

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
MENŲ FAKULTETAS
MUZIKOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

INESA GANŽURAITĖ
SIMONA GANŽURAITĖ

**SOCIALINĖS ATSKIRTIES PAAUGLIŲ SOCIALIZACIJOS
GALIMYBĖS MENINE VEIKLA**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovės:
lekt. Angelė Kavaliauskienė,
lekt. Jūratė Deveikytė

Šiauliai, 2015

BAIGIAMOJO DARBO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

Patvirtinu, kad mano _____
(*vardas, pavardė*)

Magistro darbas tema _____

(*magistro darbo pavadinimas*)

Yra originalus autorinis darbas, mano paties / pačios atliktas savarankiškai. Darbas nebuvo pateiktas ar naudotas jokiaje kitoje mokymo įstaigoje. Darbe nėra plagijavimo, sukčiavimo ar kitų mokslo etikos pažeidimų.

(*vardas, pavardė*)

(*parašas*)

BAIGIAMOJO DARBO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

Patvirtinu, kad mano _____
(vardas, pavardė)

Magistro darbas tema _____

(magistro darbo pavadinimas)

Yra originalus autorinis darbas, mano paties / pačios atliktas savarankiškai. Darbas nebuvo pateiktas ar naudotas jokiaje kitoje mokymo įstaigoje. Darbe nėra plagijavimo, sukčiavimo ar kitų mokslo etikos pažeidimų.

(vardas, pavardė)

(parašas)

Ganžuraitė I. Ganžuraitė S. Socialinės atskirties paauglių socializacijos galimybės menine veikla: muzikos magistro darbas/ vadovės lekt. J. Deveikytė, lekt. A. Kavaliauskienė; Šiaulių universitetas, Menų fakultetas, Muzikos pedagogikos katedra. – Šiauliai, 2015.

SANTRAUKA

Lietuvoje socialinės rizikos šeimose dėl tėvystės įgūdžių stokos dažnai yra netenkinami paauglių fiziologiniai, emociniai, ugdymo bei socialiniai poreikiai. Dėl šių priežasčių paaugliai savo bendruomenėje patiria atskirtį, blogai lanko arba iš viso nelanko mokyklos, gyvena nepalankiomis sąlygomis, neturi galimybių ir noro lankyti papildomo ugdymo būrelių, kur galėtų išreikšti save, tobulėti ir tapti dorais visuomenės nariais. Tad visuomenė jau senai domisi būdais, kaip jaunas žmones, paruošti pilietiškumui ir išmokyti dalyvauti visuomeniniame gyvenime. Todėl bendruomenės, bendradarbiaudamos su savivaldybėmis, įkuria vaikų dienos centrus, kuriuose paaugliai turi galimybę lankyti įvairias veiklas, kaip sportas, dailė, muzika. Daugiausia dėmesio skiriama paauglio saviraiškai per meninę veiklą. Meninė veikla stiprina paauglių gabumus, socialinius įgūdžius, pasitikėjimą savimi. Tačiau mažai tirtą apie meninę veiklą kaip socializacijos galimybę.

Magistro darbo tikslas - atskleisti paauglių socializacijos galimybes panaudojant meninę veiklą. Darbo tikslui pasiekti iškelti šie uždaviniai: išanalizuoti socializacijos sampratą ir esmę, išanalizuoti socialinės atskirties problematiką, išsiaiškinti socialiai atskirtų paauglių elgesio ypatumus, išsiaiškinti vaikų dienos centro funkciją, atskleisti meninės veiklos galimybes vaikų dienos centruose, atskleisti muzikinės veiklos reikšmę socialiai atskirtiems paaugliams. Tyrimo objektas yra socialinės atskirties paauglių socializacijos menine veikla galimybės. Tyrimas atliktas dvejose Radviliškio ir vėriškių vaikų dienos centruose. Anketinės apklausos metodu siekta išsiaiškinti socialinės atskirties paauglių, kurių amžius nuo 12 iki 17 socializacijos galimybes menine veikla.

Išanalizavus mokslinę literatūrą gautos šios išvados: Socializacija tai procesas, kurio metu individas įsisavina socialines normas ir vertybes tos visuomenės, kurios nariu jis tampa. Socialinės atskirties problema – tai įvairių visuomenės grupių atskyrimas nuo galimybės dalyvauti visuomenės plėtros procese, tai yra – ekonominiame, politiniame ir kultūriniame visuomenės gyvenime. Socialiai atskirtų paauglių elgesio ypatumai yra neadekvatus bendravimas su tėvais, mokytojais, agresyvus elgesys, liūdesys. Vaikų dienos centro pagrindinis tikslas yra padėti socialiai atskirtiems paaugliams integruotis į visuomenę. Dienos centre meninės veiklos tikslas – ugdyti norimus socialinius įgūdžius ir stiprinti vaikų gabumus įvairūs

užsiėmimai yra priemonė tobulinti vaikų konfliktų sprendimo bendravimo ir mokymosi įgūdžius. Muzika gali patenkinti įvairius paauglio poreikius: dorovinius, estetinius, emocinius, intelektualinius ir kt. Išnagrinėjus tyrimo rezultatus galima teigti, kad socialiai atskirtiems paaugliams suteikiama galimybė socializuotis menine veikla vaikų dienos centre. Socialiai atskirti paaugliai jaučiasi pasitikintys savimi, suprasti tarp savų, juos aplanko gera nuotaika. Socialiai atskirti paaugliai vaikų dienos centre žaidžia, piešia, sportuoja, daro įvairius darbelius, užsiima mėgstama veikla, dalyvauja įvairiuose kultūriniuose renginiuose. Vaikų dienos centre paaugliai vertina meno vadovo draugišką pagalbą, jį apibūdina, kaip asmenybę, kuri geba pateikti stiprias savybes. Renginio metu paaugliai jaučiasi laimingi, atsakingi ir pasitikintys savimi. Po meninio renginio paaugliai sulaukia pagyrimų, motyvaciją tobulėti. Meniniai renginiai suteikia galimybę save realizuoti, atskleisti gabumus, pasiekti teigiamas emocijas, stiprinant ryšius ir santykius su aplinka, o ryšiai su aplinka yra integracija į visuomenę, kuri laikoma socializacijos procesu.

Ganžuraitė I. Ganžuraitė S. Teen socialization of social exclusion the possibility of artistic activity: music master's thesis / Academics advisors Lecturer J. Deveikytė, Lecturer A. Kavaliauskienė. Šiauliai University, Faculty of Arts, Department of Music Education. Šiauliai, 2015.

SUMMARY

Social risk families in Lithuania because of a lack of parenting skills is often emotional, physiological, teenage are education and social needs. For these reasons, teens in their community experiencing exclusion, bad arc or do not attend school live in adverse conditions, does not have the opportunity and desire to attend extra-curricular clubs open, where you can express yourself, grow and become more harmonised public members. So society has long been interested in the ways, as young people, prepared for citizenship and to teach in the public life. Therefore, the community, in cooperation with the municipalities, shall establish a children's day centres, where teens have the opportunity to attend various activities, like sports, arts, music. Focuses on the adolescent's self-expression through artistic activities. Artistic activity enhances the teenage talents, social skills, self confidence. However, low levels of artistic activities as to socialization.

A master work is to uncover opportunities for socialization of adolescents through artistic activities.

To achieve the objectives of the work, the following issues: to analyze the concept of socialization and its substance, to analyse the phenomenon of social exclusion, to find out the characteristics of the marginalised, to identify children of teen behaviour in the daily function of the Centre, to reveal the possibilities of artistic activities in the children's day centres, to reveal the musical significance of the activities of the socially excluded youngsters. The subject matter is the artistic activities of the socialization of adolescents in social exclusion opportunity. The investigation was carried out in two *vėriškių* children's day centres and Radviliškis. Method of the survey questionnaire to find out the social exclusion of teens aged 12 to 17, socialization opportunities for artistic activities.

The analysis of the scientific literature from the following conclusions: Socialization is the process by which an individual is becoming the social norms and values of that society, as a member of which he becomes. The problem of social exclusion of different groups in society is the separation from the public opportunities to participate in the process of development, this is the economic, political and cultural and public life. Teen behavior peculiarities of the socially

excluded is inadequate for communicating with parents, teachers, aggressive behavior, sadness. Children's Day Center's primary objective is to help socially excluded youngsters integrate into society. In the centre of artistic activity day aims to develop the social skills and strengthen the children's talents in a wide range of hobbies is a tool to improve children's learning skills in communication and conflict resolution. Music can meet various needs of the adolescent: the aesthetic, emotional, intellectual, and so on. Examination of the results of the investigation, it appears that the socially excluded teenagers are given the opportunity to develop in society of artistic activity in the center of children's day. Socially excluded teenagers feel confident, understanding between the insiders, put them in a good mood. Socially excluded children's day centre playing teens draws, in sports, doing a variety of work, engaging in a favorite activity, participated in various cultural events. Children's Day Center teens appreciate art guide friendly assistance, it describes, as a personality, that ability to present strengths. During the event, teens feel happy, responsible and confident. After the artistic event, teens receive praise, motivation to Excel. Artistic events provides an opportunity for myself to realize it, reveal the talents, achieve positive emotions, the strengthening of ties and relationships with the environment, and relations with the environment is the integration into society, which is regarded as a socialization process.

TURINYS

ĮVADAS.....	9
1. SOCIALIZACIJOS SAMPRATOS TEORINIS PAGRINDIMAS.....	12
1.1. Socializacijos samprata.....	12
1.2. Socializacijos požymiai.....	14
1.3. Socialinės atskirties problematika socializacijos procese.....	15
1.4. Paauglio kaip asmenybės socializacija.....	17
1.4.1. Socializacijos veiksniai.....	22
1.4.2. Veiksniai, lemiantys socialinę atskirtį.....	23
2. SOCIALIZACIJA MENINE VEIKLA VAIKŲ DIENOS CENTRE.....	28
2.1. Vaikų dienos centro veiklos ypatumai.....	28
2.2. Meninė veikla vaikų dienos centre.....	35
2.2.1. Motyvacija pasirenkant meninę veiklą.....	36
2.2.2. Meninės veiklos nauda socialiai atskirtiems vaikams.....	38
3. MUZIKINĖS VEIKLOS REIKŠMĖ SOCIALIZACIJOS PROCESĖ.....	41
3.1. Muzikos įtaka socialiai atskirtiems paaugliams.....	41
3.2. Muzikinės veiklos kryptingumas vaikų dienos centre.....	42
4. SOCIALIZACIJOS MENINE VEIKLA GALIMYBIŲ TYRIMAS RADVILIŠKIO IR VĖRIŠKIŲ VAIKŲ DIENOS CENTRUOSE.....	44
4.1. Tyrimo metodika ir imties charakteristika.....	44
4.2. Tyrimo duomenų rezultatai ir jų analizė.....	44
IŠVADOS.....	59
LITERATŪRA.....	61
PRIEDAI.....	66

ĮVADAS

Darbo aktualumas. Visuomenė jau seniai domisi būdais, kurie gali vaikus, jaunos žmones, paruošti pilietiškumui ir išmokyti dalyvauti visuomeniniame gyvenime. Nėra svarbesnės užduoties kaip informacinės, efektyvios ir atsakingos visuomenės vystymas. Daugybė žmonių dalyvauja socializacijos procese. Vaikui augant socializaciją veikiančių veiksnių ratas plėtėja. (Butvilas, 2004).

Socialinės rizikos šeimose dėl tėvystės įgūdžių stokos dažnai yra netenkinami vaikų fiziologiniai, emociniai, ugdymo bei socialiniai poreikiai. Dėl šių priežasčių vaikai savo bendruomenėje patiria atskirtį. Jie nepajėgūs pakeisti situacijos šeimoje. Vaikų skurdas, smurtas prieš juos, vis jaunesnių paauglių nusikalstamumas, nelankantys mokyklos vaikai, vaikai, palikti tėvų, išvykusių uždarbiauti į užsienį, ir kitos socialinės problemos tebėra aktualios ir šiandien (Rudzinskas, 2005).

Mėgindamas prisitaikyti prie aplinkos vaikas tuoj pat susiduria su kliūtimis, kurios sunkina šį prisitaikymą. Kaip pavyzdį galime paminėti dažnai pasitaikantį atvejį, kai vaikas auga tarp žmonių, kurie patys neturi socialinių įgūdžių, yra netekę drąsos ir pesimizmo, o tai gali nesunkiai persiduoti vaikui (Adler, 2003).

Vakarų demokratinėse šalyse atsakomybė už vaikų ugdymą daugiau tenka šeimai ir religijos bendruomenėms, o mokyklos ugdomoji funkcija yra antrinė. Tačiau Lietuvoje, kaip ir kitose Rytų Europos šalyse, dar nesiryžtama eiti šiuo keliu, kadangi šeima yra įpratusi, kad kartu su ja vaiką ugdo mokykla ir visuomenė padedant įvairioms organizacijoms (Dumčienė, 2004). Tėvai ugdomąją funkciją pavesdami tik mokykloms, rizikuoja, kad jas baigę vaikai bus nepakankamai savarankiški, nevisiškai pasirengę gyvenimui.

Pažymėtina, kad daugelis nūdienos papildomo ugdymo būrelių yra mokami, o susimokėti už juos gali ne kiekviena šeima. Dėl šios priežasties daugelis vaikų, ypač iš sunkiai besiverčiančių šeimų, turi menkas saviraiškos galimybes (Gudžinskienė, 2013).

Kasdien visuomenė sužino apie žiaurų elgesį su vaikais. Yra skaudžiausia, kad vaikai dažniausiai yra skriaudžiami jiems artimiausioje aplinkoje – šeimoje. Tose šeimose nesaikingai vartojamas alkoholis, narkotikai, vaikai patiria jose smurtą. Dėl šių priežasčių jie ištisas dienas būna nevalgę, praleidinėja pamokas arba iš viso nelanko mokyklos. Gyvendami nepalankiomis sąlygomis jie tampa nusikaltėlių aukomis ir lengvai gali patys tapti nusikaltėliais. Padėti šiems vaikams išgyventi bei apginti jų teises į saugią ir ramią aplinką, mokslą bei šeimą turėtų būti pirmas valstybės ir visuomenės reikalas.

Bendruomenės, bendradarbiaudamos su savivaldybėmis, įkuria Vaikų dienos centrus. Dienos centrai teikia dieninę vaikų priežiūrą ir papildomas paslaugas, kad būtų patenkinti esminiai vaiko asmenybės poreikiai, kurių nesugeba suteikti vaiko šeima. Juose vaikai maitinami, ruošia pamokas, vystomi jų gebėjimai, didžiausią dėmesį skiriant saviraiškai per meninę veiklą. Meninė veikla stiprina vaikų gabumus, socialinius įgūdžius, pasitikėjimą savimi (Munchhausen, 2008). Tačiau mažai nagrinėta ir tirta apie meninę veiklą kaip socializacijos galimybę.

Pasak Dž. Karpavičienės ir kitų (2011), meninė veikla – tai tik dar vienas laisvalaikio praleidimo būdas, kad socialiai atskirti vaikai būtų užimti, neitų į gatves, neužsiimtų pašaline veikla, kuri skatintų jų blogą elgesį.

Prevenčinės programos dienos centruose vykdomos, siekiant rizikos grupės vaikus integruoti į mokyklą, aplinką, visuomenę ir apsaugoti vaikus nuo išnaudojimo ir prievartos. Dienos centruose yra išvystytas savanoriškas darbas – šalia profesionalių socialinių darbuotojų dirba ir savanoriai aukštųjų mokyklų studentai, pedagogai, menininkai. (*Universalių diaugiafunkcinių centrų steigimas ir plėtra*, 2008).

Socializacijos sampratą nagrinėjo: Leliūgienė I. (1997, 2002), Kvieskienė G. (2000), Gudžinskienė V. (2002, 2013), Butvilas T. (2004), Bulotaitė L. (2000). Socialinės atskirties problematiką tyrė: Melnikienė R., Rudzinskas V. (2005), Brijūnaitė R. (2010), Soshanna B. (2011). Vaikų dienos centro veiklos ypatumus nagrinėjo: Urvinis H. (2014), Sipovič I. (2007), Kučinskas V. (2000). Meninės veiklos galimybes tyrė: Juodaitytė A., Leliūgienė I. (2002), Munchhansen V. M (2008), Karpavičienė Dž. (2011), Steponaitytė D. (2013). Muzikos reikšmę socialiai atskirtiems paaugliams nagrinėjo: Brūzga R. (2006), Matonis V. (1991), Vilkienė A. (2005), Campbell D. (2005), Rinkevičius Z. (1998).

Tyrimo problema. Visuomenės darniam egzistavimui nuolat kyla pavojus dėl socialinės atskirties. Tad vis ieškoma įvairių galimybių, kurios padėtų socialiai atskirtiems paaugliams įsilieti į visuomenę, t.y. socializuotis. Viena iš galimybių – meninė veikla. Tačiau ne visada aišku, kokias socialiai atskirtiems paaugliams socializacijos galimybes meninė veikla teikia.

Tyrimo objektas. Socialinės atskirties paauglių socializacijos menine veikla galimybės.

Tyrimo hipotezė. Tikėtina, kad meninė veikla – tai viena iš svarbių socializacijos galimybių, kuri padeda socialiai atskirtiems vaikams realizuoti, suvokti save, tapti visuomenės dalimi.

Tyrimo tikslas. Atskleisti paauglių socializacijos galimybes panaudojant meninę veiklą.

Tiksliui įgyvendinti keliami šie **uždaviniai**:

- 1) išanalizuoti socializacijos sampratą ir esmę,

- 2) išanalizuoti socialinės atskirties problematiką,
- 3) išsiaiškinti socialiai atskirtų paauglių elgesio ypatumus,
- 4) Išsiaiškinti vaikų dienos centro veiklos ypatumus,
- 5) atskleisti meninės veiklos galimybes vaikų dienos centruose,
- 6) atskleisti muzikinės veiklos reikšmę socialiai atskirtiems paaugliams,
- 7) Ištirti socialiai atskirtų paauglių socializacijos galimybes menine veikla.

Tyrimo metodai:

- 1) mokslinės literatūros, straipsnių ir dokumentų analizė,
- 2) anketinė apklausa,
- 3) statistinė duomenų analizė.

Gauti duomenys apdoroti Microsoft Office Excel 2007.

Tyrimo bazė ir imtis. Tyrimas buvo atliktas Radviliškio ir Vėriškių kaimo vaikų dienos centruose. Tiriamųjų skaičius – 60. Amžius – 12–17 metų. Pasirinktas šis amžiaus tarpsnis, kadangi paauglystėje žmogus tampa savarankiškas, geba išsamiau atsakyti į anketos klausimus.

Magistro darbo rengimo etapai:

- 2013 – 2014 m. gruodžio–kovo mėnesiai: temos pasirinkimas, tyrimo objekto, tikslo, problemos formulavimas, mokslinės literatūros studijavimas.
- 2014 m. rugsėjo–lapkričio mėnesiai: temos pakeitimas, tyrimo objekto, tikslo, uždavinių, problemos, darbo aktualumo formulavimas, mokslinės literatūros studijavimas.
- 2014 – 2015 m. lapkričio–kovo mėnesiais buvo sudarytas darbo turinys, rengta teorinė dalis, kuriama tyrimo metodika, tyrimo instrumentas.
- 2015 m. kovo mėnesį atlikta anketinė socialiai atskirtų paauglių lankančių Radviliškio vaikų dienos centrą ir vėriškių vaikų dienos centrą apklausa.
- 2015 m. balandžio–gegužės mėnesiai: tyrimo rezultatų analizė.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, 4 dalys, išvados, literatūros sąrašas, 2 priedai. Darbe pateikta 15 paveikslų.

1. SOCIALIZACIJOS SAMPRATOS TEORINIS PAGRINDIMAS

„Socializacija – procesas, kurio metu žmogus įsisavina vertybes, normas, socialinį statusą, elgesio vaidmenis ir modelius, būdingus tai visuomenei, kurioje jis gyvena (Matulionis, 2001, p. 53)“.

Socializacija vaidina svarbų vaidmenį tiek visuomenės, tiek asmenybės gyvenime. Nuo sėkmingo šio proceso įgyvendinimo priklauso, kiek asmenybė sugebės realizuoti savo gabumus, tikslus, kiek socialiai subręš, bus naudinga visuomenei ir sukurs sau palankias sąlygas gyvenimiškai veiklai (Leliūgienė, 2002). Socializacija turi keletą specifinių stadijų: vaikystę, jaunystę, brandą, senatvę.

1.1. Socializacijos samprata

Apibrėžiant socializacijos reikšmę bei prasmę, dažniausiai nurodoma, kad socializacija turi poveikį asmenybei ir visuomenei:

1) daro didelę įtaką asmens socialinei raidai, išplėsdama ne tik socialines, bet ir ekonomines, politines, kultūrinės bei dvasines pasirinkimo galimybes, leidžiančias pasiekti asmeninę gerovę, neatsiejamą nuo sveikatos, socialinių ryšių, bendros gyvenimo kokybės (Leliūgienė, 1997);

2) garantuoja žmogaus individualybės tapimą, neatsiejamą nuo tam tikrų socialinių, kultūrinių ir dvasinių normų, vertybių, tradicijų bei ankstesnių kartų patirties individualaus transformavimosi žmogaus sąmonėje ir elgesyje. Vadinasi, socializacijos proceso metu individas formuoja ir tobulina savąjį aš, savo asmens galias, gabumus, plėtoja individualią patirtį, kuri savo ruožtu skatina jo pažintinį aktyvumą, padeda įtvirtinti asmeninį identitetą, ugdyti atitinkamas vertybines nuostatas (Kvieskienė, 2000);

3) daro poveikį kultūros ir civilizacijos pažangai, nes civilizacijos pagrindas ir kultūra. Pati kultūra įvardijama kaip socializacijos sfera, padedanti žmogui atlikti socialines funkcijas, užtikrinti visuomenėje kultūrinį bei demokratinį sambūvį ir kartu apsaugoti visuomenę nuo destruktivių veikslių – konformizmo, nihilizmo, agresyvumo (Matulionis, 2001);

4) ypatingą aktualumą socializacija įgyja dabartiniu globalizacijos laiku, kai stiprėjant žmogaus ryšiams su pasauliu kaip su visuma ir atsiveriant naujoms gyvenimo raidos perspektyvoms, silpnėja žmogaus ryšiai su lokalinėmis bendruomenėmis ir pavieniais asmenimis, galintys neigiamai paveikti individo tautinės ir dvasinės tapatybės sklaidos procesus (Kvieskienė, 2000).

Pasak A. Juodaitytės (2002), socializacija intensyviausiai vyksta vaikystėje ir jaunystėje:

- socializacija ypač didelę reikšmę atlieka vaikystėje ir paauglystėje, būtent tada vaikas susiduria su naujais jam nepažįstamais dalykais. Vaikas pradeda pažinti pasaulį, jam diegiamos tam tikros vertybės, kurios yra būdingos tai šeimai, kurioje jis auga. Paauglių socializacija skiriasi nuo vaikų socializacijos dėl pasiekto protinio išsivystymo. Paaugliai naujai pažvelgia į save ir juos supančius žmones. Dažnai susikerta interesai tarp suaugusiųjų ir paauglių dėl nesutapusių vertybių ir jų elgesio, todėl paaugliai susiranda naujų draugų, bendraamžių. Vaikui augant ir bręstant daugėja ne tik socializacijos agentų (tėvai, mokytojai, draugai, bendraamžiai, masinės informacijos priemonės) skaičius, bet palaipsniui keičiasi jų veikimo programos ir turinio sudėtingumas. Be socializuojančio šeimos vaidmens, sustiprėja ugdymo įstaigų, žiniasklaidos priemonių įtaka.
- brandos stadijoje žmogus įgyja bei įsisavina socialinį statusą ir susikuria socialinį vaidmenį. Socializacija brandžiame amžiuje paprastai vyksta kylančios kreivės principu. Tačiau būtent šiame etape gali kilti krizės, nuosmukiai, planų ir vilčių griuvimas (Žukauskienė, 1996);
- senatvėje vyksta baigiamasis socializacijos procesas. Tai prasideda žmogui išėjus į pensiją. Dėl sveikatos ir psichofiziologinių galimybių susilpnėjimo socializacija įgauna pasyvią formą (Leliūgienė, 1997).

Socializacija gali būti nusakoma kaip žmogaus socialinių vaidmenų ir socialinio statuso raidos procesas, vykstantis tam tikros socialinės struktūros visuomenėse. Taip pat socializacija gali būti vadinama procesu, kurio metu individas įsijungia į visuomenę, jos struktūrinius padalinius (socialines grupes ir bendrijas, institutus, organizacijas), perima jų sukauptą patirtį, socialines vertybes ir normas, formuoja socialiai reikšmingus asmenybės bruožus (Juodaitytė, 2002). Socializacijos procese vaikai priklauso savitai bendraamžių subkultūrai ir išmoksta atlikti tam tikrus socialinius vaidmenis bei prisitaikyti prie juos supančios aplinkos (Butvilas, 2004). Individo socializacijos procesus visuomenėje veikia ir juos nukreipia įvairūs žmonės ir socialinės struktūros. Tai – tėvai, šeima, mokytojai, draugai, bendraamžiai, masinės informacijos priemonės (televizija, radijas, spauda, internetas) ir kt. Socializacija – ne tik ilgalaikis, bet ir daugkartinis, nuolat pasikartojantis, dinamiškas procesas. Ji padeda individui ne tik įsijungti į visuomenės gyvenimą, bet ir įgyti socialinį statusą, vaidmenis, o kartu socialiai keistis. Socializacijos pagrindu vyksta potencialių kiekvienos asmenybės galimybių ir gebėjimų realizacija. (Leliūgienė, 2002).

„Socializacija – žmogaus prisitaikymas prie visuomenės gyvenimo normų. Šiame procese žmogus įgyja statusą, gyvenimo poziciją ir daug vaidmenų (Leliūgienė, 1997, p. 48)“.

Apibendrinant galime daryti išvadą, kad socializacija – sudėtingas ir visą gyvenimą besitęsiantis procesas, kurio dėka yra tampama socialine būtybe, kuri gali prisitaikyti prie naujų situacijų įvairiais savo gyvenimo periodais. Kiekvienas amžiaus tarpsnis ir juose įgyti patyrimai įtakoja žmogaus charakterį, santykius su žmonėmis ir supančia aplinka. O kiekvieną paauglį skirtingai veikia jo socialinė aplinka, t.y. šeima, draugai, mokykla. Visos šios aplinkos yra nepaprastai svarbios paauglių socializacijos procese ir glaudžiai susiję viena su kita.

1.2. Socializacijos požymiai

Socializacijos esmę vaikystėje sudaro vaiko vidinė ir išorinė sąveika su aplinka, kuri skleidžiasi *emociniu*, *fiziniu* bei *pažintinių* procesų pagrindu, kurio metu yra perimamos/internalizuojamos visuomenės sukurtos vertybinės, socialinės bei elgesio normos. Taip pasireiškia socializacijos požymiai:

- **emociniai ryšiai.** Emocinės ir protinės sveikatos stiprinimo būtinybę pabrėžia E. Adamkevičienė (1999), V. Gudžinskienė, E. Žilinskienė (2002) ir kt. Vien pamokų metu to išmokyti neįmanoma. Emocinė ir protinė sveikata priklauso nuo mokinių ir mokyklos, mokyklos ir bendruomenės savitarpio santykių. Ugdymo institucija turėtų rūpintis ne tik intelektualiniais, bet ir emociniais ugdytinių bei pedagogų poreikiais, kurie žmogaus poveikių piramidėje užima svarbią vietą. Kiekvienas jaunuolis trokšta būti pastebėtas, išgirstas, išklaudytas. Ugdymas, pagrįstas vidine pedagogų išmintimi, meile ir gera valia, teikia dvasinės stiprybės, emocinės sveikatos.
- **Gebėjimas bendrauti.** Gyvenant visuomenėje gerus santykius išlaikyti padeda bendravimo gebėjimai. Socialinių įgūdžių turėjimas padeda asmeniui bendrauti ir užmegzti ryšius. „Dauguma nepilnamečių nėra įgiję tinkamo bendravimo, bendradarbiavimo ir draugystės palaikymo įgūdžių, tačiau jie suvokia socialinių įgūdžių reikšmę (Gudžinskienė, 2013, psl.40)“. J. Shary (2004), rašydamas apie paauglius, pažymėdamas bendravimo su bendraamžiais reikšmę, pabrėžia, kad bendravimas su bendraamžiais yra labai svarbus ir specifinis informacijos kanalas, kuriuo paauglys sužino daugelį jam svarbių dalykų, kurių dėl kokių nors priežasčių jam neperteikia tėvai. Bendraamžių santykiai – tai specifinis tarpasmeninių santykių būdas. Grupiniai žaidimai ar kiti bendri užsiėmimai išugdo socialinio bendravimo įgūdžius. Pasak V. Gudžinskienės (2013), neformalios grupės nepilnamečiui gali turėti didelę reikšmę, ypač kai jis turi problemų namuose ar mokykloje. Tokiose grupėse bendravimas vyksta su sau lygiais, požiūris į daugelį dalykų yra panašūs, jos tenkina daugelį nepilnamečių poreikių, o ir

patys nepilnamečiai čia jaučiasi laisviau, gali daryti tai, ką namie draudžia tėvai. Ar bus daromi nusikaltimai, ar ne, priklauso nuo grupės kryptingumo.

- **Autoritetų įtaka.** Socializacija paauglystėje – tai visiškas aplinkos poveikis jaunuoliui, leidžiantis jam įsitraukti į visuomenės gyvenimą (Juodaitytė, 2002). Vaikams ir paaugliams autoritetais dažniausiai tampa tėvai, šeima, mokytojai, bendraamžiai, informacijos priemonės: spauda, televizija, internetas.

Apibendrinant galime teigti, kad visi šie socializacijos požymiai glaudžiai susiję vieni su kitais. Emocinė ir protinė sveikata priklauso nuo santykių su autoritetais, tai šeima, mokykla, draugai. O geriems santykiams palaikyti su mokytojais, bendraamžiais draugais, reikalingas gebėjimas bendrauti, kurį suteikia šeima, draugai turintys socialinius įgūdžius.

1.3. Socialinės atskirties problematika socializacijos procese

Analizuojant socialines problemas, greta skurdo sąvokos vis dažniau vartojama ir socialinės atskirties sąvoka. „Socialinė atskirtis – tai sudėtingas, daugiaplanis reiškinys, apimantis ne tik materialinių išteklių trūkumą, bet ir socialinių ryšių tarp visuomenės narių silpnėjimą ar net visišką socialinę izoliaciją (Rudzinskas, 2005, p. 6)“. Socialinės atskirties sąvoka yra nauja, pradėta vartoti tik pastaraisiais dešimtmečiais. Nors, kaip teigia Melnikienė (2005), socialinės atskirties sąvoka apibrėžiama įvairiai. Šią temą nagrinėjantys mokslininkai nusako ją kaip santykių tarp asmens ir visuomenės būklę. „Asociali asmenybė – prieštaraujanti visuomenei; jos visuomeninis elgesys nesutampa su konkrečios visuomenės visuotinai priimtinomis normomis, nusistovėjusiomis tradicijomis (Brijūnaitė, 2010, p. 34)“. Tai yra žmogaus elgesys, neatitinkantis visuomenei priimtinių elgesio standartų. Kaip teigia I. Leliūgienė (2002), asocialiomis asmenybėmis paprastai laikomi tie žmonės, kurie gyvena itin sunkiomis sąlygomis, neturi įgūdžių, žinių, todėl sunkiai geba integruotis į visuomenę, vyrauja nusikalstamumas ir t.t. Panašiai teigia ir Melnikienė (2005), sakydama, kad socialinė atskirtis pabrėžiama kaip visuomenės atsisakymas savo narių, t.y. benamių, narkomanų ir kt., jeigu jų gyvenimo būdas neatitinka visuomenės nuostatų arba jie negali palaikyti įprastos socialinės sąveikos neturėdami tam reikalingų materialinių išteklių, išsilavinimo ir pan. „Mūsų visuomenėje socialinė atskirtis vis didėja, o didėdama augina ir su ja susijusias bėdas“, – teigia autorius V. Rudzinskas (2005, p. 6). Jis taip pat pabrėžia, kad socialinę atskirtį gimdo pati visuomenė. Yra skiriami viduriniai ir žemesni socialiniai sluoksniai sparčiai besiplėtojančių technologijų amžiuje. Kaip teigia Gudžinskienė (2013), socialiniai įgūdžiai būtini asmeniui dalyvaujant visuomeniniame gyvenime, t.y. socialinė kompetencija – tai socialiniai, emociniai ir

pažintiniai žmogaus įgūdžiai ir gebėjimai, kurie yra būtini norint susidoroti su pareigomis, būdingomis konkrečiam jo gyvenimo etapui. Tai visapusiškas socialinio elgesio efektyvumas, gebėjimas išspręsti kylančias problemas ir prisitaikyti prie kintančios aplinkos sąlygų (Merrel, 2001). Anot Ilgiuvienės (2001), kai stinga socialinės kompetencijos, vaikai elgiasi impulsyviai, nesugeba išsaugoti draugystės, įvardyti savo jausmų, įsijausti į kito būseną, nepasitiki savimi, todėl jie sunkiau pritampa, jaučiasi vienišesni ir nelaimingesni. Anot Brijūnaitės (2010), vaiko gyvenimo kokybė, jo tapimas visaverčiu ir pilnateisiu visuomenės nariu, priklauso nuo aplinkos, kurioje jis auga ir bręsta, nuo artimiausių žmonių – šeimos. Kiekvienam vaikui būtina saugi, mylinti ir juo besirūpinanti šeima. Tačiau nemaža dalis vaikų šiuo atžvilgiu yra nuskriausti, kadangi dažnai šeima nesuteikia vaikui reikiamos priežiūros, globos ir rūpesčio todėl, kad stokoja įgūdžių, kaip tai padaryti arba išgyvena didžiulę krizę, kurios be specialisto pagalbos nesugeba išspręsti. Vaikai ir suaugusieji gali susidurti su krizėmis esant tokioms situacijoms, kaip antai:

- skyrybos;
- artimo žmogaus netektis;
- patiriama prievarta (fizinė, emocinė, seksualinė);
- paties vaiko ar jam artimo žmogaus liga;
- netikėti supančios aplinkos pokyčiai, (pavyzdžiui: persikraustymas į kitą miestą ar šalį, mokyklos pakeitimas ar pan.);
- Traumos ar išgyvenimai (pavyzdžiui: gaisrai, autoavarijos, smurto aktai).

Kaip teigia autorė Brijūnaitė (2010), krizės laikotarpiu įvyksta pokyčių visose vystymosi sferose: fizinėje, psichologinėje bei socialinėje.

Pasak Melnikienės (2005), socialinės atskirties reiškinį galima suvokti siaurąja ir plačiąja prasme. Siaurąja prasme atskirtis siejama su materialinių išteklių ir profesinių įgūdžių trūkumu, t.y. skurdu, menku išsilavinimu, profesinės patirties stoka. Antruoju atveju platesniame kontekste socialinė atskirtis atsiranda tada, kai visuomenė pradeda ignoruoti ir diskriminuoti tam tikras socialines grupes dėl kitokio jų gyvenimo būdo. Reikia pripažinti, kad „Lietuvoje didžioji dalis šeimų patenka į socialinės rizikos šeimų sąrašą dėl girtavimo, tėvystės įgūdžių stokos, nepriežiūros bei tėvų prievartos prieš vaikus (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2003, p. 135)“. Galima daryti prielaidą, kad dauguma visuomenės vaikų auga šeimose, kuriose nuolat vyrauja nepriimtinas tėvų elgesys. Toks tėvų elgesys ir tėvystės įgūdžių stoka lemia emocinį atstūmimą, galintį sukelti įvairius vaiko elgesio sutrikimus. Anot Vaitekonienės (2002), emocinis atstūmimas vaikui gali turėti tokias neigiamas pasekmes: padidėjusią priklausomybę, agresyvumą, emocinį nejautrumą, sumažėjusį savęs vertinimą, neigiamą pasaulio sampratą,

emocinį nestabilumą. Tad galima teigti, kad netinkamais auklėjimo principais paremtas tėvų elgesys žaloja vaiko asmenybę. Tokiu atveju, kaip teigia Rudzinskas (2005), socialiai atskirtoms šeimoms, dažnai specialistų vadinamomis „socialinės rizikos šeimomis“, būtina sukurti sąlygas pagerinti socialinės atskirties žmonių materialinį būvį, užtikrinti jiems lengvai prieinamą medicininę pagalbą ir išsilavinimą. Daugelyje demokratiškos šalių šie metodai buvo išbandyti. Pasak autoriaus, rezultatai pranoko visus lūkesčius.

„Socialine rizikos šeima dažniausiai tampa ta šeima, kurioje auga vaikai iki 18 metų ir kurioje bent vienas iš tėvų piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis, yra priklausomi nuo azartinių lošimų, dėl socialinių įgūdžių stokos nemoka ar negali tinkamai prižiūrėti vaikų, naudoja prieš juos psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, gaunamą valstybės paramą panaudoja ne šeimos interesams ir todėl iškyla pavojus vaikų fiziniui, protiniui, dvasiniui, doroviniui vystymuisi bei saugumui (Valstybės šeimos politikos koncepcija, 2008, p. 3)“. Vadinasi, socialinės rizikos šeima neatlieka jai numatytų pagrindinių funkcijų, sukuria nepalankią socialinę aplinką vaiko asmenybei vystytis, todėl formuojasi asocialios asmenybės bruožai bei elgesys. Taip pat tokiose šeimose, kaip pastebi autorė Gudžinskienė (2013), dažnai pasireiškia vaikų nepriežiūra ir aplaidumas bei smurtas. Anot Brijūnaitės (2010), valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę pagal pagrindinius šalies įstatymus.

Apibendrinant studijuotą medžiagą apie socialinės atskirties problematiką socializacijos procese galime teigti, kad socialiai atskirto žmogus elgesys neatitinka visuomeninei priimtino elgesio normų, todėl jam sunkiau yra bendrauti su aplinkiniais, įsilieti į visuomenę. Socialinės atskirties šeimoms tarp jų ir vaikams, būdingas ne tik netinkamas elgesys, bet ir skurdas, patirtos traumos (fizinės, psichologinės), žalingi įpročiai (alkoholis, narkotikai, psichotropinės medžiagos, priklausomybė azartiniams lošimams), socialinių įgūdžių stoka. Tokiems žmonėms būtina psichologo ar net psichiatro pagalba norint rasti būdą, kaip pritaipyti ir dalyvauti visuomeniniame gyvenime.

1.4. Paauglio kaip asmenybės socializacija

Žmogus negimsta visuomenės nariu, bet turi polinkį į socialumą ir galimybę tapti juo. Gimęs žmogus atsiduria objektyviame socialiniame pasaulyje. Čia jam svarbūs aplinkiniai tarpininkauja tarp jo ir šio pasaulio. (Berger, 1999). P. L. Bergeris (1999) juos vadina „reikšmingais kitais“. Vykstant pirminei socializacijai, neįmanoma rinktis „reikšmingų kitų“, todėl nuo kūdikystės iki gyvenimo pabaigos, vykstant socializacijos procesui, žmogus, veikiamas aplinkos ir pats dalyvaudamas įvairioje veikloje, laipsniškai perima elgesio vaidmenį, vertybes

ir modelius, būdingus tai bendruomenei, kurioje jis gyvena. Sėkminga socializacija yra tada, kai individas geba prisitaikyti prie visuomenės, su ja sugyvena ir sąveikauja. O nesėkminga socializacija vyksta išsiskiriant iš jos, nepritampant. Vienas iš nepritapimo atvejų – priklausomybės ligos.

Asocialiose šeimose iš kartos į kartą perduodami girtavimo, palaidumo, smurto, vagiliavimo įpročiai. Kaip pabrėžia L. Bulotaitė (2000), jų daugėja, ypač jaunimo grupėse. Taip pat autorė teigia, kad jaunimo idealas turėtų būti jaunas žmogus, mylintis ir gerbiantis savo tėvus, artimuosius, turintis kultūringo bendravimo su aplinkos žmonėmis įgūdžių, kasdien ugdamas savo fizines galias ir kūrybinius gebėjimus, siekiantis pažinti savo tautos ir pasaulio kultūros vertybes, branginantis jam teikiamas galimybes laisvai kurti savo ateitį gimtajame krašte, savo Tėvynėje.

Neigiamas kai kurių paauglių elgesys gali atsirasti dėl įvairiausių socializacijos proceso trūkumų, kuriuos gali nulemti patys įvairiausi veiksniai.

Anot autoriaus Valicko (1997), veiksniai gali būti tokie: auklėjimo klaidos šeimoje, nepritapimas bendraamžių grupėje ar atsiskyrimas, neigiamų vertinimų vyravimas mokykloje, visuomenės informavimo priemonių rodomas smurtas bei prievarta, pažintinės vaiko brandos sutrikimai ir pan.

Intensyvus paauglio savęs suvokimas, vertinimas, savęs vaizdo susidarymas, pozicijos gyvenime ieškojimas – tapatumo ar identiškumo formavimasis. Savęs suvokimas ir vertinimas glaudžiai susijęs su tuo, kaip kiti jį suvokia ir vertina. Paauglys į save žiūri kitų akimis. Paaugliui svarbu pagarba, pasitikėjimas, tam tikros jo veiklos ir savarankiškumo pripažinimas. Paaugliai jautrūs, jie perdėtai reaguoja į jiems adresuotus neigiamus žodžius. Jų mąstymą lydi egocentrizmas

Išskiriamos trys elgesio formos:

- **agresija** yra bet koks fizinis ar žodinis elgesys siekiant pakenkti, kilęs dėl priešiško arba kaip iš anksto numatyta priemonė tikslui pasiekti. Anot autoriaus Berns (2009), dirgikliai, sukeltys agresyvų elgesį, veikia per mūsų biologinę sistemą. Nuo biologinių veiksnių priklauso, kaip lengvai bus nuspaustas agresijos gaidukas iškilus psichologiniams sunkumams. Taip pat agresyvios reakcijos dažniau kyla tokiose situacijose, kai patirtis yra mus išmokiusi, kad agresyviai elgtis yra naudinga. Pasak Leliūgienės (2002), agresiją reikia skirti nuo atkaklumo, kai ginamos teisės, turtas, arba nuo savanaudiško užsispyrimo. Vaikų agresyvumo lygis priklauso nuo konkrečių situacijų; pastebimi linkusių į agresyvų elgesį nuolatiniai individualūs skirtumai. Antai kito vaiko gimimas šeimoje arba tėvų skyrybos gali sąlygoti laikiną agresijos padidėjimą,

o stipri agresija, kuri išlieka ilgiau negu keletą mėnesių, dažnai būna pastovaus tokio elgesio norma. „Agresyvaus elgesio išmukti galima ir stebint. Vaikai, kurie augdami stebi agresyvius pavyzdžius, dažnai imituoja tą elgesį, kurį mato (Vaitekonienė, 2002, p. 24)“. Panašiai mano ir autorė Leliūgienė (2002), sakydama, kad agresyvaus elgesio formos įsitvirtina veikiant tam tikroms išorinėms sąlygoms – esant autoritariniam auklėjimo stiliui, stingant dorinio auklėjimo, nesant vertybių sistemos, esant iškreiptiems šeimos santykiams ar pan. Neigiamą įtaką vaikams ir paaugliams turi nekritiškas kino filmų, videofilmų vertinimas, žiūrėjimas, kai personažų agresyvus elgesys traktuojamas kaip drąsos, vyriškumo, jėgos pavyzdys. Vaikas gali agresyviai elgtis su žmonėmis, kuriuos laiko artimais ar su kuriais norėtų būti artimesnis. Toks vaikas retai suvokia savo emocijas, o tėvai ir kiti žmonės per mažai kreipia į jas dėmesio. „Agresyviai elgdamiesi tėvai, patys to nenorėdami, moko vaikus agresyvumo (Navaitis, 1997, p. 23)“. Anot Gudžinskienės (2013), vaikas, jausdamas nuolatinį tėvų nepasitenkinimą, spaudimą, savotiškai prisitaiko prie tokių tarpusavio santykių ir po truputį išmoksta priešintis. Su tėvais jis pradeda elgtis vis agresyviau, dažniau neklauso suaugusiųjų, nepaiso tėvų nuomonės, tampa pagiežingas ir šurkštus su visais. Agresyvios reakcijos vaikui tampa natūralia išėjimu iš nuolatinų keblių situacijų, todėl ilgainiui agresyvumas gali tapti asmenybės bruožu. Iš pradžių pyktis ir agresija gali būti tramdomi ir pasireikšti paslėpta forma, t.y. vaizdiniuose, tačiau anksčiau ar vėliau agresija bus neišvengiama ir bendraujant su žmonėmis. Tad galime teigti, kad tėvų autoritariškumas, vaiko interesų, gebėjimų ignoravimas, kai nuolatos nepaisoma vaiko nuomonės, sprendžiant su juo susijusius klausimus, garantuoja nesėkmingai išugdytą vaiko asmenybę, kuriai būdingas pasipriešinimas aplinkiniams.

Jei šeimoje vyrauja agresija prieš kitą šeimos narį, vaikas tai matydamas tarsi suvokia, kad meilė ir agresija yra tarpusavyje suderinami ir neatskiriami dalykai (Brijūnaitė, 2010). Anot Bulotaitės (2000), vaikai, kurie nuolat konfliktuoja su savo tėvais, mokytojais bei draugais ir negeba konstruktyviai spręsti konfliktų, yra nuolat įsitempę. Dažnai norėdami atsipalaiduoti, jie įjunksta į žalingus įpročius, tai yra į alkoholį, rūkymą ir narkotines medžiagas. Pasak autoriaus Butvilo (2004), yra nustatyta, kad vaikai iš nepilnų šeimų esti labiau linkę į agresyvų elgesį. Nuo to, kaip vaikas vertina save, priklauso jo santykiai su kitais žmonėmis.

- **Uždaras elgesys.** Remiantis praktine patirtimi, dažnai tekdavo įžvelgti įvairias vaikų elgesio savybes, tarp kurių vyravo nepasitikėjimo jausmas, užsisiklindimas, savęs nuvertinimas, kad negeba nieko tinkamai atlikti, išmukti ir pan. Analizuojant uždaro

elgesio ypatybes, remiantis moksline literatūra, iškilo klausimas, kokie veiksniai lemia vaiko užsisklendimą ir kaip tai paveikia socializacija?

„Uždaras elgesys, kitaip užsisklendimas, dažnai yra depresijos požymis. Užsisklęsti linkę žmonės jaučiasi kitokie nei turėtų būti. Jie neranda vietos visuomenėje, o nepilnavertiškumo jausmas verčia užsisklęsti (Shoshanna, 2011, p.79)“. V. Gudžinskienė (2013) uždarumą įvardija kaip pasyvų elgesį – tai bailumas, izoliacija, drovumas ir kt. Anot autorės, toks elgesys gali būti nulemtas dėl per žemo savęs vertinimo, labai didelio savęs smerkimo, įvairių psichosomatinių ligų.

Paaugliai kartais elgiasi taip, lyg tyčia provokuotų tėvus nutraukti emocinius ryšius. Jie meta iššūkį tėvų vertybėms. Individuacijos procesas apima pokytį savęs suvokime – paaugliai jaučia save kaip atskirą asmenį tėvų-vaikų santykių kontekste (Berns, 2009).

Pasak Valicko (2002), paauglio uždarą elgesį lemia emocinis atstūmimas, kuris gali pasireikšti tada, kai tėvai savo požiūrį į vaiką stengiasi užmaskuoti pabrėžtinai griežtu dėmesiu jo elgesiui, todėl emocinis atstūmimas gali sukelti neigiamų padarinių: agresiją, emocijų kontrolę, nejautrumą, menką savęs vertinimą bei emocinį nestabilumą. Kaip teigia V. Gudžinskienė (2013), uždaro elgesio vaikai jaučiasi atstumti, nepatyrę tėvų meilės, neturintys socialiai priimtino elgesio modelio, siekiantys save apsaugoti nuo papildomų psichinių traumų. Bendraudami su kitais žmonėmis, vengia artumo, laikosi atokiai, todėl ilgainiui jie gali tapti emociškai uždari, nesugebantys reikšti savo jausmų, apatiški bei abejingi. A. Adler (2003) taip pat teigia, kad uždaras elgesys gali reikštis įvairiausiais būdais, t.y. užsisklendę žmonės mažai kalba arba nekalba iš viso, būna neatidūs, kai kalbama su jais. Atsiriboja nuo visų santykių, kaip rašo autorius: „Santykius persmelkia šaltis“ (Adler, 2003, p. 178).

Vaikai linkę būti uždari dėl įvairių šeimyninių nesutarimų, problemų ir t.t. Dažniausiai kilę iš asocialių šeimų, tai šeimos, kurios priskiriamos rizikos grupėms. Anot Brijūnaitės (2010), tipinė tokių šeimų charakteristika yra žalingi įpročiai: tai – alkoholio, narkotikų ir psichotropinių medžiagų vartojimas. Taip pat materialinė stoka, moralinė degradacija ir smurtas bei prievarta labai dažna šiose šeimose. Dėl šių priežasčių tokių šeimų tėvai nesugeba užtikrinti gerovės savo vaikams bei laikytis pagrindinių vaiko teisių: užtikrinti materialinio ir psichologinio saugumo, negeba arba negali tinkamai jų prižiūrėti ir auklėti. Dažnai šias asocialias šeimas lydi susvetimėjimas. Tai gali būti vienišumas, atstūmimas, atsiribojimas, išgyvenami priešiški tarpusavio santykiai. Taip pat Brijūnaitė (2010) teigia, kad tokiose probleminėse šeimose dažnai vienas tėvų arba abu nepasitiki savo jėgomis, o toks nepasitikėjimas bei vyraujantis nevisavertiškumo

kompleksas trukdo kitiems šeimos nariams laisvai tobulėti. Tad galime teigti, kad asocialiose šeimose vyrauja įvairios socialinės, materialinės ir psichologinės problemos, kurios gali tapti jauno žmogaus uždaro elgesio priežastimi.

Pasak Gudžinskienės (2013), menkas savęs vertinimas ir nepasitikėjimas savo jėgomis, tai pat yra uždaramo elgesio rodiklis. Dėl to ir vėl priežastimi tampa tėvai, kurie negeba parodyti vaikui meilės, o vaikai mano esą niekam tikę ir neverti būti mylimi. Tokiu atveju vaikai dažniausiai nuvertina save ir nepasitiki savimi. Anot Butvilo (2004), jei vaikas yra puikiai fiziškai prižiūrimas, tačiau su juo niekas nepasikalba, tuomet gresia dvasinis sunykimas, kokį išgyvena dažnas globos namų vaikas. „Užsisklendimas – tai depresijos požymis. Tada pykčio ir liūdesio jausmai nukreipti į save, vyrauja žemas savęs vertinimas, nėra atsako į aplinkinių globą, paramą, nesidžiaugiama esamais malonumais, linksmybėmis (Shoshanna, 2011, p. 80)“. B. Shoshanna (2011) išskyrė ir negatyvų tapatumą, kuriam būdingas niekinamas požiūris į šeimos, artimos aplinkos siūlomus vaidmenis. Paauglys, negalėdamas atlikti tų vaidmenų, kurių iš jo tikisi tėvai ir visuomenė, identifikuoja su tuo, kuo jis neturėtų tapti. Jis geriau tampa „niekuo“, „nevykėliu“.

- **Savarankiškas elgesys.** Navaičio (2001) teigimu, asocialių šeimų vaikai jau nuo mažumės išmoksta kovoti už save, tačiau neišmoksta derėtis ir prisitaikyti, kadangi atmestinas tėvų požiūris į vaiko auklėjimą, ugdymą ir paramą, skatina vaiko savarankiškumą, tačiau neteikia žinių, patarimų, vaikas priverstas semtis ir įgyti patirties be tėvų pagalbos. Kaip ir kiekvienas gyvas organizmas kovoja už išlikimą ir būvį. Šios krizės išsprendimas leidžia individui tapti nepriklausomu, atsakingu suaugusiuoju. Priešingai, nesėkmingas krizės įveikimas veda prie sumaišties, pažeidžiamumo ir abejonių dėl savo tapatumo: tapatumo sumaišties, netikrumo, nesugebėjimo suvokti, kas jis toks ir kokiai aplinkai priklauso.

Apibendrinant galime teigti, kad paauglio, kaip asmenybės socializacija priklauso nuo savęs vertinimo, savęs suvokimo, elgesio su aplinkiniais. Paauglio vidinio pasaulio bruožas yra tas, kad paauglystėje kur kas blogesnis savęs vertinimas. Kadangi paauglys ima jaustis nebe tėvų dalimi, o atskiru ir kol kas labai netobulu žmogumi. Tėvų, mokytojų, draugų pagalba labai reikalinga paaugliui bandant surasti pusiausvyrą tarp asmeninių ir bendrų interesų, kuriant ateitį. Suaugusieji gali padėti paaugliui suprasti kitus žmones, atrasti save.

1.4.1. Socializacijos veiksniai

Besiformuojančią asmenybę veikia daugybė veiksnių – socializacijos institutų, turinčių ypač didelę reikšmę asmens tobulėjimo ir augimo procese.

V. Šlapauskas (2004), nagrinėdamas visuomenės deviacijas (nukrypimus), pažymi, kad šeima yra toks institutas, kuris daugiausiai gali padaryti žalos vaiko socializacijai. Svarbiausi socializacijos vaikystėje veiksniai yra šeima, mokykla ir bendraamžiai. Taip pat galima priskirti ir masines informavimo priemones (Butvilas, 2004).

- **Socializacija šeimoje.** Šeima užima svarbiausią vietą ugdant ir socializuojant asmenybę, kadangi šeima veikia vaiką, o ir kiekvieną narį tiesiogiai visose savo gyvenimo srityse (Vaitkevičius, 1995). Vaiko socializavimas šeimoje – tai ne vien jo emocijų pasaulio plėtojimas, tobulinimas ar valdymas, bet ir pagalba geriau suvokti pasaulį ir save bei gilinti vaiko patirtį. Tai pat mano ir Juodaitytė (2002), teigdama, kad šeima yra vienas svarbiausių veiksnių, kurio pagrindu sisteminama regiono aplinkos veiksnių įtaka vaikų socializacijai. Anot Butvilo (2004), stebėdami savo tėvų elgesį, vaikai bando mėgdžioti tai ir perimti kaip tinkamą socialinės elgsenos modelį. Vaikai labai lengvai perima tai, ką teikia šeima – žinias, elgsenos būdus, normas ir kt. Šeimoje susiklostęs bendravimo ir vaikų auklėjimo stilius, šeimos tipologija, socialinis statusas ir esamas charakteris bendrakultūriniame kontekste atitinkamai parengia vaiką tolesniems gyvenimo etapams – perėjimui į platesnį socialinį lauką, ėjimui į mokyklą bei su tuo susijusiais išmėginimais. Tad galima teigti, kad šeima yra ta pirminė vaiko socializacijos institucija, lemianti vaiko vidinio „aš“ formavimąsi bei tapatinimąsi su bendraamžių grupėmis ir perteikianti visuomenės sukauptą ir išpažįstamą sociokultūrinę patirtį bei vertybes ir taip pat yra vaiko savęs tapatumo šaltinis. Kaip teigia I. Leliūgienė (2002), vaikystėje socializaciją yra imitacija ir identifikacija. Imitacija – tai sąmoningas vaiko bandymas mėgdžioti tam tikrą tėvų, giminaičių elgesio modelį. Imitacija leidžia besiformuojančiai asmenybei įsisavinti specifinius kultūros elementus, ypatingas žinias, įspūdžius, tradicijas, apeigas ir kita. Identifikacija reiškia vidinį vertybių įsisavinimą; tai socialinio išmokymo procesas, būdas vaikui įsisavinti jo socialinės aplinkos žmonių elgesį, jų socialines nuostatas, vertybes kaip savas. Tad galima teigti, kad vaikystėje auga ne tik socializacijos agentų (tėvai, draugai, mokytojai ir kt.) skaičius, bet palaipsniui keičiasi jų veikimo programos ir turinio sudėtingumas.

Anot Gudžinskienės (2013), nuo santykių šeimoje priklauso vaiko, vėliau paauglio ir jaunuolio požiūrio formavimasis, elgesys visuomenėje bei gyvenimo suvokimas. Šie

pokyčiai, kaip teigia autorė, tai pat lemia jauno žmogaus gyvenimiško apsisprendimo procesų kaitą, skatina jaunimo mobilumą bei lankstumą. Pikūnas ir Palujanskienė (2000) teigia, kad tėvų įtaka vaiko asmenybės ugdymui negali būti lyginama su kitomis įtakomis, nes vaikas paveldi savybes lemiantį genetinį kodą. Be to, tėvai sukuria artimiausią ir pagrindinę aplinką, kurioje vaikas auga, įgyja socialinių įgūdžių ir bręsta kaip asmenybė.

- **Socializacija mokykloje.** Mokykla yra viena svarbiausių institucijų, veikiančių vaiko socializaciją ir einančių greta pirminio socializacijos veiksnio – šeimos. (Butvilas, 2004). Tai pat pasako ir V. Gudžinskienė (2013), kuri teigia, kad besimokančiojo identitetui formuotis ir bręsti kaip asmenybei svarbi mokykla, kurioje vyksta formalus ir neformalus ugdymas, kuri formuoja jaunimo kultūrą.
- **Socializacija bendraamžių draugų grupėje.** Socializacijos procesą ir su juo susijusius kitus socialinius reiškinius tyrinėjo ir aprašė daugelis autorių. Vaitkevičius (1995) teigia, kad socializavimasis – žmogaus prisitaikymas prie jį supančių žmonių bendrijos. Pasak Žukauskienės (1996), paauglys, ieškodamas tapatumo, užmezga tvirtesnius ryšius su bendraamžiais ir, norėdamas jais pasitikėti, turi su jais artimai bendrauti ir kartu perimti vis daugiau bendraamžių vertybių. Kaip jau minėta, itin svarbūs yra paauglio santykiai šeimoje – „kuo santykiai su tėvais blogesni, tuo paauglį lengviau paveikia bendraamžiai.“ (Žukauskienė, 1996, p. 32).

Apibendrinant galime teigti, kad socializacijos veiksniai priklauso nuo šeimos, tėvų perteikiamų kultūrinių vertybių, žinių, elgesio formų. Tad labai svarbų, kad paauglys gyventu darnioje, socialinių įgūdžių turinčioje šeimoje. Mokykla, kartu su šeima, turėtų spręsti paauglio problemas, padėti jam bręsti kaip asmenybei, socializuotis. Taip pat stebėti, patarti pasirenkant bendraamžius draugus, kurie nedarytu neigiamos įtakos paaugliui.

1.4.2. Veiksniai, lemiantys socialinę atskirtį.

Vaikui augant nepalankiomis sąlygomis jo raida pažeidžiama emocijų, jausmų, socialinių įgūdžių ir elgesio formavimosi atžvilgiu. Socialiai atskirtoje šeimoje vaikas dažnai nepatiria teigiamų emocijų ir jausmų, kurie skatintų saugumą, todėl formuojasi netinkami socialiniai įgūdžiai: bendravimo stoka, priešiškus aplinkiniams, asocialus elgesys.

Pagrindiniai veiksniai, lemiantys socialinę atskirtį:

- **Skurdas.** Dalis skurdo mažinimo priemonių yra sunkiai prieinamos, be to, dėl paties skurdo galimybė pasinaudoti ekonominiais ištekliais tampa ribota, ir taip skatinamas

besikartojantis, tėvų vaikams perduodamas skurdas. Akivaizdu, kad nepasiturinčių šeimų vaikai dažnai per anksti palieka mokyklas, neįgyja profesijos ir negali būti įtraukti į profesinio darbo rinkos mokymo programas (Dobravolskas, 2001). Noras bet kokia kaina prasigyventi ir pademonstruoti gerą savo materialinę padėtį neretai atveda prie sunkumų, kaip ilgos darbo dienos, paliekant vaikus auklėtis patiems, skolos, bankrotas, nelegalus darbas ir kt. Tokiomis antivertybėmis gyvenantys žmonės patenka į aklavietę ir neretai degradoja pasirinkdami alkoholį, narkotikus arba savižudybę. Taip nuolat daugėja socialiai atskirtų šeimų. (Leliugienė, 2003). Tačiau Lietuvoje rengiami paramos ir labdaros fondai. Vienas jų „Maisto bankas“ – tai labdaros ir paramos fondas, renkantis paramą maistu ir dalinantis ją nepasiturinčiais žmonėmis besirūpinančioms organizacijoms. „Gelbėkit vaikus“ – organizacija, kuri skatina visuomenę materialiai prisidėti gelbstint nuo įvairių stichinių nelaimių nukentėjusius vaikus. „Blaivios pramogos“ – tai gyvenimo būdą be svaigalų propaguojantys renginiai. Labdaros fondas „Vienybė“ – „Išsipildymo akcija“ išaugo į gražią prieškalėdinę tradiciją, kada Lietuvos žmonės dalijasi savo gerumu ir padeda tiems vaikučiams, kuriems tuo metu pagalbos reikia labiausiai. „Išsipildymo akcija“ kviečia ne tik paaugoti materialiai, bet ir siekia atkreipti dėmesį į visuomenės atsakomybę. „Vaiko viltis“ – vaikus reikia skatinti, suteikti jiems galimybę tobulėti, atrasti naujus gyvenimo iššūkius ir jų nebijoti. Deja, finansinės galimybės dažnai užkerta bet kokią norą ką nors keisti ir padėti augančiai asmenybei. Augdamas vienišas, vaikas sunkiau atranda savo geriausius gebėjimus, dažnai užsisiklėndžia savyje, o visuomenė galbūt praranda dar vieną lyderį, tvirtą asmenybę (Aukok internetu, 2009).

- **Šeima.** Socialinės rizikos šeimose iš kartos į kartą plinta girtavimo, palaidumo, smurto, vagilavimo įpročiai. Jų daugėja, ypač jaunimo amžiaus tarpsnyje. Nusikalstamumas, neraštingumas, skurdas, paleistuvystė, priklausomybė nuo įvairių psichotropinių medžiagų atsiranda socialinės rizikos šeimose. Silpnos šeimos nebeatlieka moralės saugotojos vaidmens, nes vaikams nėra perteikiama dorovinė tradicija (Leliugienė, 2003).
- **Mokykla.** Pasak E. Adamkevičienės (1999), paauglių sveikata, ji gali būti vertinama kaip prasta socialinė sveikata ir pasireikšti desocializuojančiu elgesiu (negeba elgtis socialiai adaptyviai, t.y. būdinga socialinė – psichologinė dezadaptacija, pasyvi gyvenimo pozicija, elgiasi nestabiliai, nekontroliuojamai). Socialinę jaunuolio sveikatą lemia socialiai destruktivus tėvų elgesys (socialinis apleistumas, socialinės gerovės sąlygų nesukūrimas) ir per mažas pedagogų dėmesys socialiai apleistiems vaikams, t.y.

pedagogiškai destruktivus elgesys – pedagoginis apleistumas, elgesys ne pagal pedagoginės etikos normas. (Gudžinskienė, 2013). Anot Leliūgienės (2002), nepriežiūrą skatina suaugusiųjų pedagoginis neišprusimas, pareigos ir atsakomybės paaugliams jausmo stygius, netinkama jų pedagoginė nuostata, kai tenkinamos tik materialinės vaikų reikmės, nepakankamas reiklumas socialiai atskirtiems paaugliams, nenoras žinoti ir kontroliuoti jų gyvenimo būdą, interesus, pomėgius bei draugų pasirinkimą.

Socialiai ir pedagogiškai apleistų vaikų samprata, tai:

- vaikai, padarę nusikaltimų ar kitų teisėtvarkos pažeidimų;
- beglobiai, valkataujantys, elgetaujantys, nelankantys mokyklos, asocialių šeimų ir kiti gatvės vaikai;
- vaikai, gyvenantys ypač sunkiomis materialinėmis sąlygomis;
- vaikai, patyrę fizinį, emocinį ir seksualinį smurtą;
- vaikai, vartojantys alkoholį, psichotropines ir toksines bei narkotines medžiagas;
- vaikai, turintys pedagoginių, psichologinių ir socialinių problemų. (Snieškienė, Kuksėnaitė, 2008).

A. D. Goughas (1996) pažymi, kad asocialiose šeimose nepilnamečiui neužtikrintos sąlygos normaliai vystytis, vaikai gali nelankyti mokyklų, atsilikti nuo savo bendraamžių, ieškoti į save panašių, asocialiai besielgiančių draugų ir pan.

- **Nusikalstamumas.** Analizuojant nepilnamečių nusikalstamumą, kyla klausimai, kas lemia jų pasirinkimą vykdyti nusikaltimus, kas juos motyvuoja ir formuoja jų nusikalstamą elgesį, t.y. kodėl vaikai krypsta į kriminalinių procesų veiksmus?

Daugelio mokslininkų nuomone, nusikalstamas nepilnamečių elgesys formuojasi socializacijos procese, kuriame elgesio nukrypimus lemia ir biologinės, ir socialinės priežastys. Kaip teigia autorius Žilys (1998), jaunuolio priklausomybę nusikalstamumui lemia neigiami tėvų ir jų vaiko tarpusavio santykiai. Jei vaiko ir jo tėvų tarpusavio santykiai prasti, jei paaugliai mano, kad juos laiko nevykėliais, arba jie nejaučia tėvų palaikymo, tikėtina, kad jie įsitrauks į nusikalstamą veiklą ir taps agresyvūs aplinkiniams. Remiantis autoriumi, galima teigti, kad svarbus veiksnys, vardijant nepilnamečių nusikalstamo elgesio priežastis, yra emocinis atstūmimas, abejingumas paaugliui, jo dvasinių poreikių ignoravimas, vaiko veiksmų kritiškas bei užgaulus vertinimas. Anot Snieškienės (2008), nusikaltusių nepilnamečių ugdymo bei socializacijos socialiniai veiksniai glaudžiai susiję su šeima ir bendraamžiais. Šeimos ir bendraamžių poveikis ugdytiniams dažniausiai yra tam tikri veiksniai, lemiantys jų elgesį. Taip pat socialinės

pedagogikos specialistai teigia, kad ypač svarbu žinoti nusikaltusių asmenų materialinę padėtį, gyvenimo sąlygas, nes tai gali lemti besiformuojantį potraukį nusikalstamumui. Sekant autorių mintis, galima susidaryti nuomonę, kad paaugliai mokosi sekdami tėvų pavyzdžiu, tačiau daugeliu atvejų nepilnamečių elgesys priklauso ne vien nuo tėvų pastangų, bet ir nuo aplinkos, kaip teigia Gudžinskienė (2013). Tėvų teisė ir pareiga – auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais.

Pasak Leliūgienės (2002), dažniausi nepilnamečių nusikaltimai dažniausiai – vagystės, plėšimai ir žaginimai, rečiau žmogžudystės ir kūno sužalojimai, vykdomi mokymosi, darbo, gyvenimo, laisvalaikio praleidimo vietose. Taip pat autorė teigia, kad dauguma nusikaltimų yra planuojami, paaugliai jiems ruošiasi iš anksto, kartais pasitelkia technines priemones, ginklus.

Remiantis Gudžinskienės (2013) pastebėjimu, nepilnamečių nusikalstamumo priežastis yra asociali atmosfera šeimose. Taip pat šių nusikaltimų priežastys yra nepilnamečių psichologinių, t.y. elgesio sutrikimų problemos. Tad, remiantis autore, galima teigti, kad nepilnamečių psichinė raida yra sutrikusi dėl netinkamo auklėjimo ir priežiūros šeimose, kuriose girtaujama, smurtaujama. Panašiai teigia ir autorė Brijūnaitė (2008), tikindama, kad tėvystės įgūdžių stoka, neatsakingas bei neadekvatus auklėjimas žalingai veikia nepilnamečių ir griaua šeimą kaip asmenų grupę ir kaip socialinį vienetą. Nedarniose šeimose paaugliai prisiima visą atsakomybę rūpintis šeimos nariais, t.y. broliais, seserimis ir netgi tėvais, šeimos finansais, namų ūkiu. Dėl to nukenčia nepilnamečių lavinimas, auga mokyklos nelankančių mokinių skaičius bei nusikalstamumas. Kaip teigia Leliūgienė (2002), aktyviausi nusikaltėliai yra nedirbantys ir nesimokantys jaunuoliai. Daugelis teisėtvarkos pažeidėjų nesidomi mokslu, neturi ryšių su bendraklasiais, mokyklos draugais. Jų aktyvumas sutelktas į laisvalaikio sferą, pramogų, narkotikų, alkoholio poreikius. Betikslis laiko leidimas ugdo neigiamą paauglio požiūrį į bet kokią naudingą visuomeninę veiklą, taip pat į dorovines visuomenės normas, į aplinkinį pasaulį, iš kurio jie nuolat laukia agresijos ir siekia smurto kaip pagrindinio saviraiškos būdo.

V. Rudzinsko (2005) teigia, kad reikalinga padėti pagalbos ieškantiems asocialiai atskirtiems paaugliams: teikti jiems psichologinę, materialinę pagalbą, palaikyti morališkai, tiksliau jungtis į savanorišką veiklą, padėti nepilnamečiams socializuotis įvairiuose veiklose, t.y. įtraukti asocialius vaikus į meninę veiklą, organizuoti renginius, teikti medicinos konsultacijas, per savaitę skirti 4 valandas padedant nepilnamečiams doroviškai ugdytis ir semtis gyvenimiškos patirties bei teikti paramą. Tačiau, kaip teigia

autorius, Lietuvoje per nepriklausomybės metus savanoriais tapo tik 5 proc. šalies gyventojų. Demokratiškose vakarų šalyse yra apie 40-50 proc. geranoriškumo nestokojančių piliečių. Anot I. Leliūgienės (2002), nusikalstamumą gali sustabdyti sunkių mokinių, vengiančių mokytis, palikimas juos antriems metams kartoti kurso toje pačioje klasėje. „Svarbus teisėtvarkos institucijų uždavinys – nepilnamečių grupinių teisėtvarkos pažeidimų prevencija, siekiant išaiškinti nepilnamečių antisocialines grupes, jų lyderius, įtraukti sambūrių narius į įskaitą, dirbti su jais prevencinį darbą.“ (Leliūgienė, 2002, p.25).

B. Shoshanna (2011) nusikalstamumą įvardija kaip pykčio formą teigdama, kad pyktis verčia jaustis skurdžiumi tą, kuris turi mažiau už kitus, bet yra nusipelnęs gerovės. Užuoat atsivėręs natūraliai gyvenimo pilnatvei ir pasinaudojęs galimybėmis troškimams įgyvendinti, žmogus apiplėšia kitus: pavydi jiems sėkmės ir siekia ją sugadinti. Šis nusikalstamumas kaip pykčio forma, anot autorės, skatina ne tik vogti materialiąją nuosavybę, bet ir griauti gerus kitų santykius, kurių pačiam trūksta.

Lietuvoje ekonomika sparčiai auga, turtėja verslai. Tačiau visuomenėje dažnai girdima, kad socialiai atskirtų šeimų didžiausia problema ne kas kita, o skurdas. Šios šeimos nebeišgali tvarkyti savo gyvenimo, nusikalsta, palieka be globos savo vaikus, įninka į žalingus įpročius. Tačiau pažiūrėjus iš kitos pusės, turtingieji padaro didesnių klaidų, net ir nusikaltimų. Todėl galima daryti išvadą: visuomenei pavojingas yra žmogus, kilęs iš socialiai atskirtos šeimos, negebantis elgtis pagarbiai su kitais, laikytis įstatymų (Rudzinskas, 2007).

- **Smurtas.** Visuomenėje didėjantis smurtas kelia nerimą. Įvairūs ginčai, kaltinimai jau akivaizdžiai perauga į psichologinį ir net fizinį smurtą. Ypač kelia nerimą tai, kad smurtas ir agresija auga ir tampa lyg kokia liga. Anot Rudzinsko (2005), daugiausiai smurto patiriama socialinės atskirties šeimose, o tokia nevaldoma pykčio apraiška kartais gali baigtis skaudžiausiai. Tačiau, kaip teigia B. Shoshanna (2011), smurtas gali būti ir pasyvus. Tai pykčio forma, pasireiškianti ne veiksmis, bet neveiklumu. Pasyvus smurtautojas puikiai žino kito žmogaus norus ar poreikius, bet jų nepaiso. Tokiu būdu jis nuvilia ar supykdo savo artimą. Bet koks smurtas, pyktis gali sukelti keršto troškimą. Auka atsiduria viename lygmenyje su smurtautoju ir pasiduoda apmaudui bei įniršiui. Augantis pyktis, anot autorės, kenkia žmogaus psichikai, atsiranda psichosomatiniai sutrikimai, t.y. kūno negalavimai, skausmai, bloga savijauta. Šalia tokių sveikatos negalavimų atsiranda nuolatinė baimė, neviltis ir kt. Pasak I. Leliūgienės (2003), asocialus stilius dažniausiai aptinkamas asocialiose šeimose, kuriose vyrauja alkoholizmas, narkomanija, amoralus gyvenimo būdas, kriminalinis tėvų elgesys, kai

prieš nepilnamečius smurtaujama, su jais žiauriai elgiamasi, jiems taikoma prievarta. Tokiose šeimose, kaip teigia V. Gudžinskienė (2013), pastebimas sutrikęs auklėjimas, kuris pasireiškia tokiu tėvų elgesiu kaip jėgos vartojimas šeimoje. Autorė išskiria pagrindinį veiksni – netinkamą auklėjimą šeimoje. „Stengdamiesi atsikratyti per didelės psichinės įtampos, nepasitenkinimo, sutuoktiniai ieško atpirkimo ožio, kuriam gali parodyti susikaupusį pyktį ar įtūžį. Vaikas – parankus objektas išlieti susikaupusias neigiamas emocijas, kadangi jis neatsikirs – bijo tėvų, kita vertus, visada galima rasti priešasčių prie jo prikibti.“ (Gudžinskienė, 2013, p. 33). Kitaip tariant, skriaudžiamas vaikas nuo mažens moka tik du vaidmenis – aukos arba skriaudėjo, nes, kaip minėjo dauguma autorių, toks auklėjimas šeimoje turi ypač didelę reikšmę tolesniam paauglio asmenybės formavimuisi.

Apibendrinant galima teigti, kad veiksniai lemiantys socialinę atskirtį yra skurdas, socialinių įgūdžių neturinti šeima, mokyklos nelankomumas, nusikalstamumas bei smurtas. Įveikiant socialinę atskirtį vertėtų taikyti visas įmanomas įdarbinimo ir perkvalifikavimo galimybes, nedirbantiems ir į socialinę riziką pakliuvusiems garantuoti pakankamą valstybinės socialinės apsaugos lygį, atskirtuosius įtraukti į kultūrinę, bendruomeninę veiklą. Šių grupių socialinė atskirtis yra susijusi su neišsipildžiusiomis gyvenimo vizijomis, sudėtingomis kasdienio išgyvenimo strategijomis, neigiamomis emocijomis ir potyriais, kurie lemia jų socialinę atskirtį ir trukdo būti pilnaverčiu visuomenės nariu.

2. SOCIALIZACIJA MENINE VEIKLA VAIKŲ DIENOS CENTRE

2.1. Vaikų dienos centro veiklos ypatumai

Siekiant padėti spręsti vaikų socialines problemas, kuriami vaikų dienos centrai (VDC), kuriuose socialiai atskirtų šeimų vaikai jaustųsi saugūs, pasitikintys savimi ir visaverčiai. Vaikų dienos centrai Lietuvoje pradėti steigti nuo 1994 m. nevyriausybinių organizacijų iniciatyva. Vaikų dienos centrai –tai įstaigos, kuriose teikiamos socialinės ir ugdymo paslaugos socialinės rizikos šeimoms ir vaikams.

Dienos centrų sektoriaus plėtra suaktyvėjo patvirtinus Nacionalinę nevyriausybinių organizacijų vaikų dienos centrų 2002–2004 metų programą. Atsirado galimybė dienos centrams gauti finansavimą iš valstybės biudžeto. Nevyriausybinių organizacijų (NVO) - tai laisva piliečių valia įkurta demokratinė organizacija, kuri tarnauja visuomenės ar jos grupių labui, nesiekia pelno ir tiesioginio dalyvavimo valstybės valdyme.

Anot H. Urvinio (2014), pagal vaikų dienos centrų projektų vertinimo ir atrankos konkurso organizavimo nuostatus, vaikų dienos centruose vaikams organizuojamas:

- maitinimas,
- pamokų ruošą,
- asmens higienos paslaugos,
- laisvalaikio užimtumas (meninė veikla, ekskursijos, įvairūs renginiai, sportas, žaidimai),
- socialinių įgūdžių ugdymas,

Paslaugos, teikiamos vaikų dienos centruose:

- informavimas, konsultavimas,
- tarpininkavimas, pagalba tvarkantis dokumentus,
- psichologinė pagalba vaikui ir jo šeimai,
- šeimų lankymas namuose,
- mokyklinių priemonių poreikio išaiškinimas ir vaikų aprūpinimas jomis,
- materialinė pagalba (drabužiais, avalyne, maisto produktais),
- šeimų poreikių įvertinimas ir dalyvavimas VTAS šeimų peržiūrose,
- ekskursijų, stovyklų ir renginių organizavimas,
- kultūrinių renginių lankymas,
- bendradarbiavimas su kitomis organizacijomis sprendžiant klientų problemas,
- materialinės paramos vaikams ir jų šeimoms paieška ir tarpininkavimas,
- tėvystės bei socialinių įgūdžių grupiniai užsiėmimai tėvams,
- vadovavimas studentų praktikai,
- vadovavimas savanoriams.

VDC teikia kompleksinę pagalbą, kurios tikslas – organizuoti tinkamą vaikų užimtumą po pamokų, ugdyti vaikų atsparumą socialinės rizikos veiksniams. VDC taip pat siekia skatinti ir palaikyti vaikų mokymosi motyvaciją, organizuoti jų laisvalaikio užimtumą, apsaugoti vaikus nuo netinkamo elgesio, valkatavimo gatvėse, padėti jiems pasijusti visaverčiais visuomenės nariais, didinti jų savivertę. VDC teikiama kompleksine pagalba siekiama tenkinti esminius vaiko poreikius, kuriems suteikti šeimoje sąlygų nėra (Kvedaravičiūtė, 2007), todėl suteikiama pagalba tiek šeimai, tiek vaikui, vykdomas tėvystės ir motinystės įgūdžių ugdymas(-is) ir kuriamos specialios programos ir institucijos.

Su centrą lankančių vaikų tėvais dirbamas sistemingas socialinis darbas, jie skatinami geriau rūpintis savo vaikais ir jų ugdymu, tėvams teikiama reikalinga psichologinė pagalba,

šalinamos priežastys, dėl kurių vaikams gali būti nustatoma globa (rūpyba). Vyksta tėvystės ugdymo grupių užsiėmimai. (Urvinis, 2014).

I. Sipovič (2007) pateikia programos įgyvendinimo rezultatus: pagerėjęs vaikų dienos centrus lankančių vaikų mokymosi, elgesio pažangumas, padidėjęs jų socialinis atsparumas ir pasitikėjimas savimi, pagerėję santykiai šeimoje. Minėtos autorės teigimu, tai paskatino Lietuvos Respublikos (LR) Vyriausybę ir toliau remti vaikų dienos centrus.

Pasak A. Kučinsko (2000), visuomenė neįsivaizduojama be išplėto nevyriausybinų organizacijų tinklo, kitaip dar vadinamo nevyriausybinu, nepelno ar savanorišku sektoriumi. Vienas iš pamatinių nevyriausybinių sektoriaus požymių yra savanoriška veikla.

Savanoriška veikla– „tai galimybė kiekvienam, nepriklausomai nuo lyties, rasės, tautybės, religijos, politinių įsitikinimų, amžiaus ar sveikatos, panaudoti savo sugebėjimus ir patirtį, įgauti naujų žinių, susirasti draugų, įsitraukti į darbą ir keisti socialinį gyvenimą (Jordan, Ochman.1998, p. 9)“. Svarbų postūmį savanoriškos veiklos plėtrai davė nevyriausybinių organizacijų, kurios sutelkė dėmesį į tam tikrų socialinių problemų sprendimą ir siekė teikti paslaugas, remdamosi ne tik profesionalių darbuotojų, bet ir veiklai tinkamai parengtų savanorių pagalba. (Kučinskas, 2000).

Savanoriai atlieka ir skatina socialinę veiklą bendruomenėse, kuria ir vykdo socialines programas, orientuotas į žmonių poreikius. Jie teikia tiesioginę pagalbą įvairioms visuomenės grupėms ir atlieka tarpininko vaidmenį. Savanoriams lengviau užmegzti artimą kontaktą su vaiku, įgyti pasitikėjimą, kurti saugią aplinką (Sipovič, 2007).

I. Jonutytės (2007, p.75) teigimu, „savanoris turi galimybę sujungti nutrūkusių grandį tarp vaiko ir suaugusiojo, atkurti ryšius su bendruomene bei sustiprinti bendradarbiavimą su institucijomis, kurios vaikui teikia profesionalią pagalbą.“

Nevyriausybinių organizacijų tokių kaip ir vyriausybinių organizacijų (VO), viešųjų įstaigų (VŠĮ) ir kt. veiklos bruožai, vertybės ir principai paremti bendravimu ir bendradarbiavimu. Bendruomeniškumas ypatingai svarbus sprendžiant vaikų, patiriančių smurtą šeimoje, problemas. Kadangi bet kuris vaikų dienos centras yra bendruomenė, svarbu įvardinti bendruomeniškumo principo svarbą.

Svarbu išskirti nevyriausybiniuose organizacijose įvykusius pokyčius, kurie lemia šiandieninę jų veiklą. Kelis dešimtmečius nevyriausybinių organizacijų ir jų darbuotojai dirbo vadovaudamiesi bendruomeniškumo, solidarumo, lygybės principais, dažniausiai neturėdami darbo sutarčių ar darbo laiko reglamentavimo. Šiuo metu NVO veikla detalai reglamentuota įstatymų, vis daugiau dėmesio skiriama socialinių paslaugų įstaigų vadybai. Tačiau NVO ir

toliau dirba remdamasi bendradarbiavimo, pasiaukojimo principu. Galima išskirti, kad pagalba vaikams iš atskirties šeimų, socialinės rizikos grupių ar patyrusiems smurtą šeimoje teikiama daugiausiai per dienos centrų veiklą.

Svarbiausia VDC (Vaikų dienos centro) veikla yra darbas su vaikais, patyrusiais psichologines traumas, nepriežiūrą, smurtą. Žalingi įpročiai: nuolatinis alkoholio, narkotikų vartojimas šeimoje,-yra socialinių įgūdžių stokos pasekmės. Autorių nuomone, terminas „socialiniai įgūdžiai“ yra dažnai naudojamas, jis geriausiai atskleidžia vaiko brandumo kriterijus: savęs suvokimą ir savigarbą, savikontrolę ir susivaldymą, gebėjimą gyventi greta kitų, bendravimą, bendradarbiavimą, atsakomybę (Lukoševičius, Ruzgienė, 2002).

Vaikų dienos centras traktuojamas kaip viešasis juridinis asmuo, teikiantis socialines ir ugdymo paslaugas socialinės rizikos šeimoms ir vaikams. Nurodoma, kad vaikus į dienos centrus siunčia savivaldybių administracijų vaiko teisių apsaugos tarnybos. Remiantis Programa, dienos centruose organizuojamas vaikų ugdymas, pamokų ruošą, laisvalaikio užimtumas ir maitinimas. Taip siekiama sudaryti sąlygas vaikui, jo šeimai ugdyti ar stiprinti gebėjimus ir galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene įveikiant socialinę atskirtį. Vaikų dienos centrai vykdo vaiko ir šeimos socialinių problemų prevenciją, užtikrinančią visuomenės saugumą.

Vaikų dienos centrų veikla grindžiama visapusišku asmenybės ugdymu. Pagal A. H. Maslow (1968) ir C. R. Roggers (1969) pirmiausia turi būti užtikrinti žmogaus fiziologiniai poreikiai. Ši teorija nėra nauja, tačiau tuo principu vadovaujasi vaikų dienos centrai: pirmiausia siekiama aprūpinti maistu, rūbais, fiziškai ir psichologiškai sudaroma saugi aplinka. Kai patenkinami fiziniai poreikiai, siekiama ugdyti bei stiprinti socialinius įgūdžius. Viso darbo metu paraleliai yra dirbama su tėvais, siekiama stiprinti socialinius įgūdžius bei socialinį atsparumą. Pasak Lietuvos vaikų dienos centrų asociacijos pirmininko H.Urvinio (2014), vaikų dienos centruose dirba šie žmonės:

- pedagogai,
- socialiniai pedagogai,
- socialiniai darbuotojai,
- psichologai,
- edukologai,
- savanoriai.

Pasak I. Sipovič (2007), šių specialistų dėka vaikų dienos centruose pasiekiami puikūs rezultatai:

- vaikų dienos centruose vykdomos veiklos padeda šeimoms jaustis tvirčiau, stiprina vaikų ir tėvų santykius;
- vaikai didelę dalį laiko skiria namų darbų ruošai, dėl to gerėja mokymosi rezultatai, vaikai išmoksta atsakomybės, pareigos jausmo;
- vaikų dienos centruose vaikai susiranda naujų draugų, išmoksta atskirti tuos, kurie daro jiems blogą įtaką;
- vaikai tampa mandagesni, draugiškesni tiek su bendraamžiais, tiek su suaugusiaisiais, įgyja daugiau pasitikėjimo savimi, išmoksta savarankiškumo;
- vaikai įtraukiami į jiems įdomią ir naudingą veiklą (rankdarbių, kompiuterinio raštingumo, meninės veiklos, fizinio aktyvumo ir kt.);
- vaikai atitraukiami nuo kenksmingo gatvės gyvenimo, o tai padeda keisti vertybines nuostatas bei ugdyti teigiamas vertybes.

Metodinės ir pedagoginės literatūros apie vaikų dienos centrų veiklą ir jos organizavimą yra išleista labai mažai. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija kasmet rengia ataskaitas apie šių centrų veiklą ir jų finansavimą.

Vaikų dienos centrai, kaip vienos iš socialinio darbo paslaugas teikiančių įstaigų, turi specifinių ypatumų, kurie susiję tiek su šių įstaigų klientų (probleminių šeimų ir vaikų jose) poreikiais, tiek su tiems poreikiams tenkinti reikalingų paslaugų teikimu. Šių įstaigų veiklos organizavimas Lietuvoje dar gana naujas dalykas. Savivaldybės arba nevyriausybinės organizacijos, kurdamos dienos centrus, pasigenda pagrindinių ar bent minimalių standartų, principinių nuostatų, kurios leistų įsivaizduoti ir įvertinti kuriamos ar norimos kurti vaikų dienos centro įstaigos veiklos mastą ir sąnaudas, reikalingas tokiai įstaigai funkcionuoti. Lietuvos Respublikos Seimo nutarime (2003) siekiama, kad sprendžiant daugialypes problemas, su kuriomis susiduria vaikai ir jų šeimos, būtų plėtojamos įvairių sričių paslaugos. Sudarant sprendimų, susijusių su pagalba šeimai ir vaikui, planus, skatinamas tarpžinybinis bendradarbiavimas, pasitelkiamos įvairių sričių specialistų komandos.

Šiuo metu Lietuvoje yra apie 150 veikiančių vaikų dienos centrų, kuriuos lanko vaikai iš socialiai remtinų šeimų, kitaip tariant iš socialinės rizikos šeimų. Pasak I. Sipovič, (2007), 2007 metais vaikų, lankančių vaikų dienos centrus iš socialiai remtinų, rizikos šeimų, sudarė apie 24 proc.

Nacionalinėje nevyriausybinių organizacijų vaiko dienos centrų 2005-2007 m. programoje vaikų dienos centras–viešasis juridinis asmuo, teikiantis socialines ir ugdymo paslaugas socialinės rizikos šeimoms ir vaikams.

Vaikų dienos centruose veikla vykdoma tokiomis kryptimis:

- darbas su vaiku – organizuojamas individualus darbas (konsultavimas, informavimas, tarpininkavimas, individualios ugdymo veiklos ir pagalbos vaikui planavimas, kt.) ir grupinis darbas (užsiėmimai pagal socialines programas, t.y. kompleksas teorinių paskaitėlių ir praktinių užsiėmimų (žaidimai, diskusijos, kiti metodai), skirtų vaikų socialinių įgūdžių ugdymui, savęs pažinimui, savęs vertinimo stiprinimui ir kitiems tikslams pasiekti). Taip pat organizuojamas vaikų užimtumas ir laisvalaikis. Organizuojama pamokų ruošą ir pagalba siekiant pagerinti mokymosi rezultatus bei sustiprinti mokymosi motyvaciją. Nemokamo maitinimo skyrimas – taip pat svarbus privalumas sunkiai besiverčiančioms šeimoms. Vaiko dienos centruose organizuojama darbinė, pažintinė ir sportinė veikla, ekskursijos ir išvykos, kita kultūrinė veikla, vasaros poilsis (Steponaitytė, 2013);
- darbas su šeima, kurio tikslas – įgalinti tėvus savarankiškai spręsti su vaiku ir šeima susijusias problemas. Organizuojamas individualus darbas (informavimas, konsultavimas, tarpininkavimas, šeimų lankymas, pagalba sprendžiant kasdieninio šeimos gyvenimo sunkumus, kt.) ir grupinis darbas su tėvais (tėvų susirinkimai; bendri tėvų – vaikų renginiai, išvykos; darbinė veikla; švietėjiška veikla (užsiėmimai, paskaitos tėvams, kt.), (Petraitienė, Stankelienė, 2006 ir kt.);
- tarpžinybinis bendradarbiavimas, kuriuo siekiama mobilizuoti valstybines ir nevyriausybinės institucijas, tarnybas, organizacijas, dirbančias vaiko gerovės srityje, teikti kompleksinę pagalbą rizikos grupės vaikams ir kartu spręsti aktualias socialines problemas (Valstybinio audito ataskaita 2013);
- darbas su savanoriais, kuriuo siekiama pritraukti aktyvius ir neabejingus valstybės ir visuomenės gyvenimui žmones tapti pagalbinkais vaikų dienos centro darbuotojams ir prisidėti prie pagalbos vaikams (Jonutytė, 2007).

Kiekvienas vaikų dienos centras kelia uždavinius užsibrėžtam tikslui pasiekti. Uždaviniai visuose Lietuvos vaikų dienos centruose yra analogiški:

- ugdyti vaikų socialinius ir gyvenimo įgūdžius;
- organizuoti renginius ir pramogas vaikams;
- didinti vaikų mokymosi motyvaciją, padedant atlikti mokymosi užduotis, vykdant šviečiamąją veiklą;
- skatinti vaikus kūrybinei veiklai, sudaryti sąlygas vaikų saviraiškai;

- užkirsti kelią galimam vaikų nusikalstamumui, alkoholio ir narkotikų vartojimui, seksualiniam išnaudojimui;
- įtraukti šeimą į pagalbos vaikui procesą;
- padėti vaikams, priklausantiems socialinės rizikos grupei, integruotis į visuomenę;
- mokyti vaikus sveikai gyventi, organizuoti vaikams sportinius ir turistinius užsiėmimus, skatinti vaikus dalyvauti visuomeniniame darbe (Kaluževičienė, Markauskaitė, 2006).

Anot H. Urvinio (2014), patys svarbiausi vaikų dienos centro tikslai:

- padėti rizikos grupės šeimoms ir vaikams integruotis į visuomenę, teikiant socialines ir ugdymo paslaugas;
- užtikrinti tinkamas sąlygas vaikams augti jų biologinėse šeimose, dirbant socialinį darbą su socialinės rizikos šeimomis;
- atitraukti vaikus nuo neigiamos gatvės įtakos, alkoholio ir kitų narkotinių medžiagų vartojimo, užimant jų laisvalaikį įdomia ir kūrybinga veikla;
- ugdyti vaikų ir paauglių bendravimo įgūdžius, savarankiškumą, kūrybiškumą, kelti jų savivertę.

Siekiant šių išvardintų tikslų svarbus pats darbo organizavimas, plano sudarymas vaikų dienos centruose. Kiekvienam vaikui yra užvedama byla su individualiu darbo planu. Taip pat vaikai yra supažindinami su vaikų dienos centrų taisyklėmis: kaip kultūringai elgtis, nesikeikti, nesimušti, negadinti vaikų dienos centro inventoriaus, kasdien paruošti užduotus namų darbus, netrukdyti kitiems jų ruošti, nemeluoti, mandagiai elgtis su vadovais, neišeiti iš vaikų dienos centro nepranešus vadovams. Socialiai atskirtų šeimų vaikus į vaikų dienos centrus nukreipia šios įstaigos:

- Vaiko teisių apsaugos skyriai.
- Socialinių paslaugų centrai.
- Mokyklos.
- Kita (Kučinskas, Kučinskienė, 2000).

Pasak Lietuvos vaikų dienos centrų asociacijos pirmininko H. Urvinio (2014m.), yra apie 200 vaikų dienos centrų Lietuvoje. Asociacijos pirmininko teigimu, dienos centrus lanko apie trečdalis visų socialiai remtinose šeimose augančių vaikų. „Yra laisvalaikio užimtumas, yra tam tikras ugdymas. Dėl ugdymo kiekvienas centras yra pasirinkęs savo strategiją - vieni daugiau sportinę veiklą vykdo, kiti vaikus supažindina su tikėjimu, kiti dailės terapiją taiko, kiti daugiau dirba su psichologinių problemų turinčiais vaikais - psichologus įdarbinę. Bet pagrindas yra socialinės paslaugos - atėję vaikai gauna maitinimą, gali nusiprausti, išsiskalbti drabužius, jiems

padedama ruošti pamokas, vyksta įvairūs užsiėmimai", - pasakojo H.Urvinis (2014) seminare: Vaikų dienos centrų funkcijos ir vykdomos veiklos.

2015 metų internetiniame reportaže "Arčiau mūsų" teigiama, kad šiuo metu Lietuvoje veikia 176 vaikų dienos centrai. Juos po pamokų lanko daugiau kaip 5 tūkstančiai berniukų ir mergaičių iš šeimų, kurioms reikalinga valstybės ir bendruomenės pagalba. Tiesa, vaikų dienos centrų veikla retai atsiduria visuomenės dėmesio centre ar žiniasklaidos akiratyje, o juose dirbančių žmonių tyliais, tačiau kilniais darbais džiaugiasi tik tie, kam tenka čia lankytis.

Socialinės apsaugos ir darbo ministro patarėja V. Giraitytė (2015) internetiniame reportaže „Arčiau mūsų“ teigė, kad vaikų dienos centrų socialinės priežiūros paslaugos yra skirtos vaikų socialiniams gebėjimams, saviraiškai ugdyti. Juose mokoma, kaip pasijusti saugesniam nei savo namų aplinkoje. Čia vaikas, paauglys gali ugdyti savo saviraišką, plėsti kultūrinį, pažintinį akiratį, pradėdamas asmeninės higienos įgūdžių stiprinimu, ko tikrai socialinės rizikos šeimos tėvai kartais negali išmokyti savo vaikų. Vaikų dienos centrai taip pat teikia logopedo, psichologo paslaugas, vyksta įvairūs renginiai, ekskursijos. Norint teikti kokybiškas socialinės priežiūros paslaugas vaikams, lankantiems vaikų dienos centrus, labai svarbu skirti finansavimą iš valstybės biudžeto, teigė ministerijos atstovė Vaida Giraitytė (2015).

Ministerija jau eilę metų organizuoja konkursus dienos socialinės priežiūros paslaugoms vaikams ir jų šeimos nariams teikti. Finansuojamas vaikų dienos centro konkursas ir šio konkurso dėka vaikai gali gauti tas paslaugas savo artimoje bendruomenėje. Metai po metų lėšos konkursui didėja ir būtent 2015 metais šiam konkursui socialinės apsaugos ir darbo ministerija skyrė apie 2000000mln. Eurų.

Apibendrinant galime teigti, kad Vaikų dienos centras yra nevyriausybinė organizacija, kurios tikslas suteikti pagalbą socialiai atskirtiems vaikams, paaugliams ir jų tėvams. Vaikų dienos centruose socialiai atskirti jaunuoliai turi galimybes užsiimti jiems patrauklia veikla, t.y. sportu, menu, žaidimais, pažintinė veikla kartu su tėvais (ekskursijos, išvykos) ir kt. Vaikų dienos centrai taip pat teikia logopedo, psichologo paslaugas, rengia įvairius meninius renginius.

2.2. Meninė veikla vaikų dienos centre.

„Žmogus yra nuolat veikiamas socialinės aplinkos, specialiai organizuojamo ugdymo, meninės kultūros paveldo (Leliūgienė, 1997, p. 29)“. Tačiau poveikis priklauso nuo jo individualių galimybių reaguoti į šiuos veiksnius, nuo poreikių ir gebėjimų, kurie įtvirtinami kultūros perėmimo procese. Šiuo požiūriu svarbus ir meninis ugdymas, jo sociokultūrinė prasmė. Todėl svarbiausias meninio ugdymo tikslas – atskleisti ir išplėtoti ugdytinių kūrybines galias,

išugdyti pradinę meninę ir estetinę kompetenciją, kūrybos ir harmonijos pomėgi, suteikti dorinės brandos pradmenis, per meną padėti įsitraukti į kultūrinį bendruomenės ir visuomenės gyvenimą. (Banevičiūtė ir kt., 2010).

Anot Dž. Karpavičienės (2011), meninis ugdymas yra grindžiamas individo aktyvumu, kūrybiškumu, raiška ir vertinamas kaip svarbus asmenybės ir visos visuomenės raidos veiksnys. „Neatsitiktinai ugdymas tiesiogiai siejamas su asmens ir visuomenės gyvenimui būtinų vertybinių nuostatų, bendrųjų gebėjimų ir kompetencijų siekimu (Girdzijauskienė, Šimelionienė, 2001, p. 20)“.

Meninio ugdymo programos tikslas vaikų dienos centruose – skatinti vaikų kūrybiškumą, saviraišką, išmokant naujų darbų, padedant vaikams tobulinti savo sugebėjimus, lavinant meninį skonį, ugdant kultūringo elgesio įgūdžius, supažindinant su liaudies tradicijomis ir papročiais. Ugdymas menine veikla turi skatinti vaikų saviraišką, pasitikėjimą savimi, gebėjimą kurti bei gerbti kitų kūrybą (Steponaitytė 2013).

Yra įvairiausių veiklų, per kurias vaikai gali tenkinti savo saviraiškos poreikius, tačiau I. Zaleckienė (1994) pateikia tokias veiklos kryptis, kurias galima plėsti, pildyti. Viena šių veiklų pažintinė-techninė veikla, kuri ugdo mokinių intelektualinius gebėjimus, sudaro sąlygas realizuoti pažinimo, kūrybiškumo poreikius, gilinti žinias įgytas formaliojo ugdymo metu; antroji pateikta veikla – tai meninė, kuri sudaro sąlygas ugdyti vaikų meninius sugebėjimus.

Meninė veikla vaikų dienos centruose:

- dailė (piešimas, rankdarbiai, parodos);
- muzika (dainavimas, muzikos klausymas, dainų tekstų kūrimas, muzikiniai renginiai);
- teatras (mini spektaklių statymas);
- šokiai (diskotekos, vakaronės);
- įvairūs žaidimai.

Apibendrinant galime teigti, kad vaikų dienos centre vyksta tokios meninės veiklos: dailė, muzika, teatras, šokiai, įvairūs žaidimai. Meninės veiklos skatina vaikų, paauglių kūrybiškumą, saviraišką, motyvaciją tobulėti meninėse srityse, pažinti ir realizuoti save.

2.2.1. Motyvacija pasirenkant meninę veiklą

Vaikų dienos centrus lanko vaikai ir paaugliai iš nedarnių šeimų, nepatyrę tėvų ir artimųjų meilės, apleisti fiziškai ar emociškai, netgi psichologiškai sugniuždyti. Daugelis praradę motyvaciją siekti mokslo, negebantys, nes nenorintys gebėti žvelgti į ateitį (Giedrienė, Grudzinskas, Navaitis, 1999). Norima keisti visuomenę ir visą aplinką, bet svarbiausia reikia

pradėti tinkamai ugdyti jaunuolius. Nuo to, kaip bus sutiktas vaikas, kokia bus sukurta socialinė aplinka, kokios galimybės bus suteiktos jo saviraiškai, gabumų atradimams, priklausys vaiko motyvacija mokytis, siekti užsibrėžtų tikslų.

Pasak Bitino, Prakapo (2006), dažniausiai rizikos grupės vaikų elgesiui būdingas nestabilumas – jie rūko, naudoja fizinę jėgą, skriaudžia silpnesnius, daugelis jų neturi dorų interesų ir dvasinio nusiteikimo, jiems viskas greitai tampa nuobodu, nepasitiki savo jėgomis.

Dienos centruose laisvalaikio organizavimas vyksta organizuojant grupinį darbą su vaikais. Vaikai atlieka pamokų ruošą, gauna pagalbą atstatant mokymosi motyvaciją, įtraukiami į sportinę, kultūrinę veiklą, organizuojamos ekskursijos ir išvykos, vasaros poilsis. Laisvalaikio užimtumas suteikia galimybę bendrauti su bendraamžiais, skatina asmens aktyvumą, plėtoja kūrybiškumą, pasitikėjimą. Savanoriškai pasirinkta ir laisvu laiku atliekama veikla ugdo vaiko socialinius įgūdžius. Galime teigti, kad paauglio ir vadovo bendradarbiavimas tampa jaunuolio motyvacijos priemone (Dapkienė, 2002).

Laisvalaikis – laikas, suteikiantis teigiamas emocijas, grąžinantis jėgas, darbingumą, padedantis vaiko asmenybės formavimuisi ir gebėjimų ugdymuisi, gera savijauta pažadiną paauglio vidinę motyvaciją. Laisvalaikis gali būti organizuotas ir neorganizuotas, pasyvus ir aktyvus, individualus ir kolektyvinis, pozityvus ir negatyvus. Laisvalaikio leidimo būdų yra daug ir įvairių – tai poilsis, pramogos, bendravimas, kūryba, sportas, kelionės, meninis ugdymas, intelektualiai veikla, šventės, žaidimai, renginiai ir t.t. (Karpavičienė, 2011).

Viena svarbesnių priemonių paauglių kultūriniam sąmoningumui, estetiniam skonui bei bendriesiems gebėjimams ugdyti yra meninė veikla. Kiekvienas vaikas, paauglys, atėjęs į vaikų dienos centrą, nori patirti sėkmę, todėl patraukli ir įdomi meninė veikla gali prisidėti ir prie vaikų sėkmingo mokymosi. Šiuolaikinių menų kūrybos principus galima sėkmingai taikyti ugdymui, nes jauni žmonės mėgsta naujoves, originalius ir netradicinius raiškos būdus. Užsiimant menine veikla, teigiamus išgyvenimus patiria tiek menui gabūs, tiek ir ryškių specialiųjų meninių gebėjimų neturintys socialiai atskirti vaikai. Sėkmė, dėmesys, pagyrimai, savo gabumų atradimas, džiaugsmas motyvuoja pasirinkti meninę veiklą. Teigiami išgyvenimai, patirti aktyvioje ir patrauklioje kūrybinėje veikloje, stiprina mokinių mokymosi motyvaciją, paskatina gilinti ir plėsti mėgstamos veiklos patirtį, siekti aukštesnių mokymosi rezultatų (Banevičiūtė ir kt., 2010).

J. Kanapinskaitė, G. Kvieskienė (2007) teigia, kad būreliai daro ypatingą poveikį asmenybės formavimui, nes dažniausiai vaikas pats pasirenka veiklos sritį, jos būdus, formas, priemones, dirba niekieno neragintas, kuria planus ir laukia rezultatų. Jei vaikas laisvalaikiu nuolat domisi viena veiklos sritimi, jis gali daug pasiekti. Socialiai atskirti paaugliai laisvalaikio

užsiėmimus nuolat keičia, daug rizikos grupės vaikų neturi nuolatinių interesų, kurie prikaustytų jų dėmesį. Tačiau meninė veikla suteikia paaugliams visišką laisvę, išreikšti save per kūrybą, jie džiaugiasi savo meniniais darbais, o tai stiprina jų motyvacija pasirenkant meninę veiklą.

Anot V. Kaluževičienės, Ž. Markauskaitės (2006) nuomone, dienos centrai turi taikyti meno, muzikos, dramos terapiją, grupinę psichoterapiją, individualias psichiatro, psichologo konsultacijas. Tai padėtų vaikui jaustis reikalingam, svarbiam ir padėtų apsispręsti pasirenkant meninę veiklą, kadangi socialiai atskirtam vaikui sunku pačiam suvokti, ko jis nori, nes nepasitiki savo jėgomis, neturi savo nuomonės, neturi pilnaverčių tėvų, kurie galėtų jam patarti.

Apibendrinant galime teigti, kad meninė veikla vaikų dienos centre stiprina paauglių motyvaciją pasirenkant meninius užsiėmimus. Nors socialiai atskirti paaugliai nepasižymi susidomėjimu pastovia veikla, tačiau meninė veikla jiems suteikia džiaugsmo, noro tobulėti, kadangi vaikų dienos centre menas, suteikia socialiai atskirtam paaugliui laisvę išreikšti save, atsiribojimą nuo kasdienybės, o atlikti meniniai darbai suteikia laimę.

2.2.2. Meninės veiklos nauda socialiai atskirtiems paaugliams.

Menas gali padėti išspręsti daugelį gyvenimo ir psichologinių problemų. Paveikslų pagal meno kūrinis sudarymas leidžia subjektui išreikšti ir refleksuoti per kultūrą savo išgyvenamų problemų vaizdinius. Muzikavimas padeda suteikti kultūrinę formą jo išgyvenimams ir nuotaikoms, susijusioms su asmeninėmis problemomis (Leliūgienė, 2002).

Socialinės rizikos grupės vaikams labai svarbi popamokinė veikla. Jie, neturėdami turiningo laisvalaikio praleidimo, įsitraukia į neformalias grupes. Tuomet prarandamos žmogiškos vertybės, nusikalstama, formuojasi neigiami įgūdžiai. Socialiniai pedagogai vaikų dienos centruose atlieka ankstyvąją prevenciją, t.y. stebi vaikus, juos supančią aplinką. Jie padeda rizikos grupės vaikams lavinti gabumus meninėje veikloje, paruošti pamokas, įsisavinti pagrindines elgesio normas, užsiimti mėgstama veikla (Petraitienė ir kt. 2006).

Meninė veikla vaikui, suteikia saviraiškos galimybę, gabumų, pažinimo poreikius, padedant jiems tapti aktyviais visuomenės nariais. Tai, kad paauglių užimtumas, organizuojant meninius užsiėmimus, yra svarbus, pabrėžiama teigiant, jog „papildomo ugdymo organizavimas bendrojo lavinimo mokyklose rodo, kiek dėmesio yra skiriama mokinių užimtumui ir socializacijai, kaip tenkinami mokinių pažintiniai poreikiai ir sudaromos sąlygos jų saviraiškai bei gebėjimų ugdymui.“ (Lietuvos švietimas 2004, p. 104).

Meninė veikla socialiai atskirtiems paaugliams padeda, bendrauti, reikšti savo mintis, skatina kūrybiškumą, stimuliuoja mąstymą, atmintį, intuityvumą. Taip pat tai yra prasmingas

laisvalaikio praleidimo būdas ir net savotiška meditacija, pasitelkiant savo ir kitų mintis, kitaip tariant, skatiną abipusį supratingumą, nuoširdumą, atvirumą (Munchhausen, 2008).

„Menas išlaisvina iš senų varžančių įpročių, kasdienybės rutinos, prievartos, rūpesčių ir apribojimų, žmogus naujai pažvelgia į tai, kas nuo seno įprasta, pasitraukia nuo buvusių įprastų dalykų ir atranda pasaulyje naujas gyvenimo galimybes, kurios visai kitur kreipia žvilgsnį, (Munchhausen, 2008, p. 138)“.

Neformaliojo ugdymo veikla atsižvelgia į vaiko prigimtį, vidinių ir išorinių aplinkybių poveikį asmenybei, sudaro sąlygas kūrybinėms galioms, iniciatyvai plėtoti. Meninės veiklos metu ne tik kaupiama patirtis, bet ir organizuojamas nepilnamečių užimtumas, jų socializacija (Kvieskienė, 2000).

Kai kuriuose vaikų dienos centruose dirbama pagal naują meninės veiklos programą, kuri įvardijama kaip meno terapija. Ši programa skirta socialiai atskirtų paauglių sveikatai saugoti, psichologinei atmosferai gerinti. Meno terapijos programą savo straipsnyje „Papildomo ugdymo šiandiena ir galbūt rytdiena“ išsamiai aprašo I.Ramaneckienė (2002). Pasak autorės, šios programos paskirtis – „moksleivių psichinės sveikatos saugojimas ir stiprinimas meninio pobūdžio užsiėmimais, būtent: muzika, piešimu, lipdymu, drožinėjimu, šokiais, drama, poezija (Ramanackienė ir kt. 2002, p. 15)“. Dirbant pagal šią programą galima ugdyti vaiką pažinti save, skatinti savikontrolę, puoselėti jo vidinį pasaulį.

Sklandžiausiai asmenybė vystosi, tobulėja, kai žmogus užsiima mėgstama veikla. Dienos centre ugdomi vaikų meniniai gabumai, jei tokie pastebimi. Kūrybinė, meninė veikla gali būti terapija po patirtų skausmingų išgyvenimų, smurto atvejų. Vaikų dienos centrai skiria dėmesį gabumams lavinti pasitelkdami meninę veiklą, būrelius, stovyklas, ekskursijas. Meninės raiškos užsiėmimai bei savęs pažinimą skatinančios veiklos:

- dailė ir darbeliai;
- floristikos ir estetinio lavinimo;
- darbščiųjų rankų;
- šokių;
- muzikavimo ir dainavimo;
- dvasingumo (Girdzijauskienė, 2001).

Dailė, dažniausiai taikoma kartu su muzika, teigiamai veikia vaikų, linkusių smurtauti, emocijas, mintis. Daugiausia dėmesio skiriama saviraiškai, o ne tam, kad būtų sukurtas gerai paruoštas darbas. Tapymas vaikams padeda labiau pasikliauti savimi, geriau save vertinti, gerbti kitų kūrybą (Leliugienė, Klemkaitė, 2004).

Kita svarbi socializacijos forma yra ekskursijos, išvykos į teatrą, kiną, koncertus, parodas, kitus miestus. Čia plėtojamos socialiai atskirtų paauglių kultūrinės, pažintinės, istorinės kompetencijos, ugdoma visapusiška asmenybė. Tokiu būdu vaikas mokomas prisitaikyti prie įvairių aplinkų, lavinamas adaptuotis visuomenėje, suvokti skirtingoms aplinkoms tinkamus bendravimo įgūdžius (Karpavičienė ir kt. 2011).

Jeigu dirbama pakankamai kryptingai ir jei ugdymui sudaromos geros sąlygos, tada yra didelė galimybė pasiekti gerų ir norimų rezultatų, vaikas vystosi ir tobulėja tinkama linkme, įveikdamas visus kelyje pasitaikančius sunkumus (Berns, 2009).

Pasak A. Juodaitytės (2002), bendriausiais bruožais socializaciją galėtume apibūdinti kaip visuminę aplinkos įtaką, kuri sudaro sąlygas vaikui dalyvauti visuomenės gyvenime, suvokti jos kultūrą ir atlikti tam tikrus socialinius vaidmenis. Ši sąvoka yra artima ugdymo sąvokai. Galima teigti, kad meninis ugdymas, meninė veikla vaikų dienos centruose gali prisidėti prie vaiko dalyvavimo visuomenės gyvenime, pavyzdžiui, lankant meniniai renginius, koncertus, labdaros renginius, parodas, teatrus ir kt.

Meninis ugdymas sustiprina vaiko socializacijos procesus, suteikdamas tam tikrą diferenciaciją ir papildydamas socializacijai būtiną sąlygą, natūralią vaiko sąveiką su aplinka. Ugdymo procese yra sistemingai lavinamos vaiko vidinės galios: gabumai, talentai, pasitikėjimo savimi, atsakomybės jausmas, dėmesingumas, kūrybingumas, įvaldoma tam tikra intelektualinių ir praktinių mokėjimų sistema (Juodaitytė, 2002).

Apibendrinant galime teigti, kad meno nauda socialiai atskirtiems paaugliams stiprina socializacijos procesus, teigiamai veikia paauglių linkusių smurtauti emocijas, mintis, plėtojamos kultūrinės, pažintinės, istorinės kompetencijos, sudaro sąlygas kūrybiniams gebėjimams atsiskleisti, stimuliuoja mąstymą, intuiciją, atmintį, padeda išspręsti psichologines problemas. Meninė veikla pasižymi socializacijos procesais, kaip meniniai renginiai, gabumų atradimas ir jų tobulinimas, bendradarbiavimas su vadovais ir draugais.

3. MUZIKINĖS VEIKLOS REIKŠMĖ SOCIALIZACIJOS PROCESĖ

Kiekvienas vaikas tampa pilnaverčiu visuomenės nariu per socializacijos procesą.

Socializacija – tai visuminė aplinkos įtaka, kuri sudaro sąlygas vaikui dalyvauti visuomenės gyvenime, suprasti kultūrą ir atlikti tam tikrą socialinį vaidmenį. Ši samprata yra artima ugdymo terminui. Ugdymas suprantamas kaip kryptingas veiksmas, kuriuo stengiamasi vaikui skiepyti pageidaujamas bruožus bei savybes. Socializacija kartu su ugdymu atlieka netikslingą – spontanišką poveikį, kuriuo vaikas „įjungiamas“ į kultūrą, o vėliau ir pats į ją įsijungia ir su ja sąveikauja (Juodaitytė, 1996).

Muzika ir visuomenė yra susijusios. Muzikos kūrimas, dainų atlikimas padeda žmogui bendrauti su klausytojais, aplinka. Žmogus gali išreikšti savo mintis, jausmus, kitaip tariant, atsiskleisti, parodyti savo gabumus bei kūrybingumą neatsižvelgiant į jo socialinį lygį (Kerman, 2007).

3.1. Muzikos įtaka socialiai atskirtiems vaikams.

„Muzika, melodija, muzikinių garsų grožis–svarbi žmogaus dorovinio ir protinio lavinimo priemonė, širdies kilnumo ir sielos tyrumos šaltinis (Laurutienė, Šiupytė, 2004, p. 8)“ R. Brūzga, „Spalvų muzikos“ orkestro vadovas, teigia: „Muzika – pati lengviausia ir smagiausia meno rūšis (Brūzga, 2006, p. 4)“. „Muzika– reikalinga ir veiksminga priemonė socialiai atskirtų vaikų elgesiui koreguoti (Matonis, 1991, p. 3)“. V. Matonis muziką apibūdina kaip gyvenimo palydovą.

Pasak R. Brūzgos (2006) muzika ne tik pati smagiausia meno rūšis, bet turi ir gydomųjų savybių. „Šiuolaikinėje kultūroje sąvoka *terapija* atgauna savo pirminę platesnę prasmę – *therapeia* (graik.) – dalyvauti, padėti, gydyti (Brūzga, 2006, P. 6)“. Vaikų dienos centro socialiai atskirtiems vaikams duota galimybė muzikuoti, bendrauti, aktyviai dalyvauti kultūriniuose renginiuose, suteikia gyvenimo prasmę ir kokybę. Tokiu būdu teigiamą sveikatos pokytį lemia ne tiek gydymas, kiek tarpininkavimas ir pagalba jų ugdymui(si) bei socializacijai.

Galimybė panaudojant muzikos raiškos priemones išlieti susikaupusius išgyvenimus, leidžia rizikos grupių vaikams pamatyti, kokie išgyvenimai juos valdo (pozityvūs ar negatyvūs), juos atpažinti ir išmokti juos tinkamai reikšti ne tik per muzikines ar kitas menines priemones. Bendra veikla skatina komunikavimą ir bendradarbiavimą, (Vilkeliene, 2005). Tai jau ir yra žingsniai į socializaciją.

Norint suprasti muzikos įtaką socialiai atskirtiems vaikams, reikia išnagrinėti tai, ką ji iš tiesų daro.

3.2. Muzikinės veiklos kryptingumas vaikų dienos centre.

Daugelis vaikų mėgsta klausytis muzikos ne nenutuokdami apie jos kryptingumą, paskirtį. Muzika visada daro protinį, fizinį ir dvasinį poveikį, kuris reikalingas vaikų dienos centrą lankantiems jaunuoliams.

Pasak D. Campbell (2005), R. Brūzga (2006), muzika turi gydančių savybių, kurios padėtų socialiai atskirtiems vaikams geriau jaustis vaikų dienos centre:

- muzika paslepia nemalonius pojūčius,
- atpalaiduoja įtampą,
- reguliuoja streso hormonus,
- padidina imunines funkcijas,
- keičia aplinkos suvokimą,
- stiprina atmintį,
- pagerina mokymąsi,
- puoselėja kantrybę,
- suteikia saugumo ir gerovės pojūtį.

Muzika taip pat turi svarbą meninės veiklos procese, vaikų dienos centre. Dorovinis ugdymas tampa svarbiausia muzikinio auklėjimo funkcija, net viduramžiais išleistuose muzikos traktuose nuolat pabrėžiama muzikos galia švelninti žmogaus charakterį, atitraukti jį nuo piktybės kėslų (Matonis, 1991).

Muzika turtina kiekvieno žmogaus - nepriklausomai nuo amžiaus grupės, socialinio sluoksnio ar negalios rūšies – dvasinį ir emocinį gyvenimą, tenkina meninės raiškos poreikius, turi terapinio, psichologinio, socialinio poveikio galimybę. Ribotų galimybių žmonių muzikavimo kokybei itin didelę reikšmę turi tinkamas muzikos repertuaro parinkimas (Brūzga, 2005).

Geras populiarių ansamblių, dainininkų, jų repertuaro žinojimas, naujų įrašų kaupimas – viena iš prestižo bendraamžių tarpe pasiekimo priemonių. Muzikos ekspresyvumas, ryšys su judesiu, ritmu skatina paauglius ir jaunuolius išreikšti savo emocijas, neaiškius išgyvenimus, kurių neįmanoma išsakyti žodžiais ir, kas taip svarbu jų amžiuje, kai tokia plati, bet konkrečiai sunkiai suvokiama intymioji sfera. Muzika stimuliuoja brendimo pažadintą jausmingumą, jį formuoja.

Muzikos stilių ir konkrečių grupių pasirinkimas priklauso nuo žmogaus socialinių ir amžiaus charakteristikų. Pvz.: „sunkųjį“ roką, „metalą“ mėgsta paaugliai, Žavėjimasis vienu ar

kitu muzikos stiliumi paprastai susijęs su priklausymu atitinkamai bendraamžių grupei, kurioje kartais reikia laikytis tam tikrų ritualų: atitinkamai rengtis, elgtis, net būti tam tikrų pažiūrų (pvz.: metalistai, reperiai, reiveriai, pankai). Tokiu būdu paauglių ir jaunuolių įsitraukimas į atitinkamo amžiaus subkultūrą leidžia jiems pajusti savo priklausomybę didelei žmonių grupei, atitikti jos normas, vertybes, rasti panašumą su bendraamžiais, o taip pat matyti skirtingumą su kitų amžiaus grupių žmonėmis. (Leliūgienė, 1997).

Valstybinio audito ataskaitoje (2013) minima, kad vaikų dienos centrai turėtų ieškoti galimybių, kaip pajvairinti neformaliojo švietimo veiklą. Jie turėtų nevensgti naujovių ir pasiūlyti jaunuoliams ir kitokio tipo saviraiškos būrelių (dramos, teatro, šokio, muzikos), kurie suteiktų visapusiškos saviraiškos galimybių.

Muzika ne tik skatina vaikų saviraišką, kūrybingumą, savęs realizavimą, bet taip pat sužadina emocijas ir jausmus. Emocijos ir jausmai – tai išgyvenamas žmogaus santykis su tuo, ką jis pažįsta ir veikia. Emocijos yra kartu ir socialinės veiklos produktas. Psichologas K. Izardas (1971), (Rinkevičius, 1998, p. 29) pagrindžia idėją, kad „emocijos sudaro pagrindinę žmogaus motyvacijos sistemą, tai sistemai priskiriamos šios svarbiausios emocijos: džiaugsmas, nuostaba, liūdesys, pyktis, bjaurėjimasis, niekinimas, baimė, gėda, kaltė.“ Kiekviena emocija, pasak jo, yra motyvacijos faktorius toje ar kitoje situacijoje. Emocijos ir jausmai egzistuoja ir pasireiškia kaip žmogiškumo požymiai. Maža pripažinti, kad žmogui reikalingos emocijos. Emocijos – vienas iš pačių svarbiausių asmenybės struktūrinių komponentų. Mūsų šiuolaikinėje visuomenėje emocijų ir jausmų reikšmė anaiptol nemažėja. Bet, deja, daugiau yra išvystytas racionalusis mąstymas, šalia kurio eina emocinis skurdumas. Žmonės susvetimėja, atsiranda bendravimas nejaučiant ir nesuprantant, neišgyvenant kito žmogaus dvasinių būsenų. Tačiau jausmų ir emocijų sutapimas labai padeda suartėti, palengvina tarpusavio supratimą. Kitų žmonių emocijų pažinimas padeda ir save geriau suvokti, pažinti savąjį „aš“. Asmens emocijų ir elgesio sutrikimų prigimtis ir formos labai įvairios. Neabejotinai didelę įtaką turi socialinė aplinka, šeima, kultūros tradicijos.

Apibendrinant galime teigti, kad muzikos veiklos kryptingumas – bendras muzikavimas – ypatingai patraukli socializacijos forma, socialiai atskirtiems paaugliams, tuomet pamirštami socialiniai vaidmenys ir etiketės: vaikų dienos centre, muzikinėje veikloje visi jaunuoliai tampa muzikantais. Susiduriama su muzikinėmis vertybėmis, kurios turtina visų socialiai atskirtų paauglių emocinį gyvenimą, slopina agresiją, skatina pasitikėjimo savimi jausmą, tenkina meninės raiškos poreikius, padeda atrasti dvasinius ryšius, nepriklausomai nuo socialinio sluoksnio, negalės rūšies ar amžiaus grupės.

4. TYRYMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ

4.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Tyrimo dalyviai.

Prieš atliekant tyrimą iš tiriamosios Vėriškių kaimo bendruomenės vaikų dienos centro direktorės buvo gautas oficialus žodinis leidimas atlikti pasirinktos amžiaus grupės vaikų apklausą. Tai pat gautas raštiškas sutikimas iš Radviliškio miesto socialinių paslaugų centro direktorės atlikti Radviliškio miesto dienos centro lankančiųjų paauglių apklausą. Tyrime dalyvavo 60 paauglių (37 merginos ir 23 vaikinų), kurių amžius nuo 12 iki 17.

Tyrimo metodai.

Siekiant išsiaiškinti socialinės atskirties paauglių socializacijos galimybes menine veikla, buvo atliktas kiekybinis tyrimas. Kiekybinio tyrimo instrumentu buvo pasirinkta struktūrizuoto tipo anketa, kurią sudarė dvidešimt klausimų. Anketa sudaryta iš uždarų ir atvirų klausimų. Anketoje buvo nurodyta kas atlieka šį tyrimą, tyrimo tikslas, anketos pildymo technika, kur ir kam bus panaudoti gauti rezultatai bei akcentuojamas tiriamojo anonimiškumas.

Siekiant atskleisti socialinės atskirties paauglių socializacija menine veikla anketa buvo sudaryta iš penkių blokų (dalių):

- 1) Socialiai atskirtų paauglių demografinė padėtis;
- 2) Socialiai atskirtų paauglių emocijos;
- 3) Veikla vaikų dienos centre;
- 4) Meno vadovo vaidmuo;
- 5) Socialinės atskirties paauglių savijauta, socializacija.

Tyrimo sąlygos ir eiga.

Tyrimas buvo atliekamas 2015 metų balandžio mėnesį Vėriškių kaimo bendruomenėje vaikų dienos centre ir Radviliškio miesto socialinių paslaugų centre. Užtikrinus gautos informacijos konfidencialumą, respondentai anketinės apklausos metodu atsakė į tyrėjų pateiktus dvidešimt klausimų.

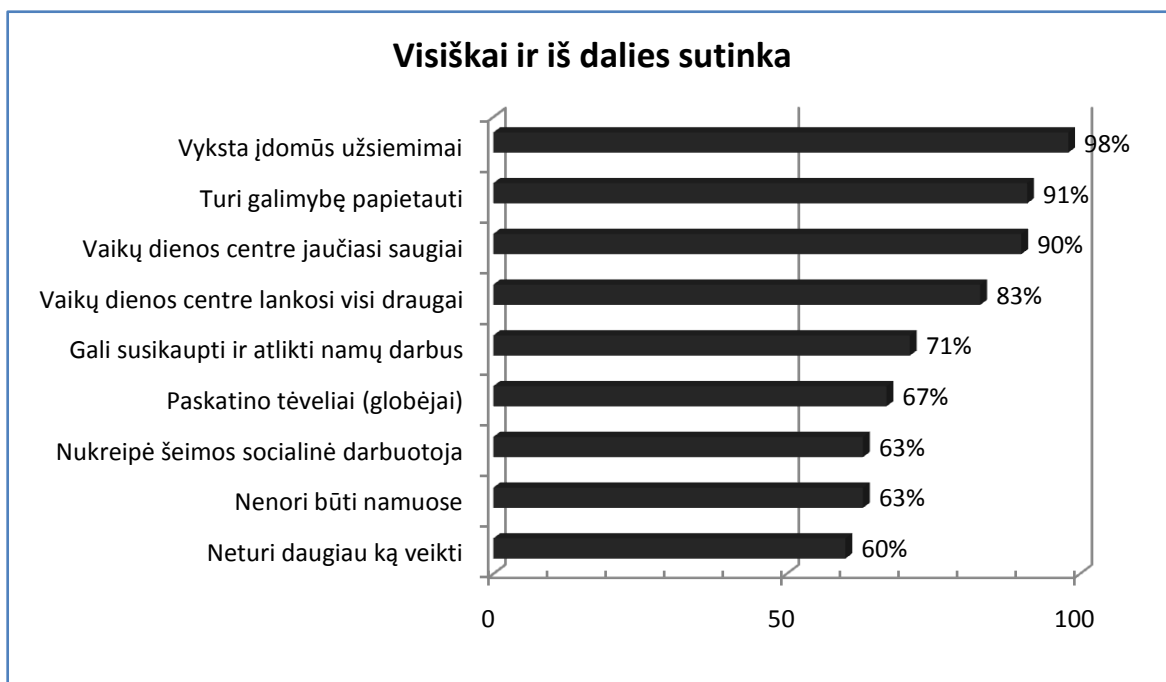
4.2. Tyrimo rezultatų analizė

Siekiant išsiaiškinti socialinės atskirties paauglių socializacijos galimybes menine veikla, respondentams buvo pateikta keletą klausimų ir galimi atsakymo variantai. Tyrimo pradžioje svarbu buvo surinkti respondentų demografinius duomenis.

Apžvelgus gautus duomenis paaugliai atsakė, kad, 52 proc. gyvena mieste, 3 proc. – miestelyje ir 45 proc. kaime, iš jų 50 proc. gyvena name, 37 proc. – bute, o 13 proc. apklaustųjų gyvena bendrabutyje. Taip pat išaiškėjo, kad kartu su respondentais gyvena nuo 2 iki 10 šeimos narių.

Tyrimo dalyviai nurodė, kad vaikų dienos centrą lanko nuo 3 mėnesių iki 4 metų.

Toliau anketinėje apklausoje, norint išsiaiškinti paauglių motyvaciją lankytis vaikų dienos centre, buvo pateiktas klausimas „Kas paskatino lankytis vaikų dienos centre?“. Gautus atsakymo rezultatus žr. 1 paveiksle.

1 pav. Respondentų motyvacija lankytis vaikų dienos centre (N = 60)

Gauti rezultatai parodė, kad daugiausiai, t.y. net 98 proc. respondentų lankytis vaikų dienos centre motyvuoja tai, kad vyksta įdomūs užsiėmimai, todėl galima teigti, kad vaikų dienos centre siūloma veikla atitinka respondentų interesus ar lūkesčius. Taip pat galima manyti, kad vaikų dienos centro vadovai yra kompetentingi, išmanantys savo darbą ir gebantys įtraukti, sudominti, t.y. atsižvelgti į socialiai atskirtų paauglių interesus įtraukiant juos į įvairias veiklas.

Labai didelis procentas gautų rezultatų parodė, kad socialinės atskirties paaugliai, t.y. net 91 proc. lanko vaikų dienos centrą, kadangi turi galimybę papietauti, tad galima numatyti, kad namuose tokių galimybių nėra. Taip pat respondentai teigia, kad nenori būti namuose, tai nurodė daugiau nei puse apklaustųjų, o vaikų dienos centre, t.y. 90 proc. respondentų jaučiasi saugiai, tai reiškia, kad vaikai geriau ir saugiau jaučiasi vaikų dienos centre nei savo namuose tarp artimųjų.

Anketoje buvo paliekama vietos respondentams parašyti savo nuomonę, tad kai kurie respondentai, t.y. 5 proc. apklaustųjų papildė, kad turi galimybę pailsėti nuo pamokų, pabendrauti su draugais ir gerai praleisti laiką.

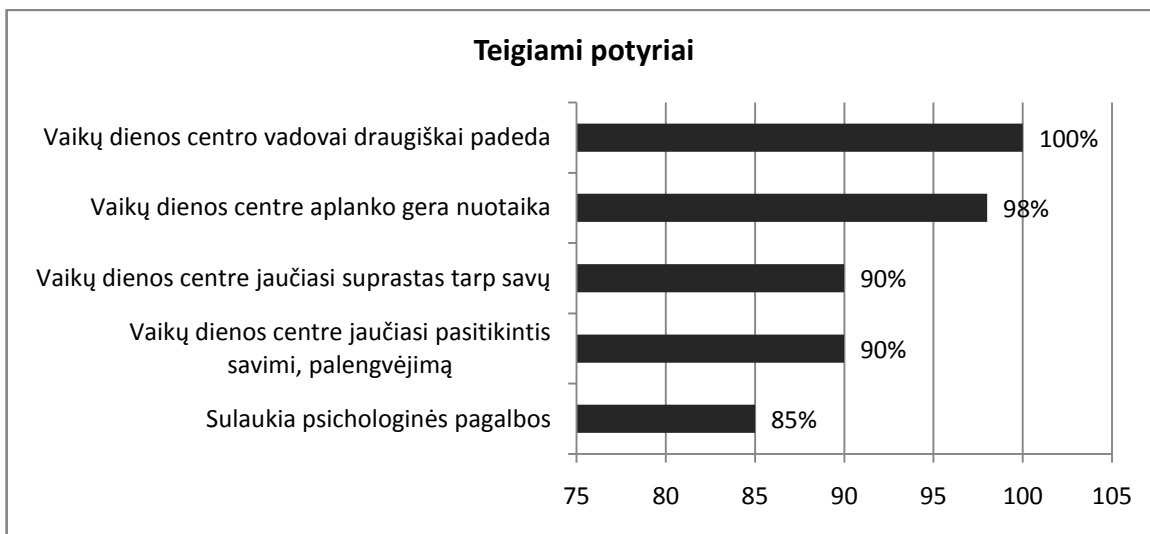
Remiantis išdėstytais teiginiais galima teigti, kad socialiai atskirtus paauglius motyvuoja lankytis vaikų dienos centre įdomūs užsiėmimai, kurie ugdo socialinius įgūdžius, tai pat vaikus skatina tėvai, kurie patys neturi socialinių įgūdžių, ir negebantys padėti susikaupti ir atlikti namų

darbus. Taip pat negali suteikti jaukios aplinkos namuose, saugumo jausmo, kadangi kaip nurodė respondentai jų šeimose lankosi socialinė darbuotoja, kuri taip pat paskatino lankytis vaikų dienos centre, kur socialiai atskirtas paauglys turi galimybę įgyti socialinių įgūdžių, bei pabendrauti su vadovais ir kitais lankančiais vaikų dienos centrą jaunuoliais.

Kitu atviro tipo klausimu norima išsiaiškinti socialiai atskirtų paauglių veiklą vaikų dienos centre, t.y. kada ateina; kokius asmeninius darbus nudirba, kokias veiklas lanko: ar turi galimybę pabendrauti su vaikų dienos centro vadovais, ar susiranda draugų, ar sudaromos sąlygos pabendrauti su jais. Prieš analizuojant gautus atsakymo rezultatus, pateikiame keletą atsakymo citatų iš apklaustųjų anketos, kaip socialinės atskirties paaugliai aprašo savo dieną vaikų dienos centre. 1) „Ateiname 17 val., susitinkame su draugais, pakalbame, apie 18 val. pavalgome, vyksta užsiėmimai, ruošiamės konkursui – viktorinai, sportuojame, žaidžiame kompiuteriu.“, 2) „Padarau namų darbus, pavalgau. Sportuoju, sėdžiu prie kompiuterio. Kartais rengiame koncertus, repetuojame ir pan. Bendrauju su draugais ir vadovėmis. Jaučiuosi gerai, kai išsikalbu su kuom nors.“, 3) „Paruošiu namų darbus, valgome pietus, kartais piešiame, lipdome, švenčiame šventes. Su draugais bendraujame, su vadove pasikalbame kai man būna blogai.“. (cit. iš anketinės apklausos).

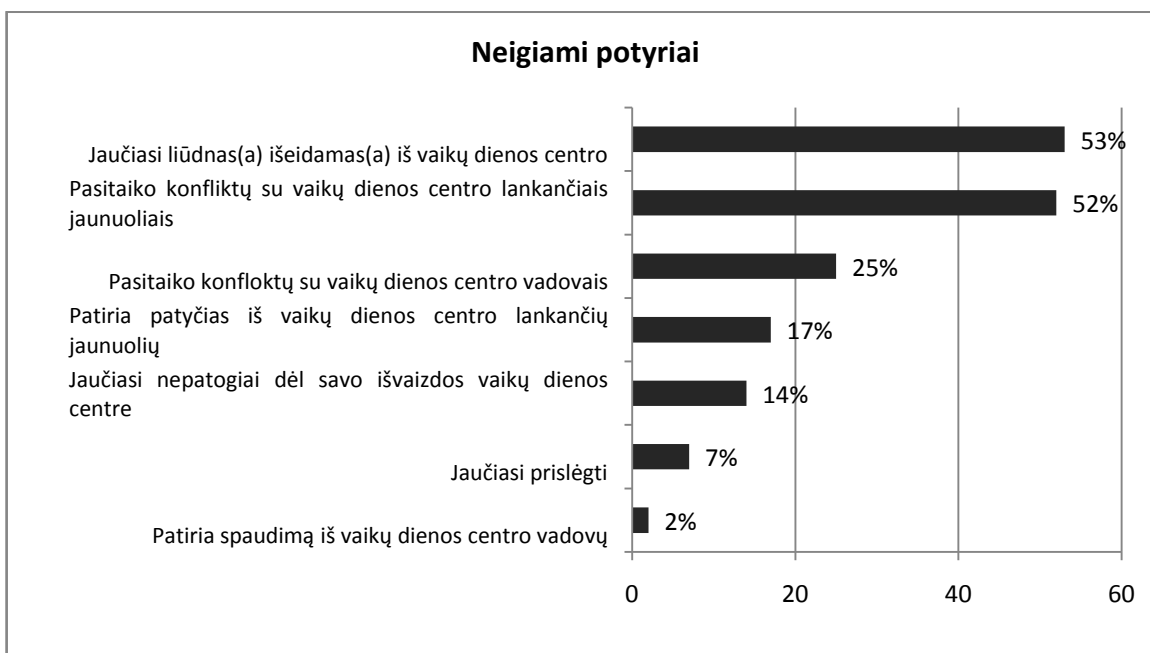
Surinkti respondentų atsakymai parodė, kad socialiai atskirti paaugliai į dienos centrą ateina iš karto po pamokų apie 14 – 17 valandą. Atsakymai parodė, kad paaugliai vaikų dienos centre užsiima tokia veikla : žaidžia įvairius žaidimus, sportuoja, gamina, tvarkosi, piešia, muzikuoja, kartais keliauja į įvairias ekskursijas, švenčia šventes, dalyvauja renginiuose, susipažįsta su naujais draugais, turi galimybę naudotis kompiuteriu, atlieka namų darbus ir bendrauja su vaikų dienos centro vadovais ir draugais.

Klausimo analizė parodė, kad paaugliai didelę laiko dalį leidžia vaikų dienos centre, naudojami kompiuteriais, žaidžia žaidimus, bendrauja su kitais vaikų dienos centro lankančiais jaunuoliais, vadovais, švenčia šventes, gamina, padeda tvarkytis, sportuoja. Tai pat atsakymuose buvo paminėta ir meninė veikla t.y. dailė ir muzika. Lankantys vaikų dienos centrą jaunuoliai turi itin daug veiklos, kuri padeda jiems įgyti socialinių įgūdžių. Dar svarbu tai, kaip socialiai atskirti paaugliai jaučiasi vaikų dienos centre, todėl kitu klausimu buvo siekta atskleisti paauglių emocinę būseną vaikų dienos centre. Gautus atsakymo rezultatus žr. 2 ir 3 paveiksle.

2pav. Paauglių teigiami potyriai vaikų dienos centre (N = 60)

Gauti rezultatai parodė, kad visiems socialiai atskirtiems paaugliams suteikiama draugiška pagalba iš vaikų dienos centro vadovų. Taip pat analizuojant gautus rezultatus, pastebėta, kad didelis procentas, t.y. net 85 proc. respondentų sulaukia psichologinės pagalbos. Tai itin svarbu, kadangi paaugliai yra visapusiškai aprūpinti vaikų dienos centre, jie gali išsikalbėti, jaustis laisvai, pasitikint savimi, jaučiasi suprasti tarp savų bei juos aplanko gera nuotaika tai nurodė net 98 proc. apklaustųjų.

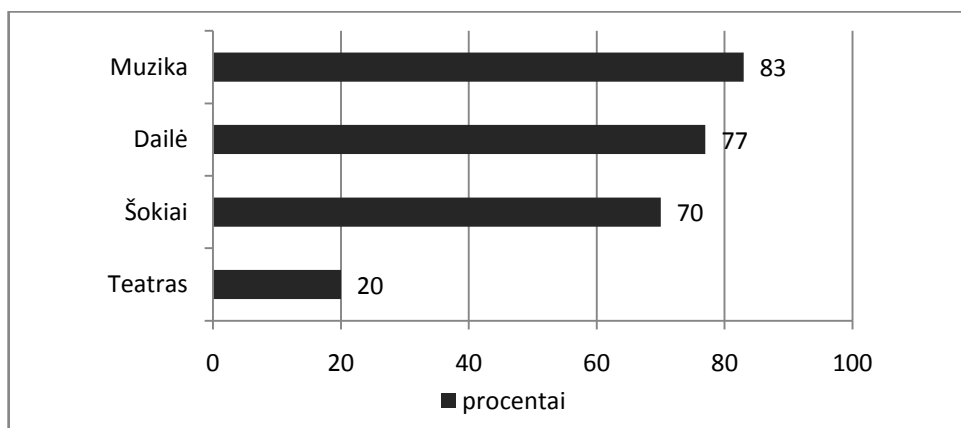
3 pav. Paauglių neigiami potyriai vaikų dienos centre (N = 60)

Gauti rezultatai parodė, kad puse apklaustųjų jaučiasi liūdni išeidami iš vaikų dienos centro, tad galima manyti, jog puse apklaustųjų nenoriai palieka dienos centrą, atsižvelgiant į respondentų atsakymo rezultatus. Dar svarbu tai, kad didelis procentas parodė, jog dauguma

paauglių nežino kaip jie jaučiasi, tai nurodė iš visų pateiktų teiginių net 66 proc. apklaustųjų. Galima daryti prielaidą, kad paaugliai atsižvelgiant į amžiaus tarpsnį, t.y. paauglystės laikotarpį, remiantis Žukauskienės (2012), tokia būseną paaugliui yra būdinga. Tačiau galime manyti, kad socialiai atskirti paaugliai nepajėgia suvokti savo jausmų, todėl galime teigti, kad socialiai atskirtiems paaugliams reikia laiko suvokti savo emocinę būklę.

Atsižvelgiant į gautus klausimo rezultatus, galima teigti, kad vaikų dienos centre pasitaiko konfliktų tarp jaunuolių bei pasitaiko konfliktų su vadovais, tačiau paauglystės amžiaus laikotarpiui tai yra būdinga. Socialiai atskirti paaugliai jaučiasi puikiai vaikų dienos centre, nors ir juose pasitaiko nesutarimų, bet atsižvelgiant į paveikslo gautus duomenis vaikų dienos centro vadovai visada pasiruošę draugiškai padėti socialiai atskirtiems paaugliams sprendžiant įvairias problemas.

Kitu klausimu siekta išsiaiškinti kokios meninės veiklos užsiėmimai vyksta vaikų dienos centre. Gautus atsakymo rezultatus žr. 4 paveiksle.

4 pav. Respondentai lankantys šiuos užsiėmimus (N = 60)

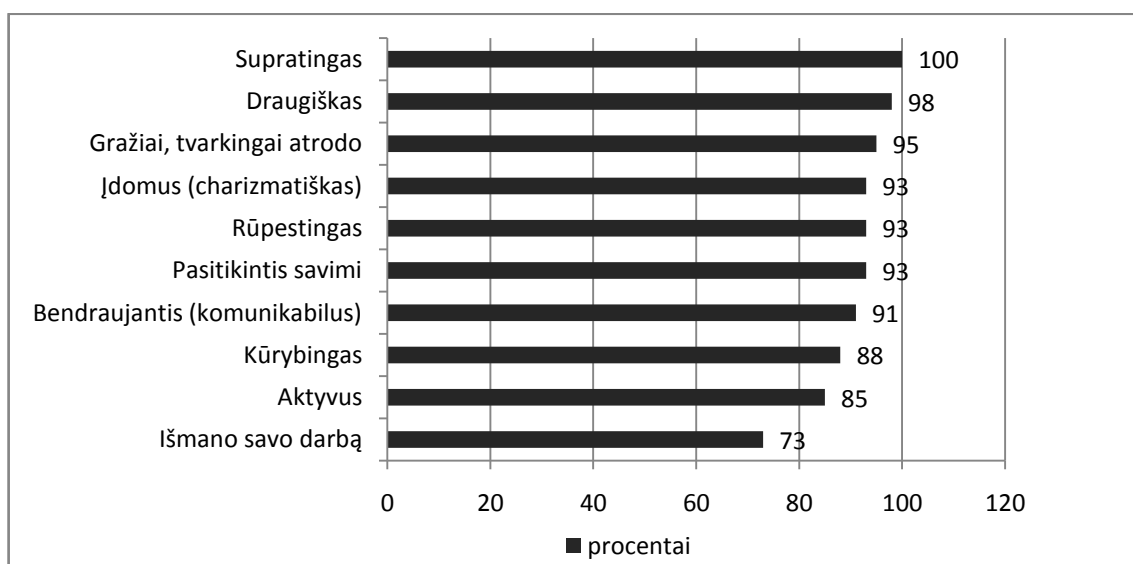
Apibendrinant atsakymo rezultatus, daugiausiai tai nurodė net 83 proc. apklaustųjų, vyksta muzikos užsiėmimai. Tačiau atsižvelgiant į gautus rezultatus, norima išsiaiškinti kokia meninė veikla vis dėl to labiausiai tenkina vaikų dienos centrą lankančiųjų paauglių poreikius. Toliau anketinėje apklausoje, norint išsiaiškinti, kuri meninė veikla labiausiai tenkina paauglių poreikius, buvo užduotas klausimas „Kuris meninės veiklos užsiėmimas Jums labiausiai patinka?“.

Gauti rezultatai parodė, kad vis dėl to didžiausias socialiai atskirtų paauglių dėmesys ir poreikis skiriamas muzikinei veiklai, tai nurodė net 63 proc. apklaustųjų, todėl galime daryti prielaidą, kad daugumai socialinės atskirties paauglių lankančiųjų dienos centrą labiausiai žavisi muzika, kurios jie klausosi, kurią dainuoja ar groja. Taip pat gali įgyti pilnaverčių įgūdžių, žinių, muzikinių patyrimų, bei patirti malonumą, džiaugsmo pojūtį.

Apibendrinant galima teigti, kad pati įdomiausia ir svarbiausia meninė veikla yra muzikiniai užsiėmimai. Meninėje veikloje paaugliai bendradarbiauja su meno vadovais, todėl buvo svarbu sužinoti, kaip jaunuoliai sutaria su meninės veiklos vadovais.

Gauti duomenys parodė, kad socialiai atskirti paaugliai, t.y. net 98 proc. apklaustųjų puikiai sutaria su meno vadovais, todėl respondentai noriai lanko meninės veiklos užsiėmimus.

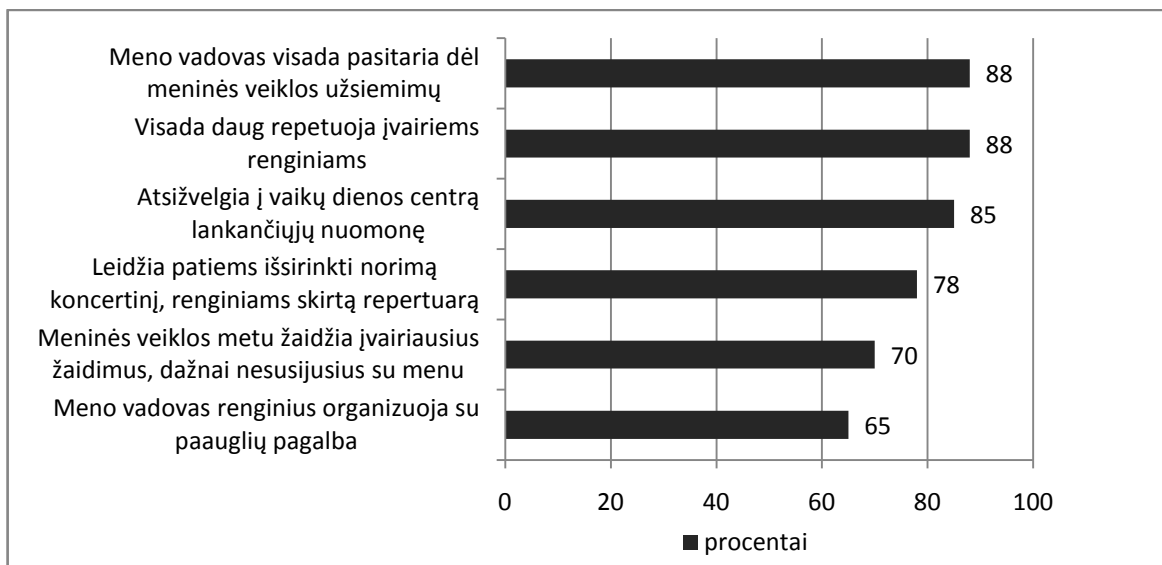
Tačiau gilinantis į socialinės atskirties paauglių nuomonę apie vadovus atkreipiamas dėmesys į vadovo kompetentingumą, tad šiuo atveju siekiant išsiaiškinti socialinės atskirties paauglių socializacijos galimybes menine veikla, norima konkrečiai atskleisti, kaip socialiai atskirti paaugliai apibūdina meno vadovą, t.y. kokias meno vadovo teigiamas ir neigiamas savybes paaugliai įžvelgia. Gautus atsakymo rezultatus žr. 5 paveiksle.

5 pav. Meno vadovo apibūdinimas (N = 60)

Gauti tyrimo rezultatai parodė, kad visų respondentų nuomonė sutapo, jog meno vadovas yra supratingas, o tai itin svarbu norint pasiekti aukščiausius rezultatus tiek meninėje veikloje tiek bendradarbiavime bei bendravime. Itin didelis apklaustųjų procentas nurodė tik gerąsias meno vadovo savybes, todėl apibendrinant galime teigti, kad meno vadovas yra kompetentingas ir geranoriškas bei puikus autoritetas vaikų dienos centrą lankantiems jaunuoliams.

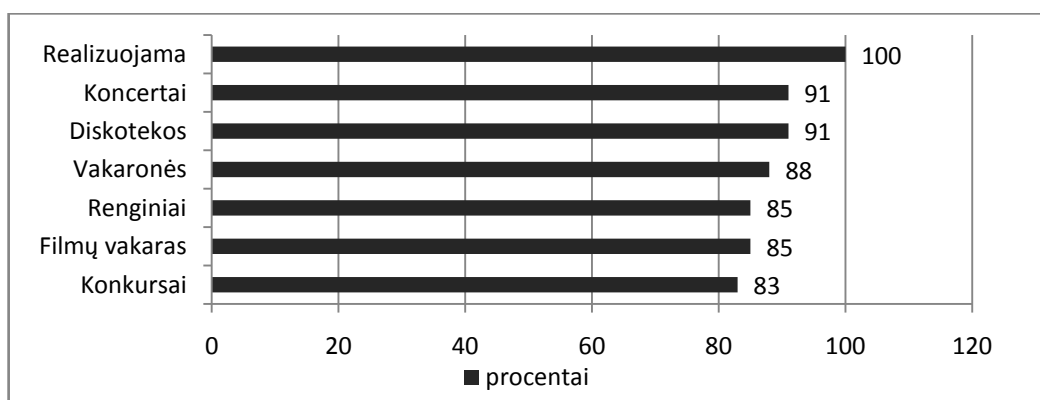
Kitu klausimu siekta išsiaiškinti, kaip meno vadovas organizuoja meninius renginius, ar organizuojant šis įtraukia paauglius į meninio renginio pasiruošimą, kadangi kaip jau žinoma, meno vadovas anot respondentų yra kompetentingas, kūrybingas bei aktyvus, todėl toliau gilinamasi į jų meninę veiklą, pasiruošimą įvairiems renginiams. Gautus atsakymo rezultatus žr. 6 paveiksle.

6 pav. Meno vadovo bendradarbiavimas su paaugliais organizuojant meninę veiklą (N = 60)

Gauti tyrimo rezultatai rodo, kad meno vadovas anot respondentų noriai bendradarbiauja organizuojant, pasitariant dėl meninės veiklos užsiėmimų, bei daug laiko skiria repeticijoms. Tačiau didelis procentas apklaustųjų nurodė, kad meninės veiklos metu žaidžia žaidimus nesusijusius su menu, tad galima teigti, kad dauguma meninės veiklos metu užsiima visiškai kita veikla, kuri neteikia jokio ryšio su muzika ar kita meninės veiklos sritim.

Apibendrinant galima teigti, kad meno vadovas įtraukia paauglius į meninės veiklos organizavimą bei pasiruošimą, taip pat labai dažnai improvizuoja meninės veiklos metu įvesdamas veiklą nesusijusia su menu, todėl kitu klausimu siekiama išsiaiškinti ar vaikų dienos centrą lankantys paaugliai turi galimybę save realizuoti meninėje veikloje bei įvairiuose renginiuose, bei kuriuose renginiuose ar veiklose dažniausiai save realizuoja. Gautus atsakymo rezultatus žr. 7 paveiksle.

7 pav. Meninės veiklos įprasminimo galimybės vaikų dienos centre (N = 60)

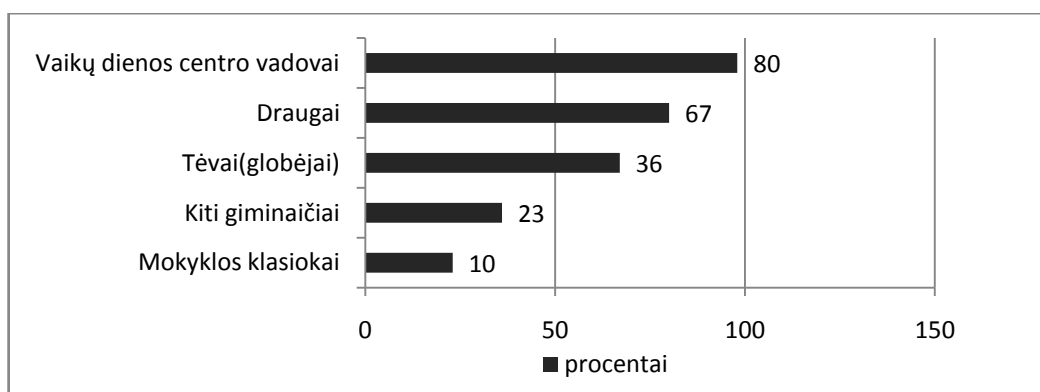
Gauti respondentų atsakymai parodė, kad vis dėl to meninė veikla tikrai realizuojama tai nurodė visi apklaustieji. Vaikų dienos centrą lankantys paaugliai turi galimybę dalyvauti įvairiuose renginiuose, bei atsiskleisti meninėje veikloje.

Apibendrinant iš gautų tyrimo rezultatų galime teigti, kad vaikų dienos centro jaunuoliai turi galimybę save realizuoti ir dalyvauti įvairiuose meniniuose renginiuose, kurias suteikia vaikų dienos centro vadovai. Teikiama pilna teisė išsakyti savo nuomonę organizuojant renginius bei save atskleisti meninėje veikloje, o savęs atskleidimas teikia daugiau galimybių ir motyvacijos siekiant daugiau žinių, įgūdžių ir pažinčių per menines veiklas ir renginius, tad kitu atviro tipo klausimu siekta išsiaiškinti kokį paskutinį renginį prisimena vaikų dienos centro jaunuoliai, siekta išsiaiškinti, koks buvo turinys, kokia proga ar šventė; kas šią šventę organizavo; ar renginyje dalyvavo tėvai (globėjai), bei kaip jautėsi respondentai. Prieš analizuojant šį klausimą, pateikiame keletą respondentų atsakymo citatų (kalba netaisyta): 1) „Maisto banko akcija vyko 2014 metų kovo 21, 22 dieną, savanoriavome, buvo labai smagu ir 2014 metų kovo 22d. buvome kirpėjos, darėme šukuosenas, buvo smagu, vyko šeimų šventės, bet tėvelių nebuvo. Viską organizavome patys kartu su vadovėmis.“; 2) „Pamenu Velykas. Dažėme kiaušinius, puošėme dienos centrą, lipdėme viščiukus, klausėmės įvairių pasakojimų, istorijų apie Velykas. Šią šventę surengė dienos centro vadovės, į kurią buvo pakviesti visi vaikų dienos centro vaikai, bei kiti kaimo gyventojai. Jaučiausi laimingai, visi bendravome, dalinomės įspūdžiais. Man buvo smagu. Tėvelių nebuvo.“; 3) „Išvyti žiemą, Užgavėnės. Organizavo Vėriškių bendruomenės vadovės, aš į tas užgavėnes buvau įtraukta, mano tėvų tame renginyje nebuvo.“; 4) „Buvo Velykos, dažėme, kabinome kiaušinius. Šventę organizavo vadovai, mes tai pat prisidėjome, padėjome. Jaučiausi gerai, bet tėvų nebuvo“; 5) „Velykos. Nebuvo tėvų, bet nesijaučiau atstumta. Buvau įtraukta, šokau.“

Daugiausia respondentų t.y. 53 proc. prisiminė Šv. Velykas. Šventę organizavo vaikų dienos centro vadovai. Apibendrinant renginio turinį, respondentai teigė, kad per šventę puošė dienos centrą, padėjo vadovėms tvarkytis, dažė, rideno, daužė margučius, lipdė karpė įvairius darbelius, žaidė įvairius žaidimus, klausėsi įvairių pasakojimų. Apklaustieji šventės metu jautėsi smagiai, tačiau iš 53 proc. respondentų, tėvų šventėje sulaukė tik keli apklaustieji. Dar vienas įsimintiniausias renginys vaikų dienos centro vaikams t.y. 15 proc. respondentų aprašė „Helovyno“ vakarėlį, kurį rengė vaikų dienos centro vaikai ir vadovai. Vakarėlio metu žiūrėjo filmus, pasakojo istorijas, dainavo dainas ir šoko. Nei vieno respondento tėvai nedalyvavo, o kitas renginys, kurį prisiminė 8 proc. respondentų, tai buvo maisto banko akcija, kuriame dalyvavo vaikai. Tačiau nei vieno respondento tėvų tame renginyje nebuvo. Kai kurie apklaustieji, t.y. 7 proc. aprašė renginį „Žemės diena“. Renginį organizavo vaikų dienos centro

vadovai. Bendravo su vadovėmis ir kitais renginio dalyviais, stebėtojais. Fotografavosi, deklamavo eilėraščius, o 5 proc. respondentų aprašė muzikinį šou, kurį rengė meno vadovės. Šiame renginyje vaikai dainavo, šoko ir turėjo galimybę vesti patį renginį. Renginio finale buvo įteikiamos dovanelės, pagyrimo raštai. Vaikai jautėsi labai gerai. Renginyje dalyvavo tėvai. Tai pat dar 5 proc. respondentų prisiminė Užgavėnių šventę, kurią organizavo vaikų dienos centro vadovės. Šventės metu kepė blynus, sėdėjo prie stalo, vyko šokiai. Respondentų tėvų nebuvo. 5 proc. respondentų aprašė šv. Valentino dieną. Šventę rengė vaikų dienos centro vaikai ir vadovai. Šventės metu rašė laiškus, žiūrėjo filmus, vyko diskoteka, tačiau tėvų nebuvo. Ir 2 proc. apklaustųjų aprašė šeimų šventę, kurioje dalyvavo kaip stebėtojai. Vyko koncertas, bet tėvelių šioje šventėje nesulaukė.

Apibendrinant galima teigti, kad apklaustieji noriai dalyvauja renginiuose, jose stiprina santykius su kitais vaikų dienos centrą lankančiais vaikais, vadovėmis, bei susiranda naujų draugų. Dažniausiai renginius, šventes organizuoja vaikų dienos centro vadovai ir pagal gautus rezultatus, galima teigti kad vaikų dienos centro paaugliai taip pat įsitraukia į renginių organizavimą. Turi galimybę reikšti savo idėjas bei nuomonę. Tačiau iš respondentų atsakymų tik maža dalis apklaustųjų renginiuose, šventėse sulaukia tėvų (globėjų), tad galima daryti prielaidą, kad vaikų dienos centro paaugliai daugiausiai įsitema tas šventes, kuriose tėvelių nebuvo, dėl to galima manyti, kad respondentai prisimena tas šventes, kadangi jose jautėsi vieniši, nes nesulaukė artimųjų, t.y. tėvų. Labiausiai atkreipiamas dėmesys į tai, kad net ir šeimų šventėje nebuvo respondentų tėvelių, tad gilinant kitu klausimu buvo siekiama išsiaiškinti kas ateina į meninius renginius. Gautus atsakymo rezultatus žr. 8 paveiksle.

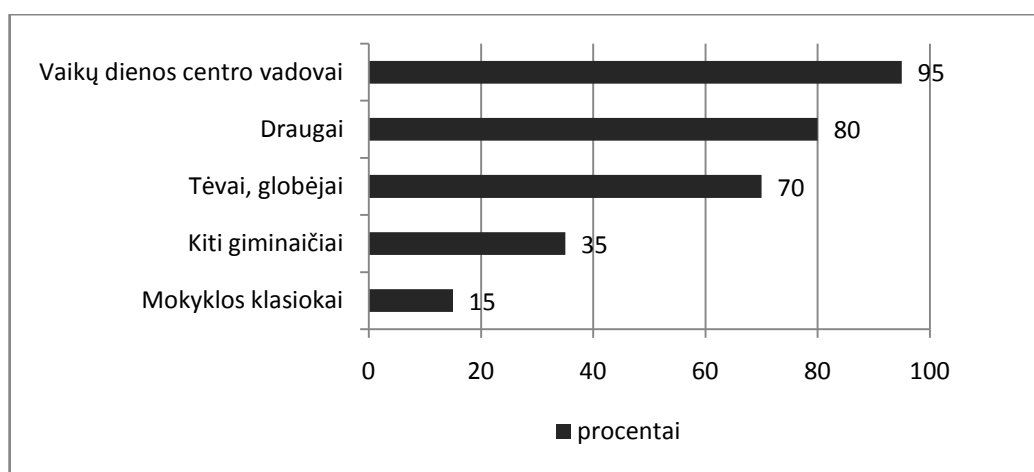

8 pav. Meninių renginių svečiai (N = 60)

Gauti atsakymo rezultatai parodė, kad dažniausiai vaikai meniniuose renginiuose sulaukia vaikų dienos centro vadovų ir draugų, truputi rečiau į meninius renginius ateina tėvai, kiti giminaičiai ir mokyklos klasiokai. Itin didelis procentas apklaustųjų yra tikri, kad savo meniniuose renginiuose nesulaukia mokyklos mokytojų, tai nurodė itin didelis procentas

apklaustųjų, t.y. net 91proc., todėl galima manyti, kad mokyklos mokytojai nėra informuojami apie vaikų dienos centro rengiamas šventes, koncertus ir vakarones.

Remiantis išdėstytais teiginiais, galima daryti išvadą, kad vis dėl to respondentai, t.y. tik 36 proc. apklaustųjų sulaukia tėvų meniniuose renginiuose. Manome, kad kai kurie tėvai nėra informuoti ar net suinteresuoti ateiti į vaikų dienos centro organizuojamas šventes, kuriuose dalyvauja jų pačių vaikai. Be to vaikų dienos centro vadovai sudaro galimybes visiems norintiems ateiti į meninius renginius, tačiau kyla abejonės ar visiems tikslingai pateikia informaciją apie rengiamas vaikų dienos centro šventes, kadangi meniniuose renginiuose kaip pažymėjo apklaustieji, dauguma yra tikri, kad nesulaukia mokyklos mokytojų, tad gilinantis į vaikų dienos centro meninius renginius kitu klausimu siekta išsiaiškinti kaip dažnai į vaikų dienos centro organizuojamus meninius renginius ateina tėvai, draugai, giminaičiai, mokyklos klasiokai ir mokytojai. Gautus atsakymo rezultatus žr. 9 paveiksle.

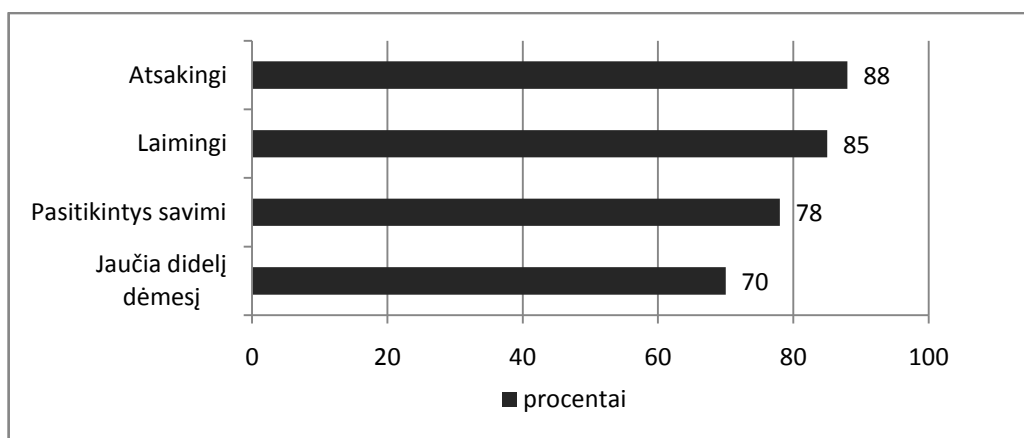

9 pav. Svečiai, kurie dažnai ateina į vaikų dienos centro meninius renginius (N = 60)

Siekiant išsiaiškinti kaip dažnai ateina renginio stebėtojai į vaikų dienos centro organizuojamas šventes, gauti tyrimo rezultatai parodė, kad dažniausiai renginius stebi vaikų dienos centro vadovai, draugai ir tėveliai ar globėjai. Rečiau į meninius renginius ateina kiti giminaičiai ir mokyklos klasiokai. Renginiuose kaip atsakė apklaustieji, visiškai nedalyvauja mokyklos mokytojai tai nurodė net 93 proc. apklaustųjų, o 7 proc. respondentų nežino.

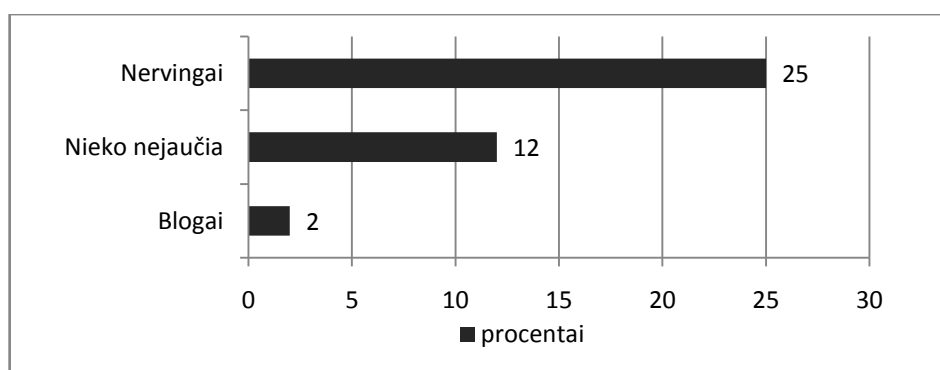
Apibendrinant gautus tyrimo rezultatus galima teigti, kad apie vykstančius renginius vaikų dienos centre retai informuojami mokyklos klasiokai, kiti giminaičiai, o mokyklos mokytojai iš viso nėra informuojami, tad meniniuose renginiuose dažniausiai paaugliai jų nesulaukia. Taip pat galima manyti, kad vaikų dienos centro renginių organizatoriai didelį dėmesį skiria į tai, kad meniniuose renginiuose dalyvautų draugai ir tėvai, globėjai, todėl jų šventėse sulaukiama dažniausiai.

Toliau anketinėje apklausoje siekta išsiaiškinti kaip socialinės atskirties paaugliai jaučiasi renginio metu. Gautus atsakymo rezultatus žr. 10 ir 11 paveiksle.

10 pav. Teigiama savijauta renginio metu (N = 60)

Gauti rezultatai parodė, kad daugelis socialiai atskirtų paauglių renginio metu jaučiasi atsakingi, laimingi, tai atsakė itin didelis procentas apklaustųjų. Šis procentas labai svarbus, kadangi, tai įrodo, kad meninė veikla ir organizuojamos šventės, renginiai teikia džiaugsmo pojūtį, skatina atsakomybės jausmą ir pasitikėjimą savimi.

11 pav. Neigiama savijauta renginio metu (N = 60)

Neigiamuose savijautos formose, nors ir mažas bet taip pat svarbus procentas, t.y. 12 proc. apklaustųjų atsakė kad nieko nejaučia, tai leidžia manyti, kad renginio metu paaugliai yra abejingi meninei veiklai. Anot tyrimo rezultatų, atsižvelgiant į respondentų amžiaus tarpsnį, jų socialinę padėtį šeimoje ir visuomenėje, šie kartais jausčiasi blogai, nervingai, dėl to gali atsirasti emocinė nejautra abejingumas meninei veiklai, renginiams.

Apibendrinant galima teigti, kad vaikai renginio metu jaučiasi labai gerai. Jie jaučia pasitikėjimą, džiaugsmą ir didelį dėmesį, o tai skatina atrasti, atskleisti ir priimti save patiriant laimės pojūtį per meninius renginius. Tačiau gautas, nors ir mažas procentas apklaustųjų atsakymų parodė, kad šie jaučiasi blogai arba nieko nejaučia, todėl galima manyti, kad tokia paauglio būseną byloja apie jo nerimą, nervingumą, kitų žmonių reakciją, kuri gali dar labiau

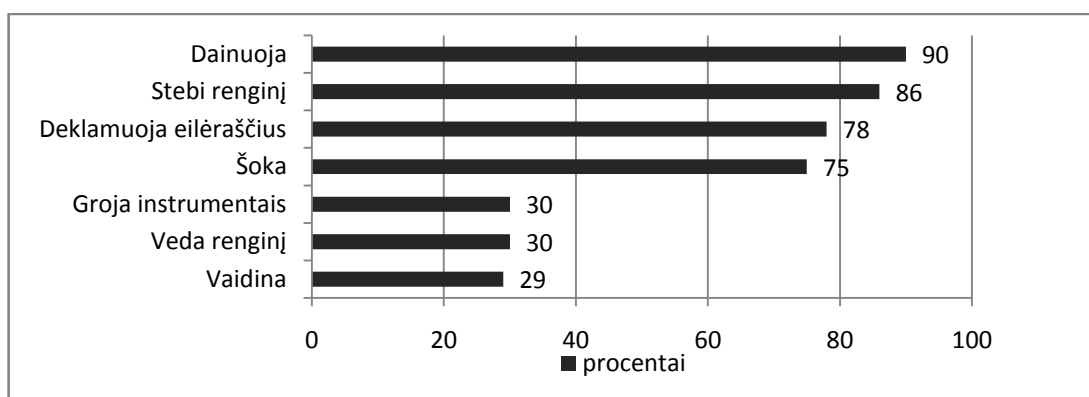
sustiprinti paauglio neigiamą savijautą. Tad galima daryti prielaidą, kad bloga, neigiama savijauta, nežinomybės jausmas siejasi su tuo, kas vyksta respondentų aplinkoje. Galime manyti, kad tokia paauglio būseną gali būti susijusi su realiu nesaugumu, kurį sukėlė nesutarimai ar kitokios problemos.

Toliau gilinantis į socialinės atskirties paauglių pasaulėjautą siekiant atskleisti paauglių socializacijos galimybes per meninę veiklą buvo pateiktas klausimas ar vaikų dienos centro lankantys respondentai noriai dalyvauja meniniuose renginiuose ir kodėl.

Gauti tyrimo rezultatai parodė, kad itin didelis procentas, t.y. net 98 proc. apklaustųjų teigia, jog meniniuose renginiuose dalyvauja noriai, kadangi jiems patinka, įdomu, maloniai ir linksmi praleidžia laiką. Renginiuose susipažįsta ir susiranda naujų draugų, renginių metu jaučia pareigą, dėmesį, palaikymą, jaučiasi reikalingi, svarbūs. Respondentai tikisi pasiekimų meninėje veikloje, noriai semiasi naujų žinių. Dalyvaujant renginiuose stiprina santykius su draugais, vadovais ir kitais. Dar 2 proc. apklaustųjų atsakė, kad jiems nepatinka dalyvauti meniniuose renginiuose, kadangi jiems neįdomu.

Klausimo analizė parodė, kad meniniai renginiai suteikia socialiai atskirtiems paaugliams galimybę visapusiškai pajusti meno pasaulį, pačiam aktyviai veikiant, ieškant ir atrandant. Taip sukuriama visapusiškas meninis suvokimas, stiprinantis saviraišką, santykius su kitais.

Toliau tiriant socialinės atskirties paauglių socializacijos galimybes menine veikla, buvo pateiktas klausimas kaip vaikai įsitraukia į renginius, koks jų vaidmuo renginio metu. Gautus atsakymo rezultatus žr. 12 paveiksle.

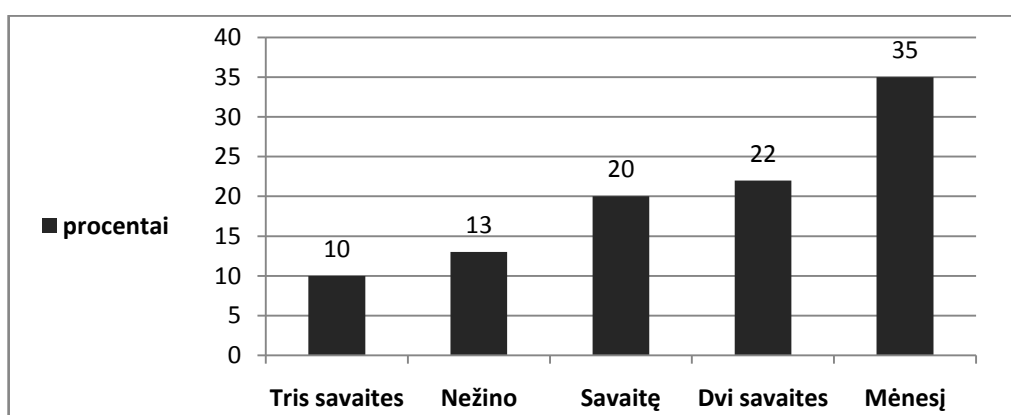
12 pav. Paauglio vaidmuo renginio metu (N = 60)

Gauti atsakymo rezultatai parodė, kad daugiausiai renginio metu paaugliai dainuoja bei stebi renginį. Taip pat atkreipiamas dėmesys į tai, jog vaikai ne tik gali atskleisti gabumus meninėje veikloje, bet taipogi jiems suteikiama galimybė vesti renginius. Respondentai apklausos metu, atsakymus papildė, kad padeda vaikų dienos centro vadovams pasiruošti meniniams renginiams. Apklausoje respondentai pažymėjo, kad renginiuose groja instrumentu,

tai reiškia, jog vaikų dienos centruose teikiama galimybė ne tik deklamuoti, dainuoti, bet ir išmokti groti instrumentais.

Klausimo analizė parodė, kad vaikai visapusiškai įtraukiami į meninius renginius. Jiems suteikiamos galimybės atsiskleisti renginiuose per įvairias veiklas. Tad galima manyti, kad programų metu per įvairias menines veiklos formas ugdomi ne tik paauglių pasitikėjimas savimi bet ir gabumai. Tad kitu klausimu siekta išsiaiškinti kiek laiko ruošiamasi renginiams.

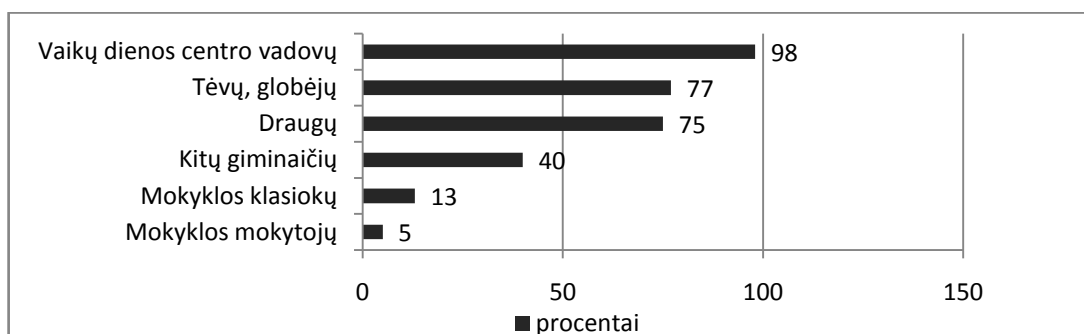
Gauti atsakymo rezultatai parodė, kad vaikų dienos centrą lankantys paaugliai pasiruošti renginiams laiko skiria, tiek kiek reikalauja renginio idėja, tikslas ir scenarijus. Gautus atsakymo rezultatus žr. 13 paveiksle.

13 pav. Skiriamas laikas renginiams pasiruošti (N = 60)

Remiantis išdėstytais teiginiais, galima teigti, kad paaugliai renginio pasiruošimui skiria ne mažai laiko. Paaugliai atsakingai pasirenka laiką organizuojant ir besiruošiant kokiai nors koncertinei veiklai, o tai rodo kad paaugliai labai rimtai žiūri į pasiruošimą renginiui. Galima manyti, kad pasiruošimas renginiui yra nelengvas procesas, kurio metu užimama daug laiko.

Toliau kitu klausimu buvo aiškinamasi, ar socialinės atskirties paaugliai gauna paskatinimą, pagyrimą prieš ir po renginio iš artimųjų, vaikų dienos centro vadovų ir draugų, šiuo klausimu siekta išsiaiškinti vaikų santykius su aplinka prieš ir po renginio. Gautus atsakymo rezultatus žr. 14 paveiksle.

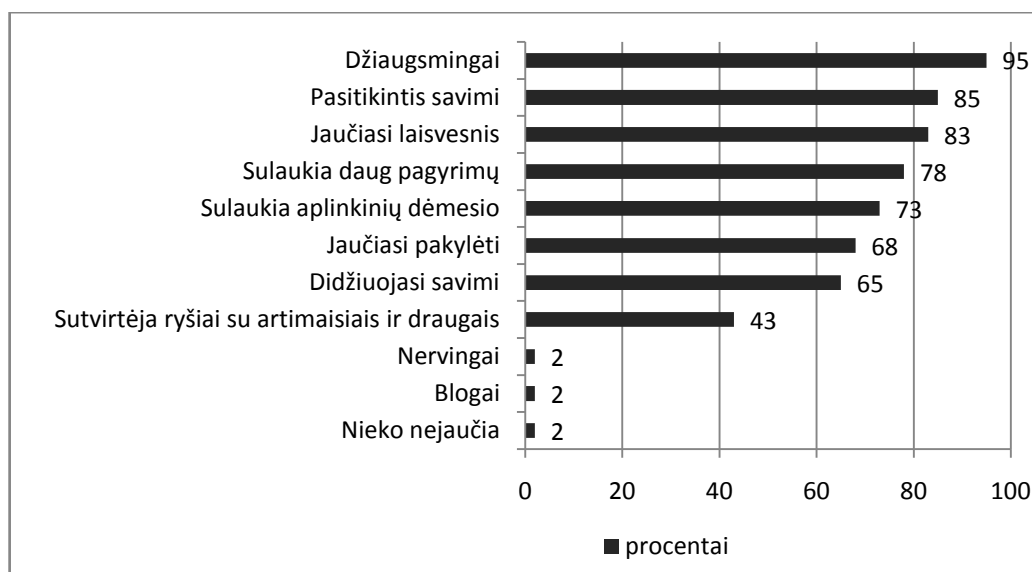

14 pav. Aplinkinių paskata ir pagyrimas prieš ir po renginio (N = 60)

Gauti rezultatai parodė, kad itin didelis procentas lankančiųjų vaikų dienos centrą, gauna pagyrimus ir paskatas iš artimiausios aplinkos, t.y. šeimos. Taip pat vaikų dienos centro vadovų ir draugų. Tačiau tik labai mažas procentas nurodė, kad pagyrimą ir paskatą gauna iš mokyklos mokytojų ar klasiokų, tad galima teigti, kad mokyklos mokytojai ir klasiokai, neturi pakankamai daug informacijos apie vaikų dienos centro veiklas, rengiamas vaikų dienos centro šventes, kuriuose dalyvauja socialinės atskirties paaugliai.

Remiantis išdėstytais teiginiais, galima teigti, kad rezultatai džiugina, kadangi paaugliai vis tik jaučia didelį dėmesį šiuo atveju iš artimiausios jiems aplinkos, t.y. tėvų, globėjų, draugų ir vaikų dienos centro vadovų. Socialiai atskirtiems paaugliams suteikiama ne tik galimybė save išreikšti meninėje veikloje, bet tai pat išreiškiamas palaikymas iš artimųjų, bei motyvacija.

Siekiant labiau įsigilinti į socialinės atskirties paauglių socializacijos galimybes menine veikla, buvo užduotas klausimas, kurio tikslas išsiaiškinti kaip vaikai jautėsi po renginio, kokie buvo emociniai išgyvenimai, kaip pasikeitė santykiai su artimaisiais ir draugais, kiek sulaukta dėmesio, pagyrimų, koks požiūris į patį save ir aplinką. Gautus atsakymo rezultatus žr. 14 paveiksle.

15 pav. Socialinės atskirties paauglių savijauta po meninio renginio (N = 60)

Gauti atsakymo rezultatai parodė, kad po meninio renginio socialinės atskirties paaugliai jaučiasi puikiai. Taigi po meninio renginio vienas bendras šių paauglių „bruožas“ ryškėja: jie aiškiai jaučiasi džiaugsmingai, pasitikintys savimi, jaučiasi laisvi, pakylėti ir didžiuojasi savimi. Galima manyti, kad jie turi galimybę realizuoti, atskleisti savo gabumus ir geriausius asmenybės bruožus, bei jaustis visapusiškai pilnaverčiais, tai aiškiai galima matyti paveiksle. Gilinantį į socialinės atskirties paauglių socializacijos galimybes menine veikla itin svarbu tai, kad respondentai sulaukia aplinkinių dėmesio bei sutvirtėja ryšiai su artimaisiais, draugais. Todėl tai

teikia jiems didesnę pasitikėjimo jausmą savimi. Tačiau nerimą kelia tai, kad mažiau nei puse apklaustųjų atsakė, kad sutvirtėja ryšiai su artimaisiais, todėl galima manyti, kad ne visi respondentai jaučia stiprų ryšį su šeimos nariais, tiksliau artima aplinka, tad būtina siekti suinteresuoti arba informuoti tėvelius, globėjus apie vykstančius renginius vaikų dienos centruose ir pasiekti maksimalius rezultatus santykiams sutvirtinti tarp artimųjų.

Remiantis išdėstytais teiginiais, galima daryti išvadą, kad meninė veikla suteikia galimybę socialiai atskirtiems paaugliams socializuotis, jausti visapusišką paramą. Meniniai renginiai suteikia galimybę ne tik save realizuoti ar atskleisti gabumus, tačiau ir pasiekti teigiamas emocijas, bei bendradarbiavimą ir santykius su aplinka, o tai jau yra socializacijos procesas, kuris vis tik gali būti pasiekiamas per meninę veiklą. Remiantis Matonio (1991), „į meną žiūrima kaip į suasmenintą žmonių bendravimo priemonę“. Taigi subtilus meno suvokimas savo ruožtu ugdo asmenybės bendravimo kultūrą, todėl būtina gilintis į socialiai atskirtų paauglių dvasinio pasaulio būseną per meninę veiklą, siekiant sąryšio su aplinka, ugdant bendravimo kultūrą.

Kitu atviro tipo klausimu buvo siekta atskleisti socialinės atskirties paauglių nuomonę apie tai kaip šie įsivaizduotų savo gyvenimus be vaikų dienos centro. Iš anketinės apklausos pateikiame keletą paauglių atsakymo citatų (kalba netaisyta): 1) „Be vaikų dienos centro savo gyvenimo neįsivaizduoju, nes nebūtų ką veikti, nebūtų užsiėmimų, veiklos.“; 2) „Nežinau, man patinka lankyti dienos centrą, kartais nuveža į ekskursijas, patinka šventės, namuose tokių švenčių nebūna.“; 3) „Labai nusiminusi, todėl, kad nebebus ką veikti, nebegalėsiu dalyvauti renginiuose. Nebegalėsiu savęs išreikšti. Labai liūdėsiu.“; 4) „Blogai, nes nepadaryčiau namų darbų.“; 5) „Aš tiesiog neįsivaizduoju gyvenimo be vaikų dienos centro. Jei nebūtų vaikų dienos centro, turbūt neturėčiau tiek draugų, nežinočiau, kur eiti, ką veikti, su kuo bendrauti ir žaisti.“; 6) „Būtų nuobodu. Nebebūtų „erdvės“ kurioje galėtume susitikti, bendrauti, žaisti.“; 7) „Blogai jausiuosi, nes būčiau vienišas.“.

Apibendrinant Vaikų dienos centro ugdytinių atsakymus, galima teigti, kad visi besilankantys Vaikų dienos centre respondentai tvirtina, kad neįsivaizduoja savo gyvenimo be Vaikų dienos centro. Pastebėjome, kad priėję šį klausimą neretai visi pasimeta ir nenutuokia ką atsakyti, ilgai svarsto kol atsako į klausimą. Respondentai atsakė, kad jei nebūtų Vaikų dienos centro jaustųsi liūdni, vieniši, neturėtų ką veikti, kur eiti, kad niekas nebepadėtų paruošti namų darbų. Kitiems respondentams būtų liūdna, kadangi nebevyktų renginiai, šventės, vakaronės, diskotekos, ekskursijos bei kitos pramogos, veiklos. Dar kai kurie tvirtina, kad neturėtų tiek daug draugų, malonių akimirų.

IŠVADOS

- 1) Socializacija tai procesas, kurio metu individas įsisavina socialines normas ir vertybes tos visuomenės, kurios nariu jis tampa. Šis procesas trunka visą žmogaus gyvenimą, todėl galima teigti, kad socializacija apima visus žmogaus brendimo etapus ir socializacijos metu visuomenės kultūra perduodama individo asmenybės formavimuisi.
Socialinė patirtis perimama per aktyvią individo veiklą ir bendravimą. Socializacija vyksta dėl mėgdžiojimo instinkto ir suvokiant aplinkinių pritarimą ar nepritarimą, bei kryptingai perauklėjimą ar mokymąsi. Socializuotas žmogus turi geresnes galimybes įgyti aukštesnį socialinį statusą. Taip pat socializacijos proceso metu žmonės turi galimybę perimti vertybes, nuostatas, žinias, elgesį būtinus efektyviam dalyvavimui visuomenėje.
- 2) Veiksniai, lemiantys socialines problemas ir socialinę atskirtį tai, yra tradicinė šeimos krizė – skyrybos, didėjantis socialinės rizikos šeimų skaičius ir skurdas – skurstančiose šeimose bręstantys paaugliai susiduria su skurdo sunkumais ir toliau patirdami skurdą integruojantis į visuomenę, lieka tam tikroje socialinėje atskirtyje. Socialinės atskirties problema – tai įvairių visuomenės grupių atskyrimas nuo galimybės dalyvauti visuomenės plėtros procese, tai yra – ekonominiame, politiniame ir kultūriniame visuomenės gyvenime. Labiausiai socialinė atskirtis pažeidžia vaikus šiuo atveju paauglius, kadangi jie negali kontroliuoti arba daryti įtakos aplinkybėms, lemiančioms socialinę atskirtį.
- 3) Paaugliai, patiriantys įvairius socialinius sunkumus, tokius kaip blogos pragyvenimo, būsto sąlygos, nedalyvavimas visuomenės gyvenime bei nutrūkę socialiniai ryšiai ir santykiai, pasižymi įvairiais elgesio sutrikimais. Tai pasireiškia neadekvačiu bendravimu su tėvais, pedagogais ar bendraamžiais, agresyviu elgesiu, emociniais sutrikimais, tokiais kaip baimė, nerimu, liūdesiu ar pykčiu, sutrikusio mokymosi motyvacija. Visi šie elgesio ypatumai sąlygoja paauglių elgesio problemas.
- 4) Vaikų dienos centras yra nevyriausybinė organizacija, kuri kelia pagrindinį tikslą – socialinių paslaugų plėtrą socialinės rizikos šeimoms ir vaikams, t.y. suteikti visas galimybes sėkmingai socializacijai. Ši institucija siekia padėti socialiai atskirtiems ar iš probleminių šeimų vaikams išugdyti gebėjimą pasirūpinti savimi, integruotis į visuomenę. Dienos centruose vaikams organizuojamas ugdymas, pamokų ruošą, maitinimas ir laisvalaikio užimtumas. Toks užimtumas padeda vaikams keisti vertybinę orientaciją, atitraukiant nuo kenksmingo gatvės poveikio.
- 5) Dienos centre meninės veiklos tikslas – ugdyti norimus socialinius įgūdžius ir stiprinti vaikų gabumus įvairūs užsiėmimai yra priemonė tobulinti vaikų konfliktų sprendimo bendravimo ir

mokymosi įgūdžius. Vaikų dienos centro svarbiausi siekiai yra meninių priemonių pagalba padėti vaikams išreikšti savo jausmus, išgyvenimus bei spręsti jų prisitaikymo visuomenėje, skatinti jų saviraišką suteikiant vaikams galimybę atrasti talentus, sugebėjimus. Siekiant pagerinti tarpusavio santykius šeimoje į meninius renginius įtraukiami tėvai.

- 6) Muzika gali patenkinti įvairius paauglio poreikius: dorovinius, estetinius, emocinius, intelektinius ir kt., todėl muzikinio ugdymo reikšmė socialiai atskirtam paaugliui svarbi tuo, kad ši veikla gali efektyviai veikti jo raidą, lavinti muzikinius gabumus, išlavinti muzikinę klausą, padeda bendrauti su kitais žmonėmis. Muzikinė veikla labiau negu bet kuri kita ugdo jausmus, formuoja estetinį skonį, interesus.
- 7) Tyrimas atskleidė, kad socialiai atskirtiems paaugliams suteikiama galimybė socializuotis menine veikla vaikų dienos centre. Meninės veiklos dėka organizuojami įvairūs renginiai, kuriuose socialinės atskirties paaugliai, turi galimybę save išreikšti, atskleisti gabumus, susirasti draugų bei įsilieti į visuomeninę veiklą ir taip įgyti kultūrinių vertybių.
- 8) Socialiai atskirti paaugliai vaikų dienos centre jaučiasi pasitikintys savimi, suprasti tarp savų, juos aplanko gera nuotaika. Vadovai vaikų dienos centre puoselėja paauglių teigiamas emocijas, išlaiko draugiškus santykius bei bendradarbiavimą, vaikų dienos centro jaunuoliams suteikiama psichologinė pagalba.
- 9) Tyrimas atskleidė, kad pati įdomiausia paauglių meninė veikla yra muzika. Meniniu užsiėmimų metu paaugliai įgyja naujų įgūdžių ir tuo pačiu geriau pažįsta save. Socialiai atskirti paaugliai vaikų dienos centre užsiima mėgstama veikla bei dalyvauja įvairiuose kultūriniuose, meniniuose renginiuose.
- 10) Paaugliai tyrimo metu atskleidė, kad jie vertina meno vadovo draugišką pagalbą, jį apibūdina, kaip asmenybę, kuri geba pateikti stipriąsias savybes. Taip pat turi stiprius bendravimo įgūdžius yra supratingas sprendžiant problemas, pasitikintis savimi, išklausantis. Paaugliai pastebi, kad meno vadovas yra kūrybingas, puikiai išmanantis savo darbą, geba įtraukti jaunuolius į meninės veiklos organizavimą bei pasiruošimą.
- 11) Renginio metu paaugliai jaučiasi laimingi, atsakingi ir pasitikintys savimi. Sulaukia didelio dėmesio, turi galimybę atsiskleisti, pažinti save. Po meninio renginio, paaugliai sulaukia pagyrimų, motyvaciją tobulėti. Meniniai renginiai suteikia galimybę save realizuoti, atskleisti gabumus, pasiekti teigiamas emocijas, stiprinant ryšius ir santykius su aplinka, o ryšiai su aplinka yra integracija į visuomenę, kuri laikoma socializacijos procesu.

LITERATŪRA

1. Adler A. (2003). *Žmogaus pažinimas*. Kaunas: leidykla vaga, p. 178.
2. Adamkevičienė E. (1999). *Vaikų sveikatos ugdymas pedagoginiu aspektu*. Vilnius: Lietuvos sporto informacijos centras.
3. Banevičiūtė B., Buividavičiūnė R., Ercmonienė R., Jautakytė Ž., Kazragytė V., Navickienė L., Staknienė I., Žebrauskaitė K. (2010). Projektas „Mokymosi krypties pasirinkimo galimybių didinimas 14 – 19 metų mokiniams“. Šiuolaikinių menų bendroji programa. Metodinės rekomendacijos. Prieiga per internetą: <<http://www.upc.smm.lt/projektai/kryptis/>> [žiūrėta 2015 – 01 – 24].
4. Bitinas B., Prakapas R. (2006). *Socialinis ugdymas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
5. Berns R.M. (2009). *Vaiko socializacija: šeima, mokykla, visuomenė*. Vilnius: UAB Poligrafija ir informatika.
6. Berger P.L. (1999). *The desecularization of the world – resurgent religion and world politics*. Wm. B. Eerdmans publishing.
7. Bulotaitė L., Pivorienė R. V., Sturlienė N. (2000). *Drauge su vaiku. Psichologo patarimai mokytojams*. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerija.
8. Butvilas T. (2004). *Netekties išgyvenimų ir kai kurie socializacijos aspektai jaunesniajame mokykliniame amžiuje*. Vilnius: Lumen leidykla.
9. Brūzga R. (2006). *Spalvų muzika. Alternatyvaus adaptuoto muzikinio rašto pradžiamokslis*. Vilnius: Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija „Viltis“, p. 4-6
10. Brijūnaitė R., Matrikienė Ž. (2010). *Senyvo amžiaus asmenų savarankiškumo įgūdžių palaikymas ir atstatymas. Praktinis vadovas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, p. 34.
11. Brijūnaitė R. (2008). *Psichosocialinė rehabilitacija. Metodinė rekomendacija*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
12. Cambell D. (2005). *Mozarto muzikos poveikis*. Kaunas: „Vilties oazė“.
13. Dapkienė S. (2002). *Klasės auklėtojas ir tėvai – partneriai*. Šiauliai.
14. Dobravolskas A., Garbaravičienė B., Gruževskis B., Baltrūnienė V., Kondratienė S., Kučikas A., Pupinis E., Stankus B., Steponavičienė G. Vėsaitė B., Zažeckis R. (2001). *Skurdo būklės Lietuvoje*. Vilnius: 2001 metų pranešimas.
15. Girdzijauskienė S., Šimelionienė A. (2001). *Socialinių įgūdžių lavinimas pradžios mokykloje. Žvirblių takas*. Nr. 4, p. 20.
16. Gough D. A. (1996). *Child abuse and neglect*. Vol. 20, No 11.

17. Giedrienė R., Grudzinskas J., Navaitis G. (1999). *Vaikų psichologinis konsultavimas*. Vilnius: Presvika, straipsnių rinkinys.
18. Gudžinskienė V. (2013). *Jaunimo socialinės sveikatos ugdymas*. Vilnius, p.33.
19. Gudžinskienė V., Žilinskienė E. (2002). *Studentų įpročiai ir savijauta*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
20. Ilguvienė E. (2001). *Kaip organizuoti savipagalbos grupes: rekomendacijos psichikos sveikatos paslaugų vartotojams ir jų šeimoms*. Vilnius: Frisko reprocentas.
21. Izard C.E. (1971). *The face of emotion*. New York: Appleton century crofts, p.415.
22. Jonutytė I. (2007). *Savanorystė socialinio ugdymo sistemoje. Monografija*. Klaipėda: Klaipėdos universitetas, p.75.
23. Joradan P., Ochman M. (1998). *Savanorių vadybos nevyriausybinėse organizacijose pagrindai*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, p. 9.
24. Juodaitytė A. (2002). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius: II „Petro ofsetas“.
25. Juodaitytė A. (1996). *Vaikystės sociologija. Teorija ir empirika*. Lietuvos sociologų draugija. Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas.
26. Karpavičienė Dž., Dulkinienė E., Leikus N., Mišeika R. (2011). *Rizikos grupės vaikų laisvalaikio organizavimas dienos centruose*. Kaunas: Kauno kolegija.
27. Kanapinskaitė J., Kvieskienė G. (2007). *Vaikų, iškrentančių iš bendrojo lavinimo sistemos, skaičiaus mažinimas: prevencijų grupių veikla ugdymo institucijose*. Mokojoji knyga. Vilnius: UAB „Baltijos kopija“.
28. Kerman J., Meyer L.B, Treitler L., Kramer L., Shepherd J., Taruskin R., Horowitz J., Žižek S., Abbate C., Barthes R. L., Lyotard F.J., Avron D., Cumming N., Feld S., Frith S., Tomlinson G. (2007). *Muzika kaip kultūros tekstas*. Naujosios muzikologijos antologija. Vilnius: leidykla „Apostrofa“.
29. Kvieskienė G. (2000). *Socializacijos pedagogika: įvadas į socialinę pedagogiką. Mokymo priemonė*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
30. Kaluževičienė V., Markauskaitė Ž. (2006). *Naujos pagalbos galimybės vaikų dienos centruose*. Kaunas: Šeimos santykių institutas.
31. Kučinskas V., Kučinskienė R. (2000) *Socialinis darbas švietimo sistemoje*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
32. Kvedaravičiūtė I. (2007). *Nevyriausybių organizacijų vaidmuo sprendžiant socialines „gatvės vaikų“ problemas*. Academic Journal. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=21&hid=106&sid=ffe92897-22ce-4bf2-8abb-0876d6d7e416%40sessionmgr104>> [žiūrėta 2015-03-20].

33. Laurutienė V., Šiupytė E. (2004). *Vaikų rateliai ir žaidimai*. Šiauliai: „Liucilijus“, p. 8.
34. Laliūgienė I. (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas: Technologija, p. 29-48.
35. Leliūgienė M., Klemkaitė J. (2002). *Dailės terapija socialiniame darbe su vaikais*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
36. Leliūgienė I. (2002). *Socialinio pedagogo žinynas*. Kaunas: Kauno technologijų universitetas. p.25.
37. Leliūgienė I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Vadovėlis. Kaunas: Technologija.
38. Lietuvos švietimas 2004 / Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Mokyklų tobulinimo programos B komponentas. – Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2004. – 9, 104-105 p. ISBN 9986-03-546-5.
39. Lietuvos Respublikos vyriausybė. Nutarimas dėl nacionalinės vaikų dienos centrų 2005-2007 metų programos patvirtinimo. 2004m. gruodžio 1d. Nr. 1525. Vilnius.
40. Lietuvos Respublikos seimas. Nutarimas dėl vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos patvirtinimo. 2003m. gegužės 20d. Nr. IX – 1569. Vilnius.
41. Lukoševičius A., Ruzgienė A. (2002). *Mokytojų požiūris į mokyklos ryšį su bendruomene*. Pedagogika. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
42. Matulionis V. A. (2001). *Sociologija*. vadovėlis – Vilnius: „Homo liber“.
43. Munchhansen M. V. (2008). *Kur atsigauna siela*. Vilnius: Alma litera leidykla, p. 138.
44. Merrel K. W. (2001). *Helping students overcome depression and anxiety: A practical guide*. New York: The Guilford Press.
45. Melnikienė R. (2005). *Lietuvos kaimo raida*. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas.
46. Navaitis G. (2001). *Psichologinė parama vaikui*. Vilnius: Kronta.
47. Navaitis G. (1997). *Psichologinė parama vaikui*. Vilnius: Tyto kalba, p. 23.
48. Petraitienė, J., Stankelienė, J., Stepanova, K. (2006). *Metodinės rekomendacijos vaikų dienos centrų darbuotojams socialinio darbo su šeima klausimais*. Vilnius : baltijos kopija.
49. Pikūnas J., Palujanskienė A. (2000). *Asmenybės vystymasis: kelias į savęs atradimą*. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras.
50. Ramaneckienė I., Tumėnas S., Dapkienė S. (2002). *Papildomas ugdymas II*. Šiauliai: Šiaurės Lietuva, p. 15.
51. Rinkevičius Z. (1998). *Mokinių muzikinis ugdymas*. Klaipėda: Klaipėdos universitetas, p. 29.
52. Roggers C. R. (1969). *Freedom to learn*. Studies of the person. Merrill.

53. Rudzinskas V. (2005). *Smurtas prieš socialinę atskirtį*. Panara: Pilnų namų bendruomenė, p. 6.
54. Sharry J. C. (2004). *Counselling children adolescents and families: a strengths – based approach*. New York: Sage publications.
55. Socialinis pranešimas (2003). Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, p. 135.
56. Sipovich I. (2007). *Vaikų dienos centrų administravimo ir vertinimo problemiškas*. Vilnius.
57. Soshanna B. (2011). *Pykčio dieta. 30 dienų be pykčio*. Vilnius: Alma litera, p. 79-80.
58. Snieškienė D., Kuksėnaitė A. (2008). *Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos galimybės Lietuvoje*. Kaunas: VDU leidykla.
59. Steponaitytė D. (2013). Dienos centras – stipri alternatyva institucinei globai. „Gelbėkit vaikus“. Prieiga per internetą: <<http://gelbvaik.lt/ka-mes-darome/socialine-atskirtis-ir-institualizacija/>> [žiūrėta 2014 – 03 – 05].
60. Šlapauskas V. (2004). *Teisės sociologijos pagrindai*. Vilnius: M. Romerio universiteto leidybos centras.
61. Urvinis H. *Vaikų dienos centrų funkcijos ir vykdomos veiklos*. Kaunas: lapkričio 25 – 26 d, 2014.
62. Vaitekonienė V. (2002). *Vaikų agresyvaus ir delinkventinio elgesio psichologinės priežastys. Ryšys tarp delinkventinio elgesio ir šeimos įtakos. Delinkventinio elgesio prevencijos principai. Nepilnamečių kriminalinė justicija: kvalifikacijos kėlimo kursų paskaitų medžiaga*. Vilnius: Lietuvos respublikos vidaus reikalų ministerija. p. 24.
63. Vaitkevičius J. (1995). *Socialinės pedagogikos pagrindai*. Vadovėlis. Vilnius: Agalda.
64. Valickas G. (1997). *Psichologinės asocialaus elgesio ištakos*. Vilnius: Lietuvos teisės akademija.
65. Valstybinio audito ataskaita. *Ar vaikų socializacijos centrų veikla rezultatyvi*. 2013m. liepos 29d. Nr. VA-P-50-11-10.
66. Valstybės šeimos politikos koncepcija (2008m. birželio 3d. LR seimo nutarimas nr. X-1569). p.3
67. Vilkienė A. (2005). *Psichoterapinė meno paskirtis ugdant ypatinguosius vaikus*. Prieiga per internetą: <http://www.gimtasiszodis.lt/vilkeliene_05_1.htm> [žiūrėta 2014-02-20].
68. *Vaikų dienos centrai iš gėdos virsta lygiu*. Prieiga per internetą: <http://www.arciaumus.lt/Reportazai171Vaiku_dienos_centrai_is_gedos_virsta_lygiu_> [žiūrėta 2014-03-16].

69. Zeleckienė L. (1994). *Moksleivių papildomas ugdymas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
 70. Žilys A. (1998). *Paauglių nusikalstamumas*. Kaunas: Šviesa.
 71. Žukauskienė R. (2006). *Kriminalinio elgesio psichologija*. Vilnius: MRU leidykla.
 72. Žukauskienė R. (1996). *Raidos psichologija*. Vilnius: Valstybinis leidyklos centras, p. 32.
- Žukauskienė R. (2012). *Raidos psichologija*. Vilnius: Valstybinis leidyklos centras.

PRIEDAI

TYRIMO REZULTATAI

Lentelės

1 lentelė

Respondentų demografiniai duomenys (lyti ir amžius) (N = 60)

Respondentai		Amžius, respondentų skaičius	Iš viso
		12 – 17 metų	60 (100 %)
Lytis	Merginos	37 (62 %)	
	Vaikinai	23 (38 %)	

2 lentelė

Respondentų motyvacija lankytis vaikų dienos centre (N=60)

TEIGINIAI	VISIŠKAI SUTINKU	IŠ DALIES SUTINKU	NEŽINAU	IŠ DALIES NESUTINKU	VISIŠKAI NESUTINKU
Mane nukreipė šeimos socialinė darbuotoja.	27 (45 %)	11 (18%)	13 (22 %)	0	9 (15 %)
Ten lankosi visi mano draugai	26 (43 %)	24 (40 %)	9 (15 %)	1 (2 %)	0
Jaučiuosi saugus(i) būdamas(a) V.D.C.	45 (75 %)	9 (15 %)	6 (10 %)	0	0
Neturiu daugiau ką veikti.	18 (30 %)	18 (30 %)	6 (10 %)	12 (20 %)	6 (10 %)
Paskatino tėvai (globėjai).	21 (35 %)	19 (32 %)	9 (15 %)	6 (10 %)	5 (8 %)
Nenoriu būti namuose.	20 (33 %)	18 (30 %)	8 (13 %)	4 (7 %)	10 (17 %)
Vyksta idomūs užsiėmimai.	51 (85 %)	8 (13 %)	1 (2 %)	0	0
Galio susikaupti ir atlikti namų darbus.	29 (48 %)	14 (23 %)	10 (17 %)	4 (7 %)	3 (5 %)
Turiu galimybę papietauti	49 (81 %)	6 (10 %)	3 (5 %)	1 (2 %)	1 (2 %)

3 lentelė

Paauglių teigiami ir neigiami potyriai vaikų dienos centre (N=60)

TEIGINIAI	LABAI DAŽNAI	KARTAIS	NEŽINAU	BEVEIK NIEKADA	NIEKADA
Vaikų dienos centre mane aplanko gera nuotaika.	53 (88 %)	6 (10 %)	1 (2 %)	0	0
Vaikų dienos centre jaučiuosi suprastas(a), tarp savų.	42 (70 %)	12 (20 %)	5 (8 %)	1 (2 %)	0
Vaikų dienos centre jaučiu palengvėjimą, laisvę, pasitikėjimo savimi pojūtį.	38 (63 %)	16 (27 %)	6 (10 %)	0	0
Vaikų dienos centro vadovai stengiasi man draugiškai padėti.	54 (90 %)	6 (10 %)	0	0	0
Jaučiuosi liūdnas(a), nusivylęs(si) išeidamas(a) iš	15 (25 %)	17 (28 %)	12 (20 %)	4 (7 %)	12 (20 %)

Vaikų dienos centro.					
Pasitaiko konfliktų su Vaikų dienos centro vadovais.	0	15 (25 %)	6 (10 %)	13 (22 %)	26 (43 %)
Pasitaiko konfliktų su Vaikų dienos centrą lankančiais jaunuoliais.	1 (2 %)	30 (50 %)	5 (8 %)	15 (25 %)	9 (15 %)
Jaučiuosi nepatogiai dėl savo išvaizdos Vaikų dienos centre.	1 (2 %)	7 (12 %)	9 (15 %)	8 (13 %)	35 (58 %)
Patiriu patyčias iš Vaikų dienos centro lankančių jaunuolių.	0	10 (17 %)	1 (2 %)	5 (8 %)	44 (73 %)
Patiriu spaudimą iš Vaikų dienos centro vadovų.	1 (2 %)	0	3 (5 %)	0	56 (93 %)
Sulaukiu psichologinės pagalbos.	27 (45 %)	24 (40 %)	5 (8 %)	0	4 (7 %)
Jaučiuosi prislėgtas(a).	0	4 (7 %)	13 (22 %)	8 (13 %)	35 (58 %)

4 lentelė

Meno vadovo apibūdinimas (N=60)

TEIGINIAI	TIKRAI TAIP	TAIP	NEŽINAU	NE	TIKRAI NE
Kūrybingas	45 (75 %)	8 (13 %)	6 (10 %)	1 (2 %)	0
Puikiai išmanantis savo darbą	41 (68 %)	9 (15 %)	10 (17 %)	0	0
Draugiškas	42 (70 %)	17 (28 %)	1 (2 %)	0	0
Aktyvus	42 (70 %)	9 (15 %)	6 (10 %)	3 (5 %)	0
Įdomus (charizmatiškas)	44 (73 %)	12 (20 %)	4 (7 %)	0	0
Griežtas	3 (5 %)	12 (20 %)	12 (20 %)	15 (25 %)	18 (30 %)
Rūpestingas	50 (83 %)	6 (10 %)	4 (7 %)	0	0
Pasitikintis savimi	44 (73 %)	12 (20 %)	4 (7 %)	0	0
Išsiblaškęs	0	3 (5 %)	6 (10 %)	15 (25 %)	36 (60 %)
Visada gražiai, tvarkingai atrodo	48 (80 %)	9 (15 %)	3 (5 %)	0	0
Nervingas	3 (5 %)	3 (5 %)	10 (17 %)	14 (23 %)	30 (50 %)
Supratingas	48 (80 %)	12 (20 %)	0	0	0
Išdidus	0	7 (12 %)	11 (18 %)	15 (25 %)	27 (45 %)
Bendraujantis (komunikabilus)	38 (63 %)	17 (28 %)	4 (7 %)	1 (2 %)	0
Jaunas	15 (25%)	19(32%)	21 (35%)	5 (8%)	0

5 lentelė

Meno vadovo bendradarbiavimas su paaugliais organizuojant meninę veiklą (N=60)

TEIGINIAI	TIKRAI TAIP	TAIP	NEŽINAU	NE	TIKRAI NE
Meno vadovas visada pasitaria dėl meninės veiklos užsiėmimų.	33 (55 %)	20(33%)	6 (10%)	1 (2%)	0
Atsižvelgia į mano ir kitų "Vaikų dienos centro" lankančiųjų nuomonę.	34 (57%)	17(28%)	9 (15%)	0	0
Leidžia pasirinkti patiems norimą koncertinį, renginiam skirtą	35 (58%)	11(18%)	10(17%)	3 (5%)	1 (2%)

repertuarą.					
Meno vadovas organizuoja renginius be mūsų pagalbos.	0	1 (2%)	20 (33%)	24(40%)	15 (25%)
Meninės veiklos metu žaidžiame įvairiausių žaidimus, dažnai nesusijusius su menu.	21 (35 %)	21(35%)	12 (20%)	6 (10%)	0
Visada daug repetuojame įvairiems renginiams.	27 (45 %)	26(43%)	4 (7 %)	3 (5 %)	0

6 lentelė

Meninės veiklos įprasminimo galimybės (N=60)

TEIGINIAI	TIKRAI TAIP	TAIP	NEŽINAU	NE	TIKRAI NE
Renginiai	30 (50%)	21 (35%)	6 (10%)	3 (5%)	0
Koncertai	26 (43%)	29 (48%)	4 (7%)	1 (2%)	0
Konkursai	29 (48%)	21 (35%)	6 (10%)	1 (2%)	3 (5%)
Vakaronės	33 (55%)	20 (33%)	5 (8%)	1 (2%)	1 (2%)
Diskotekos	26 (43%)	29 (48%)	4 (7%)	1 (2%)	0
Filmų vakaras	33 (55%)	21 (35%)	5 (8%)	1 (2%)	0
Nerealizuojama	0	0	0	7 (12%)	53 (88%)

7 lentelė

Meninių renginių svečiai (N=60)

TEIGINIAI	TIKRAI TAIP	TAIP	NEŽINAU	NE	TIKRAI NE
Tėvai, globėjai	12 (20%)	28(47%)	10 (17%)	5 (8%)	5 (8%)
Mano mokyklos mokytojai	0	0	6 (10%)	25(43%)	29(48%)
Mano mokyklos klasiokai	5 (8%)	9 (15%)	11(18%)	13(22%)	22(37%)
Vaikų dienos centro vadovai	48(80%)	11(18%)	1 (2%)	0	0
Draugai	36(60%)	12(20%)	6 (10%)	6 (10%)	0
Kiti giminaičiai	8 (13%)	14(23%)	19(32%)	12(20%)	7 (12%)

8 lentelė

Svečiai, kurie dažnai ateina į vaikų dienos centro meninius renginius (N=60)

TEIGINIAI	LABAI DAŽNAI	KARTAIS	NEŽINAU	BEVEIK NIEKADA	NIEKADA
Tėvai, globėjai.	16 (27%)	26(43%)	8(13%)	4 (7%)	6 (10%)
Mano mokyklos mokytojai	0	0	4 (7%)	6 (10%)	50 (83%)
Mano mokyklos klasiokai	0	9 (15%)	6 (10%)	5 (8%)	40 (67%)
Vaikų dienos centro vadovai	57 (95%)	0	3 (5%)	0	0
Draugai	36 (60%)	12 (20%)	3 (5%)	3 (5%)	6 (10%)
Kiti giminaičiai	9 (15%)	12 (20%)	18 (30%)	3 (5%)	18 (30%)

9 lentelė

Paauglių teigiama ir neigiama savijauta renginio metu (N=60)

TEIGINIAI	TIKRAI TAIP	TAIP	NEŽINAU	NE	TIKRAI NE
Pasitikinti (is) savimi	21 (35%)	26(43%)	10 (17%)	3 (5%)	0
Atsakinga (as)	24 (40%)	29(48%)	7 (12%)	0	0
Nervingai	6 (10%)	9 (15%)	26 (43%)	15(25%)	4 (7%)
Laiminga (as)	27(45%)	24(40%)	9 (15%)	0	0
Dėmesio centre	20 (33%)	22(37%)	12 (20%)	3 (5%)	3 (5%)
Blogai	0	1 (2%)	4 (7%)	23(38%)	32(53%)
Nieko neįsijaučiau	6 (10%)	1 (2%)	6 (10%)	15(25%)	32(53%)

10 lentelė

Paauglio vaidmuo renginio metu (N=60)

TEIGINIAI	TIKRAI TAIP	TAIP	NEŽINAU	NE	TIKRAI NE
Dainuoju dainas	36 (60%)	18(30%)	3 (5%)	2 (3%)	1 (2%)
Grojų instrumentais	8 (13%)	10(17%)	9 (15%)	21(35%)	12 (20%)
Vaidinu	13 (22%)	4 (7%)	5 (8%)	26(43%)	12 (20%)
Šoku	24 (40%)	21(35%)	4 (7%)	9 (15%)	2 (3%)
Vedu renginį	12 (20%)	6 (10%)	7 (12%)	23(38%)	12 (20%)
Deklamuoju eilėraščius	27 (45%)	20(33%)	3 (5%)	6 (10%)	4 (7%)
Stebiu renginį	26 (43%)	26(43%)	4 (7%)	3 (5%)	1 (2%)

11 lentelė

Aplinkinių paskata ir pagyrimas prieš ir po renginio (N=60)

TEIGINIAI:	TIKRAI TAIP	TAIP	NEŽINAU	NE	TIKRAI NE
Tėvų, globėjų	22 (37%)	24(40%)	11 (18%)	2 (3%)	1 (2%)
Vaikų dienos centro vadovų	45 (75%)	14(23%)	1 (2%)	0	0
Draugų	24 (40%)	21(35%)	12 (20%)	3 (5%)	0
Mokyklos mokytojų	1 (2%)	2 (3%)	9 (15%)	21(35%)	27 (45%)
Mokyklos klasiokų	2 (3%)	6 (10%)	11 (18%)	16(27%)	25 (42%)
Kitų giminių	12 (20%)	12(20%)	20 (33%)	7 (12%)	9 (15%)

12 lentelė

Socialinės atskirties paauglių savijauta po meninio renginio (N=60)

TEIGINIAI	TIKRAI TAIP	TAIP	NEŽINAU	NE	TIKRAI NE
Pasitikintis (i) savimi	38 (63%)	13(22%)	9 (15%)	0	0
Džiaugsmingai	42 (70%)	15(25%)	3 (5%)	0	0
Esu laisvesnis(ė)	30 (50%)	20(33%)	9 (15%)	1 (2%)	0
Sulaukiu aplinkinių ir draugų dėmesio	27 (45%)	17(28%)	9 (15%)	6 (10%)	1 (2%)
Jaučiuosi pakylėtas(a)	30 (50%)	11(18%)	15 (25%)	4 (7%)	0
Didžiuojuosi savimi	27 (45%)	12(20%)	20 (33%)	1 (2%)	0

Labiau sutvirtėja ryšiai su artimaisiais ir draugais	18 (30%)	8 (13%)	28 (47%)	6 (10%)	0
Jaučiuosi atstumtas(a)	0	0	4 (7%)	18(30%)	38 (63%)
Sulaukiu daug pagyrimų	30 (50%)	17(28%)	9 (15%)	4 (7%)	0
Nervingai	0	1 (2%)	9 (15%)	18(30%)	32 (53%)
Blogai	0	1 (2%)	3 (5%)	24(40%)	32 (53%)
Nieko neįaučiu	0	1 (2%)	6 (10%)	18(30%)	35 (58%)

ANKETA

Gerbiami vaikų dienos centro vaikai, mes Šiaulių universiteto, menų fakulteto, muzikos pedagogikos II kurso studentės Simona ir Inesa Ganžuraitės, rašome baigiamąjį magistro darbą, tema – “SOCIALINĖS ATSKIRTIES PAAUGLIŲ SOCIALIZACIJOS GALIMYBĖS MENINE VEIKLA“. Būtų labai malonu, jei atsakytumėte į anketos klausimus. Užtikriname anketos anonimiškumą. Atsakymą pažymėkite ženklų „X“ arba įrašykite Jums tinkamą atsakymą. Dėkojame už bendradarbiavimą!☺

1. Atsakykite į keletą klausimų apie save:

Jūsų amžius: _____ **Jūs esate:** mergina, vaikas

Jūsų gyvenamoji vieta: miestas, miestelis, kaimas

Jūs gyvenate: name, bute, bendrabutyje

Kiek žmonių gyvena su Jumis? (įrašykite): _____

Kiek laiko lankote Vaikų dienos centrą ? (įrašykite) _____

2. Kas paskatino lankytis vaikų dienos centre? (atsakymą pažymėkite ženklų “X”).

	VISIŠKAI SUTINKU	IŠ DALIES SUTINKU	NEŽINAU	IŠ DALIES NESUTINKU	VISIŠKAI NESUTINKU
Mane nukreipė šeimos socialinė darbuotoja.					
Ten lankosi visi mano draugai.					
Jaučiuosi saugus(i) būdamas(a) vaikų dienos centre.					
Neturiu daugiau ką veikti.					
Paskatino tėvai (globėjai).					
Nenoriu būti namuose.					
Vyksta įdomūs užsiėmimai.					
Galiu susikaupti ir atlikti namų darbus.					
Turiu galimybę papietauti.					

Kitą:(įrašykite) _____

3. Aprašyk savo dieną vaikų dienos centre?(kada ateinate; kokius asmeninius darbus nudirbate, kokias veiklas lankote; ar turite galimybių pabendrauti su Vaikų dienos centro vadovais „akis į akį“; ar susirandi/susipažįsti

4. Kaip jautiesi Vaikų dienos centre?: (atsakymą pažymėkite ženklų "X")

	LABAI DAŽNAI	KARTAI	NEŽINAU	BEVEIK NIEKADA	NIEKADA
Vaikų dienos centre mane aplanko gera nuotaika.					
Vaikų dienos centre jaučiuosi suprastas(a), tarp savų.					
Vaikų dienos centre jaučiu palengvėjimą, laisvę, pasitikėjimo savimi pojūtį.					
Vaikų dienos centro vadovai stengiasi man draugiškai padėti.					
Jaučiuosi liūdnas(a), nusivylęs(si) išeidamas(a) iš vaikų dienos centro.					
Pasitaiko konfliktų su vaikų dienos centro vadovais.					
Pasitaiko konfliktų su vaikų dienos centrą lankančiais jaunuoliais.					
Jaučiuosi nepatogiai dėl savo išvaizdos vaikų dienos centre.					
Patiriu patyčias iš vaikų dienos centro lankančių jaunuolių.					
Patiriu spaudimą iš Vaikų dienos centro vadovų.					
Sulaukiu psichologinės pagalbos.					
Jaučiuosi prislėgtas(a).					

5. Kokie meninės veiklos užsiėmimai vyksta "Vaikų dienos centre"? (atsakymą pažymėkite ženklų "X")

Muzika, Dailė, Teatras, Šokiai.

Kitą (įrašykite): _____

6. Kuris meninės veiklos užsiėmimas Jums labiausiai patinka? (atsakymą pažymėkite ženklų "X")

Muzika, Dailė, Teatras, Šokiai,

Kitą (įrašykite): _____

7. Kaip sutariate su meninės veiklos vadovais? (atsakymą pažymėkite ženklų "X")

Labai gerai, Gerai, Nežinau, Kartais nesutariu, Nesutariu

8. Kaip apibudintumėte savo meno vadovą? (atsakymą pažymėkite ženklų "X")

	TIKRAI TAIP	TAIP	NEŽINAU	NE	TIKRAI NE
Kūrybingas					
Puikiai išmanantis savo darbą					
Draugiškas					
Aktyvus					
Įdomus (charizmatiškas)					
Griežtas					
Rūpestingas					
Pasitikintis savimi					
Išsiblaškęs					
Visada gražiai, tvarkingai atrodo					
Nervingas					
Supratingas					
Išdidus					
Bendraujantis (komunikabilus)					
Jaunas					

Kitą(jrašykite): _____

9. Pateikite savo nuomonę žemiau išvardintiems teiginiams: (atsakymą pažymėkite ženklų "X")

	TIKRAI TAIP	TAIP	NEŽINAU	NE	TIKRAI NE
Meno vadovas visada pasitaria dėl meninės veiklos užsiėmimų.					
Atsižvelgia į mano ir kitų "Vaikų dienos centro" lankančiųjų nuomonę.					
Leidžia pasirinkti patiems norimą koncertinį, renginiam skirtą repertuarą.					
Meno vadovas organizuoja renginius be mūsų pagalbos.					
Meninės veiklos metu žaidžiame įvairiausių žaidimus, dažnai nesusijusius su menu.					
Visada daug repetuojame įvairiems renginiams.					

10. Kaip Jūsų meninė veikla realizuojama? (atsakymą pažymėkite ženklų "X")

	TIKRAI TAIP	TAIP	NEŽINAU	NE	TIKRAI NE
Renginiai					
Koncertai					
Konkursai					
Vakaronės					
Diskotekos					
Filmų vakaras					
Nerealizuojama					

11. Kokį paskutinį meninį renginį pamenate, kuris buvo organizuotas vaikų dienos centre?

Aprašykite jį (koks buvo turinys; kokia buvo proga, šventė; kas šia šventę organizavo; ar buvai įtrauktas(a), ar tik stebėtojas, kadangi neišdrįsai, o gal jauteisi atstumtas; ar renginyje dalyvavo tavo tėvai?).

12. Kas ateina į Jūsų meninius renginius?(atsakymą pažymėkite ženklų "X"):

	TIKRAI TAIP	TAIP	NEŽINAU	NE	TIKRAI NE
Tėvai, globėjai.					
Mano mokyklos mokytojai					
Mano mokyklos klasiokai					
Vaikų dienos centro vadovai					
Draugai					
Kiti giminaičiai					

Kitą.(įrašykite)

13. Kaip dažnai į Jūsų meninius renginius ateina. (atsakymą pažymėkite ženklų "X"):

	LABAI DAŽNAI	KARTAIS	NEŽINAU	BEVEIK NIEKADA	NIEKADA
Tėvai, globėjai.					
Mano mokyklos mokytojai					
Mano mokyklos klasiokai					
Vaikų dienos centro vadovai					
Draugai					
Kiti giminaičiai					

14. Kaip jautiesi renginio metu? (atsakymą pažymėkite ženklų "X"):

	TIKRAI TAIP	TAIP	NEŽINAU	NE	TIKRAI NE
Pasitikinti (is) savimi					
Atsakinga (as)					
Nervingai					
Laiminga (as)					
Dėmesio centre					
Blogai					
Nieko nejaučiu					

Kitą.(įrašykite):

15. Ar noriai dalyvaujate meniniuose renginiuose? (atsakymą pažymėkite ženklų "X"):

Taip. Kodėl? (įrašykite)

Ne. Kodėl? (įrašykite)

16. Kaip įsitraukiate į renginius? (atsakymą pažymėkite ženklų "X"):

	TIKRAI TAIP	TAIP	NEŽINAU	NE	TIKRAI NE
Dainuoju dainas					
Grojū instrumentais					
Vaidinu					
Šoku					
Vedu renginį					
Deklamuoju eilėraščius					
Stebiu renginį					

Kita. (įrašykite): _____

17. Kiek laiko ruošiatės renginiams? (įrašykite):

18. Ar visada gaunate paskatinimą, pagyrimą prieš ir po renginio iš: (atsakymą pažymėkite ženklų "X"):

	TIKRAI TAIP	TAIP	NEŽINAU	NE	TIKRAI NE
Tėvų, globėjų					
vaikų dienos centro vadovų					
Draugų					
Mokyklos mokytojų					
Mokyklos klasiokų					
Kitų giminaičių					

19. Kaip jautiesi po renginio? (atsakymą pažymėkite ženklų "X"):

	TIKRAI TAIP	TAIP	NEŽINAU	NE	TIKRAI NE
Pasitikintis (į) savimi					
Džiaugsmingai					
Esu laisvesnis(ė)					
Sulaukiu aplinkinių ir draugų dėmesio					
Jaučiuosi pakylėtas(a)					
Didžiuojuosi savimi					
Labiau sutvirtėja ryšiai su artimaisiais ir draugais					
Jaučiuosi atstumtas(a)					
Sulaukiu daug pagyrimų					
Nervingai					
Blogai					
Nieko nejaučiu					

Kitą. (įrašykite): _____

20. Kaip įsivaizduoji savo gyvenimą be vaikų dienos centro? Kodėl? (įrašykite):

AČIŪ UŽ JŪSŲ LAIKĄ!!! 😊